

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

**КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
З ДИСЦИПЛІНИ**

**Обліково-аналітичне забезпечення діагностики та
прогнозування розвитку бізнес-структур**

для студентів усіх форм навчання
за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування
спеціалізації 02 Бізнес-аналітика

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол №

Харків
НТУ «ХПІ»
2017

Конспект лекцій з дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур» для студентів усіх форм навчання за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування, спеціалізації 02 Бізнес-аналітика / уклад. Н. Ю. Єршова – Х. : НТУ «ХПІ», 2017. – 114 с.

Укладачі: Н.Ю. Єршова

Рецензент:

Кафедра економічного аналізу та обліку

ЗМІСТ

Тема 1 Економічна діагностика у процесі прийняття управлінських рішень

Тема 2 Теоретичні та організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 3 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики основних засобів для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 4 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики нематеріальних активів для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 5 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики матеріальних запасів для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 6 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики руху грошових коштів для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 7 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики дебіторської заборгованості для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 8 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики кредиторської заборгованості для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 9 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики власного капіталу для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 10 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики доходів для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 11 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики витрат для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 12 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики прибутку та рентабельності для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 13 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики ліквідності та платоспроможності для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 14 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики ділової активності для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 15 Обліково-аналітичне забезпечення діагностики стану та ефективності використання трудових ресурсів для прогнозування розвитку бізнес-структур

Тема 1.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-СТРУКТУРАМИ

1.1 Сутність, мета, завдання економічної діагностики та об'єктивна необхідність в системі управління бізнес-структурами

2.1 Методи та інструменти економічної діагностики

1.1 Сутність, мета, завдання економічної діагностики та об'єктивна необхідність в системі управління бізнес-структурами

Економічна діагностика підприємства – аналіз і оцінка економічних показників роботи підприємства на основі вивчення окремих результатів, неповної інформації з метою виявлення можливих перспектив його розвитку і наслідків ухвалення поточних управлінських рішень.

Предмет економічної діагностики – господарська діяльність, фінансово-економічний стан та ринкове положення підприємства.

Основна мета економічної діагностики полягає в отриманні невеликого числа ключових (найбільш інформативних) параметрів, які дають об'єктивну та точну характеристику стану підприємства, ефективності його діяльності, змін у структурі майна і джерел фінансування, в розрахунках с кредиторами та дебіторами.

Основні завдання економічної діагностики в системі управління:

- об'єктивне оцінювання результатів господарської діяльності та фінансово-майнового стану підприємства;
- виявлення чинників господарської діяльності та фінансово-майнового стану та кількісне вимірювання їх впливу;
- підготовка та обґрунтування виважених та ефективних управлінських рішень в галузі менеджменту підприємства;
- виявлення й мобілізація резервів поліпшення стану підприємства і підвищення ефективності усієї господарської діяльності.

Об'єктом діагностики є окремі підприємства, їх філії та інші структурні компоненти, сфери діяльності та окремі господарські операції.

Підсумком діагностики на основі оцінки господарського стану та його ефективності є висновки, необхідні для прийняття термінових, але важливих рішень, наприклад, про цільове кредитування, про купівлю чи продаж підприємства, про його ліквідацію, реорганізацію тощо (рис 1.1).

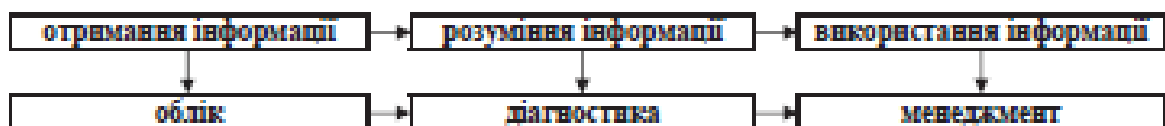

Рисунок 1.1 – Місце діагностики в інформаційно-управлінському середовищі бізнес-структур

Основні положення діагностики:

1. Зміст діагностики полягає в аналізі результатів діяльності підприємства та основних бізнес-процесів підприємства.
2. Економічні показники слід аналізувати в комплексі з іншими «неекономічними» показниками.
3. Принцип розумної достатності: для діагностики варто використовувати тільки ті показники, що є інформаційною основою для прийняття управлінських рішень.
4. Принцип порівнянності: загальні показники будуть некорисними для ухвалення рішення, якщо їх не можна зіставити з іншими даними, пов'язаними з об'єктом діагностики.
5. Принцип тимчасової узгодженості: діагностика повинна здійснюватися відповідно до конкретного тимчасового регламенту, наприклад, раз на рік здійснюється великомасштабна діагностика, а раз на місяць – моніторинг вибіркового фінансових показників.
6. Діагностика повинна закінчуватися лаконічним представленням основних висновків [1, с. 463].

Основні функції економічної діагностики:

- аналітична – систематичне дослідження стану об'єкта за обраними параметрами;
- інформаційна – забезпечення процесу прийняття управлінських рішень необхідними даними;
- регулююча – забезпечення усунення відхилень розвитку об'єкта дослідження від бажаного режиму функціонування.

Суб'єктами діагностики є аналітики та користувачі її результатів

Класифікація видів діагностики (рис. 1.2).

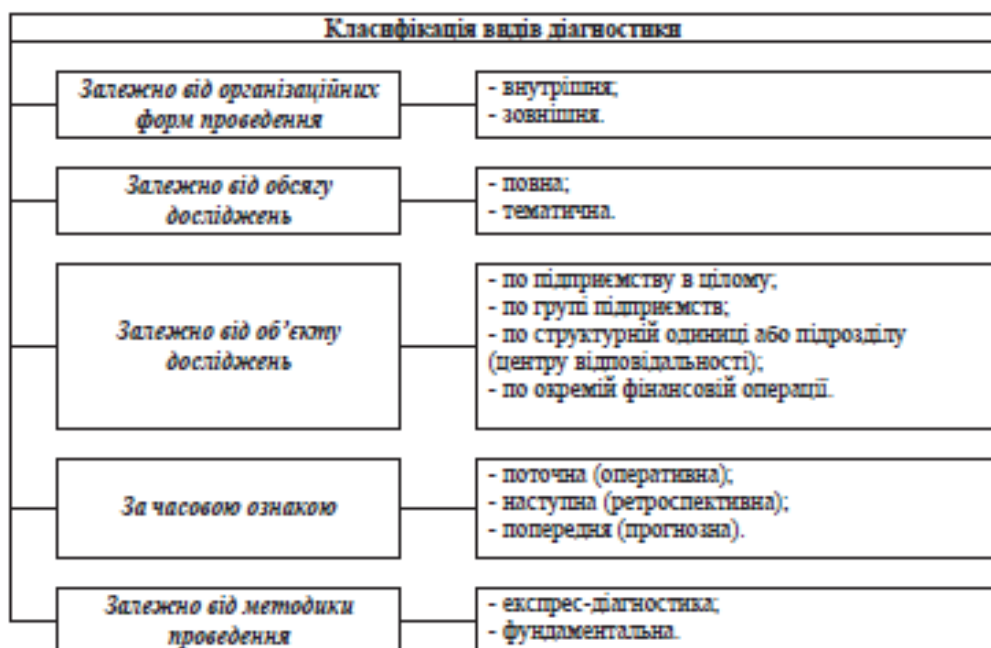

Рисунок 1.2 – Класифікація видів діагностики

Основні методи одержання якісної інформації для діагностування є [2-4]:

- кабінетні дослідження - робота з бухгалтерськими документами, статистичною та іншою внутрішньою інформацією;
- самодіагностика - оцінка відібраними керівником підприємства співробітниками стану різних систем і підсистем підприємства щодо відповідності поставленим цілям і завданням, наявності необхідних ресурсів, за допомогою різних методів і процедур;
- діагностичне інтерв'ю - бесіди з керівниками й фахівцями підприємства, експертами про їх розуміння проблем і шляхи їх вирішення, анкетні опитування працівників підприємства;
- діагностичне спостереження - знайомство з зовнішніми проявами діяльності підприємства, роботою співробітників в офісах, на виробництві, присутність на нарадах, презентаціях, виставках, вивчення рекламних матеріалів тощо;
- "мозковий штурм", конференції та інші методи групової роботи.

2.1 Методи та інструменти економічної діагностики

Всі методи діагностики можна поділити на дві групи:

- 1) формалізовані;
- 2) неформалізовані.

В основі формалізованих методів лежать сітки аналітичні залежності.

До формалізованих методів належать:

- традиційні методи економічної статистики,
- методи економічного аналізу та фінансового аналізу,
- математико-статистичні методи,
- методи програмування.

Неформалізовані методи економічної діагностики засновані на описі аналітичних процедур на логічному рівні.

До неформалізованих методів належать:

- методи експертних оцінок,
- метод сценаріїв,
- методи порівняння,
- методи побудови аналітичних таблиць та системи показників,
- прийоми деталізації.

Зазвичай на початкових етапах оцінювання стану діяльності підприємства аналітик визначає основні сфери діагностики, формує систему аналітичних індикаторів, обирає методи дослідження. Тобто діагностика починається із застосування неформалізованих методів. Далі, аналітик обчислює показники діяльності підприємства, вимірює кількісний вплив факторів на результати діяльності, узагальнює результати в комплексних оцінках - тобто застосовує формалізовані методи.

Джерелами інформації для проведення економічної діагностики є

- фінансова звітність підприємства,
- дані бухгалтерського обліку,

- нормативна інформація,
- планова інформація,
- статистична інформація,
- експертна інформація

На сьогоднішній день теорія та практика економічної діагностики розробила потужний інструментарій оцінки впливу факторів зовнішньої середовища на результати господарювання підприємства. Проте єдиної методології використання методів та інструментів діагностики зовнішньої середовища не існує.

Методи економічної діагностики факторів макросередовища представлені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Характеристика методів діагностики факторів макросередовища

Назва методу	Фактори, що розглядаються	Зміст методики	Переваги та недоліки
PEST-аналіз (STEP-аналіз)	Політичні Економічні Соціальні Технологічні	Аналіз виконується за схемою «чинник – підприємство». Результати аналізу оформляються у вигляді матриці, підметом якої є фактори макросередовища, присудком – сила їх впливу, що оцінюється в балах, рангах та інших одиницях вимірювання.	Перевага: при його застосуванні досліджується фактор за фактором, і, таким чином, створюється цілісна характеристика зовнішнього середовища. Недолік: більшість елементів, що розглядаються, важко представити в кількісному вимірі, через що можуть виникнути труднощі при оцінці їхнього впливу та динаміки змін.
STEEP PESTLE STEEPLE	4+Природні 5+Правові 6+Етнічні	Система оцінки, як і в попередньому методі, оскільки дані методи є його різновидами.	Переваги та недоліки такі ж, як і у попереднього методу.
TEMPLES	Технологічні Економічні Ринкові Політичні Законодавчі Екологічні Суспільні	Розширена модель оцінки факторів макросередовища, аналогічна двом попереднім.	Переваги: комплексний підхід; проведення окремої оцінки політичних та законодавчих факторів; введення на розгляд ринкових факторів. Недоліки: аналогічні попереднім методам.
«5×5»	Інформацією про які володіє підприємство. Найбільш небезпечні. Відомі підприємству із планів конкурентів. Найбільш важливі для досягнення цілей. Фактори, які, змінюючись, могли б стати позитивними.	На основі зібраної інформації про зовнішнє середовище та прогнозу його майбутнього стану визначають 5 факторів за кожним із 5 пунктів.	
Матриця	Усі можливі фактори	Для кожного з факторів	

«імовірність посилення фактора – вплив фактора на підприємство»		визначають його вплив на підприємство та ймовірність посилення, після чого формують таблицю, на основі якої й визначають значущість фактору. До уваги беруться чинники з високим та середніми значеннями показників, а також високим значенням одного та низьким другого. Інші фактори можуть не розглядатися.	
SWOT-аналіз	Сильні та слабкі сторони, можливості та загрози	Після визначення важливості факторів для виду діяльності та для підприємства у балах (1-3), спрямованості впливу (+/-) та ступеня значущості фактору для підприємства (як добуток попередніх трьох значень) або за допомогою матриці Дж. Вільсона результати подаються у вигляді матриці	Переваги: простота і можливість витратити невеликі кошти на його проведення, гнучкість і наявність безлічі варіантів, спільне вивчення зовнішніх та внутрішніх факторів, а також те, що він може розглядатися стосовно як усього підприємства, так і його структурних підрозділів чи у розрізі окремих видів продукції. Недолік: неможливість врахування всіх сил і слабкостей, можливостей і загроз.

Діагностика мікросередовища виконується такими методами та інструментами (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 - Характеристика методів діагностики мікросередовища

Назва методики	Фактори, що розглядаються	Зміст методики	Показники
Ситуативний аналіз ринку	Ринок Виробники Конкуренти Споживачі	Передбачає здійснення таких етапів аналізу: 1. Аналіз ринку 2. Аналіз учасників ринку 3. Аналіз маркетингових інструментів 4. Аналіз навколишнього середовища	Динаміка ринку; структура ринку ринкова позиція; рівень цін; купівельна спроможність покупців
XYZ-аналіз	Споживачі	До розгляду беруться лише постійні покупці, кількість покупок яких перевищила певну межу. Залежно від значення коефіцієнта варіації обраного показника постійні покупці поділяються на три підкласи. Малі значення коефіцієнта варіації свідчать про стабільність покупок	Кількість покупок Коефіцієнт варіації обраного показника, обчислений за певний період часу (виторг, прибуток, кількість покупок)

		та прихильність клієнта, і навпаки.	
ABC-аналіз	Споживачі	Споживачі поділяються на 3 групи за ступенем їх важливості: 1) А «важкі»: частка 5–20% (дають 50% продажів і 80% прибутку) 2) В «середняки»: 60–80% (30–40% продажу і 40% прибутку) 3) С «криві качки»: 15 – 20% (10 –20% продажу і збитки)	Обсяг продажів Обсяг прибутку
Структурний аналіз конкурентоспроможності	Конкуренти	Конкурентоспроможність підприємства оцінюється за рівнем монополізації виду діяльності	Концентрація виробництва Концентрація капіталу Бар'єри для входження на ринок
Методика інтегральної оцінки конкурентоспроможності	Конкуренти	Різними авторами пропонуються різні методи оцінки та формули, однак у всіх випадках формується єдиний показник конкурентоспроможності підприємства на основі дослідження та аналізу багатьох складових конкурентного середовища.	Інтегральний показник конкурентоспроможності підприємства
Бенчмаркінг	Конкуренти Наймані працівники Постачальники	Полягає у проведенні порівняльного аналізу певного набору показників та методів діяльності свого підприємства з відповідними показниками та методами інших підприємств. Здійснюється за такими основними етапами: 1. Планування; 2. Збір даних; 3. Аналіз; 4. Реалізація; 5. Контроль та оцінка. Кількість етапів може бути розширена підприємством.	Ринкова частка; ціна продукції; якість продукції; собівартість продукції; рентабельність продукції; обсяг продажів; продуктивність праці; ефективність технології виробництва; близькість до джерел сировини; канали збуту

Вибір методів має здійснюватися на основі результатів проведення відповідних підготовчих робіт, що дозволить якомога ефективніше використати усю інформацію, яку має підприємство.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Дайте визначення економічної діагностики.
2. Назвіть основну мету та завдання економічної діагностики стану та розвитку бізнес-структур.
3. Сформулюйте основні принципи економічної діагностики стану та розвитку бізнес-структур.
4. Наведіть основні методи та інструменти економічної діагностики стану та розвитку бізнес-структур.
5. Що таке система показників економічної діагностики?
6. Які органи організації та проведення діагностики є у бізнес-структурах?

Література

1. Гетьман О.О. Економіка підприємства : навч. посіб. / Гетьман О.О., Шаповал В.М. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
2. Колотілін В.М. Економічна діагностика: навчально-методичний посібник / В.М. Колотілін – Кривий Ріг : КЕІ, КНЕУ, 2010. – 137 с.
3. Германчук А.М. Діагностика практики прийняття та реалізації управлінських рішень / А.М. Германчук, И.Г. Цыплакова // ДНУ. Економічні науки. Маркетинг і менеджмент. – 2010. – №6.
4. Євдокимова Н.М. Економічна діагностика : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Євдокимова Н.М., Кірієнко А.В. – К. : КНЕУ, 2005. – 110 с.
5. Мних Є.В. Економічний аналіз [Текст]: підручник / Є.В. Мних. - К.: Знання, 2011. – 630 с.
6. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз [Текст]: підручн. / Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г; за ред. А.Г. Загороднього. – К.: Знання, 2008. – 488 с.
7. Афанасьєв М.В. Економічна діагностика [Текст] = Economic Diagnostics : навч.-метод. посібник / М. В. Афанасьєв, Г. В. Білоконенко ; Харківський нац.економічний ун-т. - Харків : ІНЖЕК, 2007. - 296 с.
8. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Лівів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
9. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособие / Г.В. Савицкая. - [7-е изд., испр.]. – Мн. : Новое знание, 2002. – 704 с. – (Экономическое образование).
10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
11. Єршова Н.Ю. Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту підприємств / Єршова Н.Ю., Лі Да // Тези доповідей XXI міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології: Наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я», Ч.ІІІ (29-31 травня 2014 р., Харків) / за ред. проф. Товажнянського Л.Л. – Харків, НТУ «ХПІ». – С. 339

Тема 2

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

2.1 Сутність та значення обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур

2.2 Інформаційні потоки в системі обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур

2.3 Організація обліково-аналітичного забезпечення діагностики і прогнозування розвитку бізнес-структур

2.1 Сутність та значення обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур

Обліково-аналітичне забезпечення діагностики являє собою сукупність методів і засобів, за допомогою яких здійснюється формування інформації для цілей управління бізнес-структур й відображає галузеві особливості, специфіку діяльності, обсяг і рівень диверсифікованості фінансово-господарчої діяльності підприємства.

Аналіз підходів до визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення» представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Аналіз підходів до визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення»

автор	визначення
Т. Безродна [1]	гарантування здійснення процесу постачання обліково-аналітичної інформації в системі управління
Р. Юзва [13]	сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему та спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями, а також нормативно-правовим, методичним, організаційним, програмним, математичним, технічним та ергономічним забезпеченнями
Т. Камінська [7].	систему збору, обробки, узагальнення, подання та аналізу фінансової інформації, забезпечення її кількості й якості для ведення господарської діяльності, зокрема, її управління
О. Гудзинський [5].	інтегрована система прийомів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних внутрішньосистемних та загальносистемних функцій
[10]	сукупність підсумкової інформації про стан та результати його діяльності, зосередженої в різних формах фінансової й управлінської (внутрішньогосподарської) звітності
Г. Тігаренко та М. Корінько [11].	система, що базується на даних бухгалтер-ського обліку, включаючи оперативні дані, й використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації. Обліково-

	аналітична система, на їх думку, охоплює збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, використовуваної для прийняття управлінських рішень на макро- і макрорівнях
З. Гуцайлюк [6].	призначення інформаційної бухгалтерської системи полягає у формуванні окремих інформаційних потоків для потреб управління виробничою й фінансово-господарською діяльністю господарюючих суб'єктів, або інформаційне забезпечення власників та інших замовників даних

Обліково-аналітична система – це система, що базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу та довідкову та інші види інформації.

Основні завданнями обліково-аналітичної системи підприємства:

- аналіз діяльності підприємства за визначеними напрямками;
- облік господарських операцій за цільовими напрямками на базі бухгалтерського обліку з додаванням нефінансових показників;
- контроль за використанням матеріальних і нематеріальних ресурсів згідно з точним відображенням усіх господарських операцій на етапах планування, обліку, а також за достовірністю аналітичних даних;
- планування діяльності підприємства, зокрема, господарських операцій; видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової, податкової); центрів відповідальності та підприємства загалом;
- формування аналітичних бюджетів як джерел акумулювання планової, облікової й аналітичної інформації.

Обліково-аналітичну систему можна представити як сукупність наступних складових: обліку, аналізу та аудиту (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 Елементи обліково-аналітичної системи

Порядок формування системи обліково-аналітичного забезпечення та зв'язки з об'єктами обліку відображено на рис. 2.2.

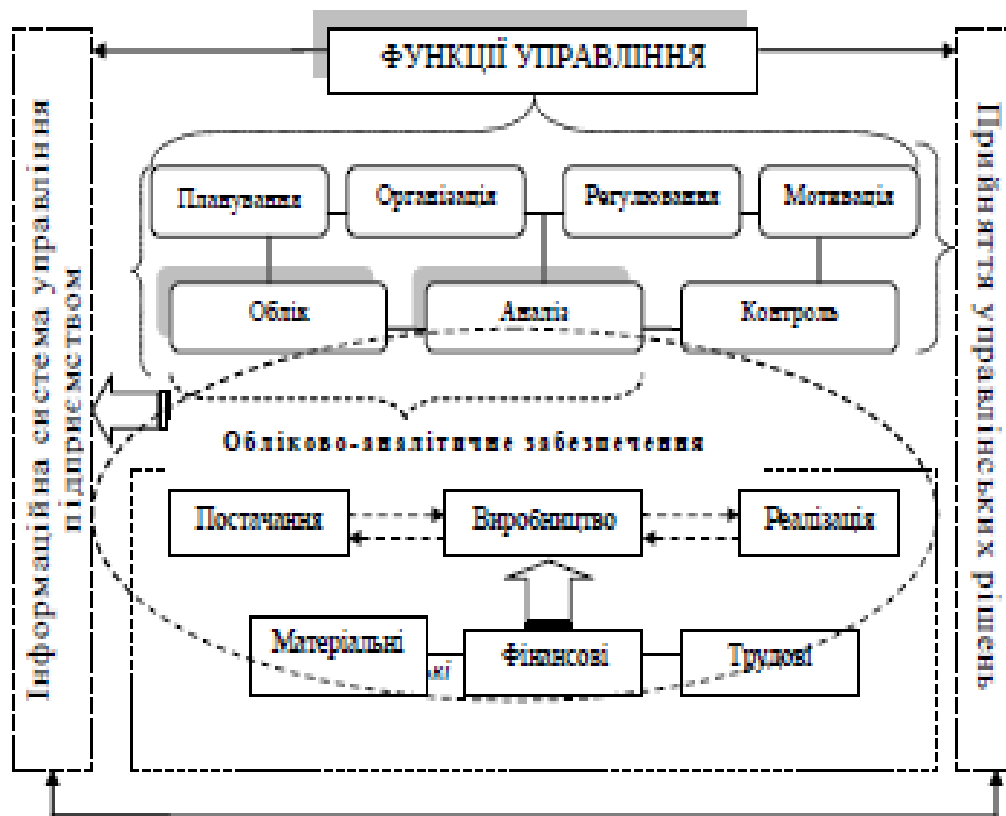

Рис. 2.3 – Обліково-аналітичне забезпечення в інформаційній системі управління підприємством

Принципи формування обліково-аналітичного забезпечення поділяють:

- облікові принципи, що дозволяють сформувати адекватну ОАС,
- принципи аналізу, що служать основою для проведення аналітичних процедур і узагальнення їх результатів.

2.2. Інформаційні потоки в системі обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур

Під інформацією слід розуміти певні відомості про фінансово-господарчу діяльність суб'єкта господарювання, які є основою прийняття управлінських рішень щодо окремих аспектів його безпечного функціонування й динамічного розвитку. Центральне місце в системі обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур відводять обліково-аналітичній інформації, під якою ми розуміємо економічні відомості про осіб, факти, явища й процесах, які відбуваються в будь-якому суб'єкті господарювання, отримані в результаті обліку, аналізу й синтезу.

Зміст категорії «обліково-аналітична інформація» розкривається головним чином через зміст понять «оперативний облік», «бухгалтерський облік», «аналіз фінансово-господарчої діяльності» (рис. 2.4).

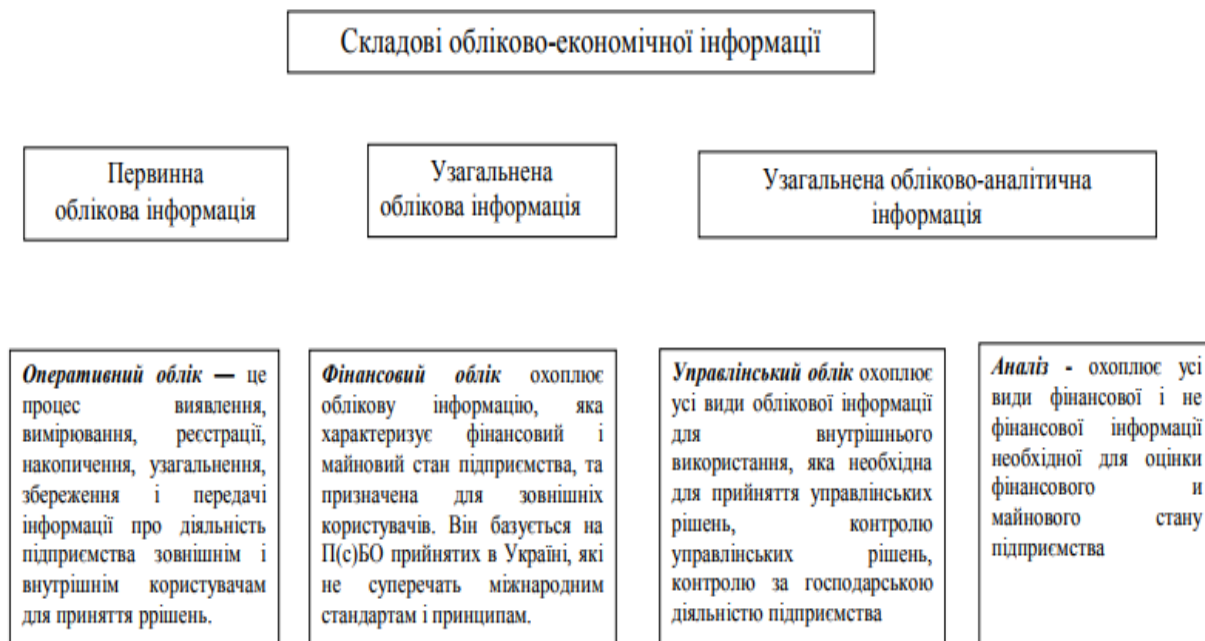

Рисунок 2.4 – Основні складові обліково-аналітичної інформації для діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур

Уся облікова інформація, яка використовується для діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур, ділиться на зовнішню й внутрішню.

Зовнішня інформація формується на підставі даних фінансової звітності контрагентів, статистичних даних або інших альтернативних джерел інформації, які дають можливість оцінити зовнішнє середовище, у якому функціонує підприємство. Вона може складатися із чотирьох основних груп:

1. Показники, які характеризують загальноєкономічний розвиток країни.
2. Показники, які характеризують кон'юнктуру фінансового ринку.
3. Показники, які характеризують діяльність контрагентів і конкурентів.
4. Нормативно-регуляторні показники.

Систему внутрішніх інформаційних показників для діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур розділяють на три групи.

1. Показники фінансової звітності підприємства.
2. Показники управлінського обліку підприємства.
3. Нормативно-планові показники, пов'язані з фінансовим розвитком підприємства.

2.3 Організація обліково-аналітичного забезпечення діагностики і прогнозування розвитку бізнес-структур

Діяльність з обліково-аналітичного забезпечення передбачає в штаті підприємства відповідального або служби.

Зрозуміло, що організація діяльності інформаційно-аналітичних служб (ІАС), їх специфіка прямо залежить від сфери діяльності. ІАС складаються з:

1. Центру управління на чолі з директором чи координатором;
2. Експертного відділу (інформаційно-аналітичного відділу) з базою даних;
3. Науково-методичного відділу (юридичного);
4. Відділу моніторингу;
5. Адміністративно-фінансового відділу.

При функціонуванні ІАС їх діяльність має здійснюватися за такими напрямками:

- збір та ведення оперативної, нормативної інформації та класифікаторів;
- оперативний аналіз інформації;
- ретроспективний аналіз інформації;
- системно-аналітична діяльність з організації процесів прийняття рішень;
- підтримка документообігу;
- підтримка повсякденної внутрішньої діяльності;
- захист даних;
- технологічна підтримка діяльності ІАЦ.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур.
2. Сформулюйте основні принципи формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур.
3. З яких елементів складається загальний порядок планування обліково-аналітичної діяльності на підприємстві?
4. У чому полягає сутність інформації та яка її роль для аналітичного дослідження?
5. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації?
6. Як здійснюється перевірка доброякісності інформації за формою й змістом?

Література

1. Закони України: «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації»: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 1 липн.2011р.: (офіц.. текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 32 с.
2. Про аудиторську діяльність: [закон України: офіц. текст: за станом на 14 вересня 2006р.]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Гетьман О.О. Економіка підприємства : навч. посіб. / Гетьман О.О., Шаповал В.М. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
4. Колотілін В.М. Економічна діагностика: навчально-методичний посібник / В.М. Колотілін – Кривий Ріг : КЕІ, КНЕУ, 2010. – 137 с.
5. Германчук А.М. Діагностика практики прийняття та реалізації управлінських рішень / А.М. Германчук, И.Г. Цыплакова // ДНУ. Економічні науки. Маркетинг і менеджмент. – 2010. – №6.

6. Євдокимова Н.М. Економічна діагностика : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Євдокимова Н.М., Кірієнко А.В. – К. : КНЕУ, 2005. – 110 с.
7. Мних Є.В. Економічний аналіз [Текст]: підручник / Є.В. Мних. - К.: Знання, 2011. – 630 с.
8. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз [Текст]: підручн. / Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г; за ред. А.Г. Загороднього. – К.: Знання, 2008. – 488 с.
9. Афанасьєв М.В. Економічна діагностика [Текст] = Economic Diagnostics : навч.-метод. посібник / М. В. Афанасьєв, Г. В. Білоконенко ; Харківський нац.економічний ун-т. - Харків : ІНЖЕК, 2007. - 296 с.
10. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Лівів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
11. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособие / Г.В. Савицкая. - [7-е изд., испр.]. – Мн. : Новое знание, 2002. – 704 с. – (Экономическое образование).
12. Єршова Н.Ю. Обґрунтування вибору математико-статистичних методів аналізу при визначенні результативності бізнесу / Н.Ю. Єршова, В.О. Манжай // Вісник Національного технічного університету «ХП». Технічний прогрес і ефективність виробництва. Зб. наук. праць. – Харків: НТУ «ХП». – 2012. – №14. – С. 157-167.

Тема 3

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС- СТРУКТУР

3.1 Основні засоби бізнес-структур як об'єкт управління.

3.2 Обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами бізнес-структур.

3.3 Методи і моделі діагностики стратегічного і тактичного управління основними засобами підприємства

3.1 Основні засоби бізнес-структур як об'єкт обліку та аналізу

Основними нормативними актами, що регулюють облік основних засобів в Україні є Положення стандарт бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» та Податковий кодекс України. Проте існує ряд суб'єктів господарювання, які зобов'язані вести облік, наприклад за міжнародними стандартами, тому в своїй практичній діяльності використовують МСБО 16 «Основні засоби». Бюджетні установи в свою чергу використовують НП(С)БОДС 121 «Основні засоби» та Положення з бухгалтерського обліку необоротних активів в бюджетних установах. Визначення економічної суті основних засобів у згаданих нормативно-правових актах дещо відрізняється.

Таблиця 3.1 - Визначення основних засобів за вітчизняними та зарубіжними нормативно-правовими актами [1-4]

Нормативно-правовий акт	Визначення
П(С)БО 7 «Основні засоби»	матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання, експлуатації яких більше одного року або операційного циклу, якщо він довший за рік
Податковий кодекс України	матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр, крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 6000 грн, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 6000 грн, поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання, експлуатації яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік
Положення з бухгалтерського обліку необоротних активів	матеріальні активи, які утримуються установою для використання їх у виробництві, діяльності або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб установи або здавання в оренду іншим особам і використовуються за очікуванням більше одного року

бюджетних установ	
МСБО 16 «Основні засоби»	матеріальні об'єкти, які утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей та використовуватимуть за очікуванням протягом більше одного звітного періоду

У теперішній час основні засоби промислових підприємств України зношені більш ніж на 50% [5].

За даними державної статистики України [5] динаміка змін первісної (переоціненої) вартості основних засобів наведена на рис. 3.1.

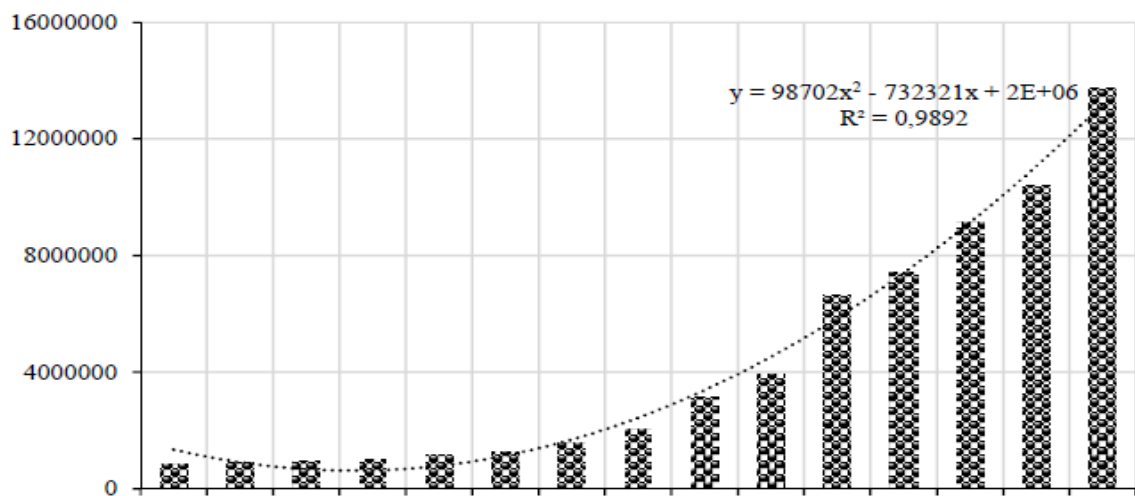

Рис. 3.1. Первісна вартість основних засобів України в 2003-2017 роках, млн грн

Як видно з рис. 3.1 вартість основних засобів зростає досить великими темпами, та її можна найточніше описати поліноміальною функцією $Y = 98702x^2 - 732321x + 2e^6$ з достовірністю апроксимації максимально наближеною до 1, а саме $R^2 = 0,9892$.

Окремо розраховано темпи приросту первісної вартості основних засобів в 2004-2017 роках, а їх динаміка проілюстрована на рис. 3.2.

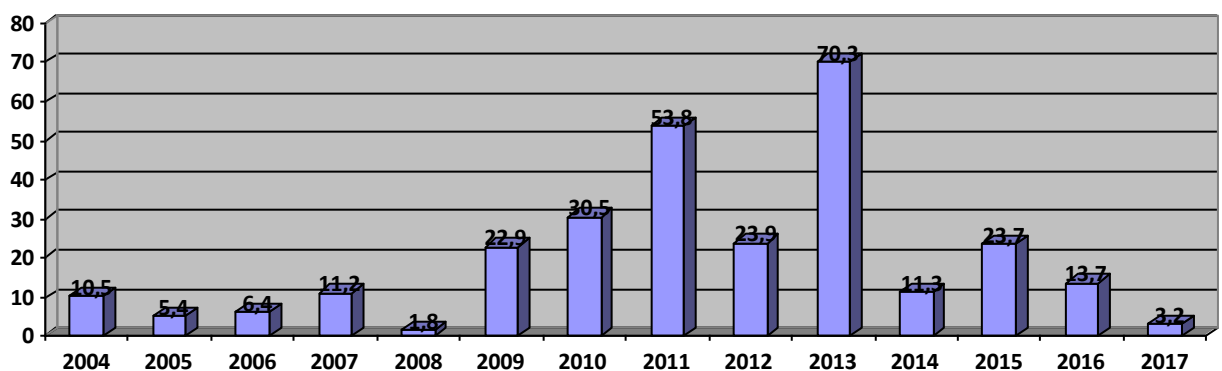

Рисунок 3.2 – Темпи приросту первісної вартості основних засобів України в 2004-2017 рр, %

Далі з тих же статистичних джерел проаналізовано ступінь зносу основних засобів (рис. 3.2).

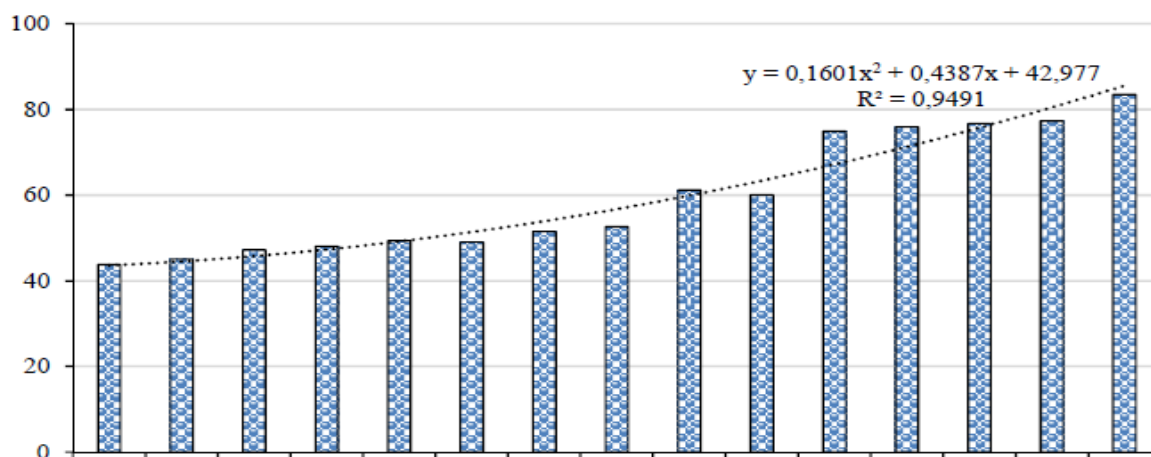

Рисунок 3.2 – Ступінь зносу основних засобів України в 2003-2017 рр, %

Незважаючи на збільшення первісної вартості, ступінь зносу також постійно зростає, хоча і з меншою інтенсивністю. Лінія тренду найкраще описується поліноміальною функцією $Y = 0,1601x^2 - 0,4387x + 42,977$ з достовірністю апроксимації наближеною до 1, а саме $R^2 = 0,9491$.

3.2 Обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами бізнес-структур

Метою функціонування вищевказаної системи є формування та передача якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення та обґрунтованості прийняття управлінських рішень щодо основних засобів на підприємствах.

Для досягнення мети повинні бути поставлені такі завдання :

- надання інформації про господарські операції з основними засобами для прийняття управлінських рішень;
- удосконалення обліку основних засобів та їх оновлення з урахуванням галузевих особливостей;
- аналіз та оцінка ефективності використання основних засобів з урахуванням особливостей обліку на підприємстві;
- опрацювання напрямів інвестиційного розвитку підприємства.
- здійснення контролю і планування ефективності використання основних засобів підприємства.

Система обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами – це єдність підсистем обліку, аналізу та контролю, які постійно взаємодіють через інформаційні потоки в процесі формування і передачі

якісної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень (рис. 3.4).

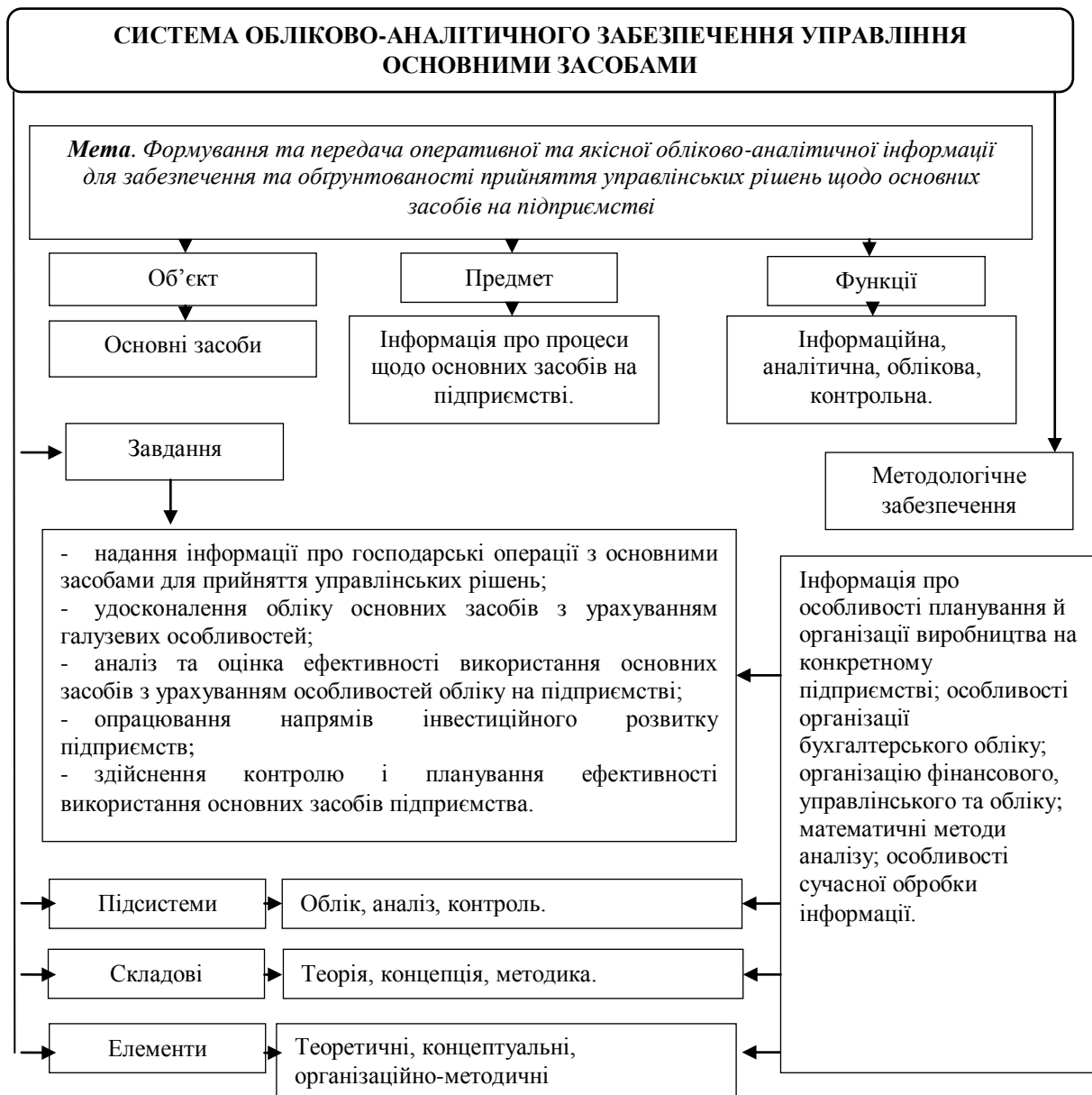

Рисунок 3.4 - Система обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами

Об'єкт системи – основні засоби, а предмет – інформація про господарські процеси щодо основних засобів.

Функціями системи обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами та їх оновленням є інформаційна, облікова, аналітична, контрольна.

1) інформаційна – забезпечення системи управління інформацією про основні засоби для внутрішніх і зовнішніх користувачів;

2) облікова – відображення фактів господарської діяльності підприємств;

3) аналітична – здійснення на підставі первинних аналітичних даних економічної діагностики стану та ефективності використання основних засобів підприємств.

Складовими системи є підсистеми обліку, аналізу та контролю. Підсистема обліку містить відповідні складові – фінансовий, управлінський обліку та облік з метою оподаткування. Підсистема аналізу – економічний, фінансовий, інвестиційний, стратегічний аналіз тощо. Всі вони поєднані між собою через інформаційні потоки.

До основних елементів системи обліково-аналітичного забезпечення відносять первинні і зведені бухгалтерські документи, облікові регістри, внутрішню звітність, фінансову звітність.

3.3 Методи і моделі діагностики стратегічного і тактичного управління основними засобами підприємства

До моделей діагностики основних засобів підприємства відносяться наступні:

- моделі визначення потреби в основних засобах;
- моделі, побудовані на основі використання різних видів виробничих функцій;
- моделі дисконтування грошових потоків, що забезпечують оптимізацію наведеної величини амортизаційних відрахувань;
- моделі оцінки ефективності інвестицій;
- моделі формування інвестиційних ресурсів;
- інші моделі управління основними засобами.

Для діагностики взаємодії між елементами (напрямами, процесами) дворівневої економічної системи, можна навести такі:

- стратегічна взаємодія між інвестуванням і оновленням основних засобів підприємства:

$$I_{os}(t) = \mu[I_{inv}(t)],$$

де $I_{os}(t)$ - динаміка середньорічної вартості основних засобів;

$I_{inv}(t)$ - динаміка зміни величини інвестиційних вкладень в основні засоби;

μ - аналітичний вид кореляційної функції взаємозв'язку між динамікою зміни середньорічної вартості основних засобів і динамікою зміни величини капітальних інвестицій.

Представлене аналітичне співвідношення описує залежність тенденції зміни середньорічної вартості основних засобів підприємства від тренда інвестиційних вкладень в засоби праці і визначає сформовані переваги господарюючого суб'єкта до рівня ефективності капітальних вкладень.

- стратегічна взаємодія між оновленням і експлуатацією основних засобів підприємства:

$$\Phi O(t) = f[I_{os}(t)],$$

де $\Phi O(t)$ - величина фондоотдачі;

f - аналітичний вид кореляційної функції взаємозв'язку між фондоотдачею і динамікою зміни середньорічної вартості основних засобів.

Представлене аналітичне співвідношення описує залежність тенденції зміни фондовіддачі від тренда середньорічної вартості основних засобів підприємства і визначає потребу в оновленні засобів праці для підвищення їх продуктивності.

- стратегічна взаємодія між амортизацією і експлуатацією основних засобів підприємства:

$$A(t) = \varphi [k_{зав}(t)]$$

де $A(t)$ - величина амортизаційних відрахувань;

$k_{зав}(t)$ - коефіцієнт завантаження основних засобів;

φ - аналітичний вид кореляційної функції взаємозв'язку між амортизацією і завантаженням основних засобів.

Представлене аналітичне співвідношення описує залежність тенденції зміни величини амортизаційних відрахувань від тренда завантаженості засобів праці підприємства та визначає доцільність реалізації оціночної функції в амортизаційній політики промислового підприємства.

Як приклади першого типу аналітичних співвідношень, що описують тактичні взаємодії між елементами (напрямами, процесами) дворівневої економічної системи, можна при- вести такі:

- тактична взаємодія між інвестуванням і оновленням основних засобів підприємства:

$$\Delta OF = Inv$$

де ΔOF - зміна середньорічної вартості основних засобів;

Inv - величина інвестиційних вкладень в основні засоби.

Представлене аналітичне співвідношення описує залежність зміни середньорічної вартості основних засобів підприємства від величини інвестиційних вкладень в засоби праці і визначає ефективність віддачі капітальних вкладень.

- тактична взаємодія між оновленням і експлуатацією основних засобів підприємства:

$$\Phi O = \frac{BP}{OF},$$

де ΦO - величина фондовіддачі;

BP - обсяг випуску продукції за розглянутий період часу;

OF - середньорічна вартість основних засобів за аналізований період часу.

Представлене аналітичне співвідношення описує залежність фондовіддачі від випуску продукції і середньорічної вартості основних

засобів підприємства і визначає рівень ефективності використання (продуктивності) засобів праці.

- тактична взаємодія між амортизацією і експлуатацією основних засобів підприємства:

$$A = \frac{\overline{OF}}{T},$$

де A - річна величина амортизаційних відрахувань;

T - термін корисного використання основних засобів.

Представлене аналітичне співвідношення описує залежність річної величини амортизаційних відрахувань від середньорічної вартості основних засобів підприємства та строку їх корисного використання та визначає річний рівень амортизації, яка нараховується лінійним способом.

Другий тип аналітичних співвідношень описує взаємодії між стратегічними і тактичними елементами (напрямами, процесами):

- взаємодія між стратегічним і тактичним управлінням процесом оновлення основних засобів підприємства:

$$\Delta OF(t) = \sum_{i=1}^n OF_i^{BB},$$

де $\Delta OF(t)$ - тенденція зміни вартості основних засобів;

n - кількість різних видів основних засобів, оновлюваних на підприємстві;

OF_i^{BB} - величина вводимых основных средств i -го вида.

Представлене аналітичне співвідношення описує тенденцію зміни структури основних засобів підприємства і схильність господарюючого суб'єкта до інтенсифікації виробничого процесу.

- взаємодія між стратегічним і тактичним управлінням процесом експлуатації основних засобів підприємства:

$$FO(t) = \sum_{i=1}^n FO_i \cdot Y_i,$$

де $FO(t)$ - тенденція зміни величини фондівдачі підприємства;

n - кількість виробничих структур (підрозділів) підприємства;

$FO(i)$ - величина фондоотдачи в i -й производственной структуре (підрозділі);

Y_i - питома вага основних засобів в i -й виробничій структурі (підрозділі) підприємства.

Представлене аналітичне співвідношення описує тенденцію зміни фондівдачі підприємства з точки зору вкладу кожної виробничої структури (підрозділу) в її формування.

- взаємодія між стратегічним і тактичним управлінням процесом амортизації основних засобів підприємства:

$$A(t) = \sum_{i=1}^n A_i,$$

де $A(t)$ - тенденція зміни амортизаційних відрахувань;
 n - кількість різних амортизаційних груп основних засобів або використовуваних способів амортизаційних відрахувань;

A_i - величина амортизаційних відрахувань, нарахованих для i -ї групи основних засобів або i -м способом нарахування амортизації.

Представлене аналітичне співвідношення описує тенденцію зміни структури формування амортизаційних відрахувань залежно та схильність господарюючого суб'єкта до прискореного або уповільненого способам повернення фінансових коштів, вкладених в засоби праці.

Все вищевикладене повною мірою відноситься до дворівневої економічній системі взаємодії стратегічного і тактичного управління основними засобами підприємства.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування стану основних засобів бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану основних засобів для прогнозування розвитку бізнес-структур?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики стану та ефективності використання основних засобів бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики основних засобів бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика стану та ефективності використання основних засобів бізнес-структур?

Література

1. Основні засоби : положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань від 02.09.2014 р. № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Державний комітет статистики України / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
6. Приймак В.І. Математичні методи економічного аналізу [Текст] : навч. посібник / В. І. Приймак ; Львівський нац. ун-т . - Київ : Центр учбової літ-ри, 2009. - 296 с.
7. Сич Є.М. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Є. М. Сич, О. В. Пилипенко, М. С. Стасишен. - К. : Каравела, 2010. - 304 с.
8. Афанасьєв М.В. Економічна діагностика [Текст] = Economic Diagnostics : навч.-метод. посібник / М. В. Афанасьєв, Г. В. Білоконенко ; Харківський нац.економічний ун-т. - Харків : ІНЖЕК, 2007. - 296 с.
9. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Лівів.: Магнолія, 2015. – 452 с.

Тема 4

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

4.1. Теоретичні положення обліку і аналізу операцій з нематеріальними активами.

4.2. Методика та інструментарій діагностики стану та ефективності використання нематеріальних активів бізнес-структур.

4.1. Теоретичні положення обліку і аналізу операцій з нематеріальними активами

Нематеріальними активами визнаються активи:

- ідентифікуються (мають ознаки, що відрізняють даний об'єкт від інших, в тому числі аналогічних) і не мають матеріально-речової (фізичної) форми;
- використовувані тим чи іншим чином в діяльності організації;
- здатні приносити організації майбутні економічні вигоди;
- строк корисного використання яких перевищує 12 місяців;
- вартість яких може бути виміряна з достатньою надійністю, тобто є документальне підтвердження вартості, а також витрат, пов'язаних з їх придбанням (створенням);
- при наявності документів, юридично підтверджують права правовласника.

Важливе місце в забезпеченні обліково-аналітичного управління нематеріальними активами посідає оцінка таких активів, оскільки від застосованої методики оцінки залежить достовірність звітних показників, які характеризують майновий і фінансовий стан підприємства. Під оцінкою розуміється комплекс заходів юридичного, економічного, організаційно-технічного та іншого характеру, спрямованих на встановлення цінності об'єкта оцінки як това-ру. Облік нематеріальних активів на підприємстві відбувається згідно з Податковим кодексом України [10, ст. 14.1.120].

Найбільш часто при оцінці об'єктів нематеріальних активів використовують такі види вартості.

Первинна вартість – сума витрат на придбання або створення об'єкта нематеріальних активів і витрат на доведення планованих цілях. Це вартість нематеріального активу, за яким він первинно враховується на балансі підприємства.

Залишкова вартість – первинна вартість за мінусом нарахованої амортизації.

Ліквідаційна вартість – сума коштів, яку компанія очікує отримати за об'єкт нематеріальних активів після закінчення строку його корисного використання, за вирахуванням очікуваних витрат на його вибуття.

Балансова вартість – вартість, за якою об'єкт нематеріальних активів відображається у бухгалтерському балансі після вирахування накопиченої амортизації.

Відновлювальна вартість (або вартість відтворення) нематеріального активу визначається сумою витрат, які необхідно здійснити, щоб відновити втрачений актив.

Ринкова вартість – найбільш імовірна ціна, якої повинен досягти нематеріальний актив на конкурентному і відкритому ринках із дотриманням усіх умов справедливої торгівлі, свідомих дій продавця і покупця, без впливу незаконних стимулів.

Усі існуючі на даний момент методи оцінки, які використовуються незалежними оцінювачами, базуються на одному з трьох класичних підходів:

дохідний (визначення потенційної прибутковості активу);

ринковий (порівняння оцінюваного об'єкта з близькими аналогами, які були реалізовані на ринку);

витратний (встановлення витрат на придбання активу).

Система управління НМА (перший рівень) включає наступні функціональні елементи: нормування, планування, організація, координація, мотивація, регулювання, облік, аналіз, контроль (аудит).

Система управління НМА (другий рівень) включає дві підсистеми: облік НМА та аналіз НМА (другий рівень).

Система управління НМА (третій рівень) включає систему облікового процесу за операціями з НМА (процедури облікового процесу).

Схема обліково-аналітичного забезпечення управління нематеріальними активами представлена на рисунку 4.1. Як видно з рис. 4.1, аналітична інформація щодо нематеріальних активів необхідна для управління багатьма об'єктами, процесами і видами діяльності. Аналіз нематеріальних активів може бути представлений окремим структурно-відокремленим блоком або складати частину окремих блоків у системі комплексного економічного аналізу.

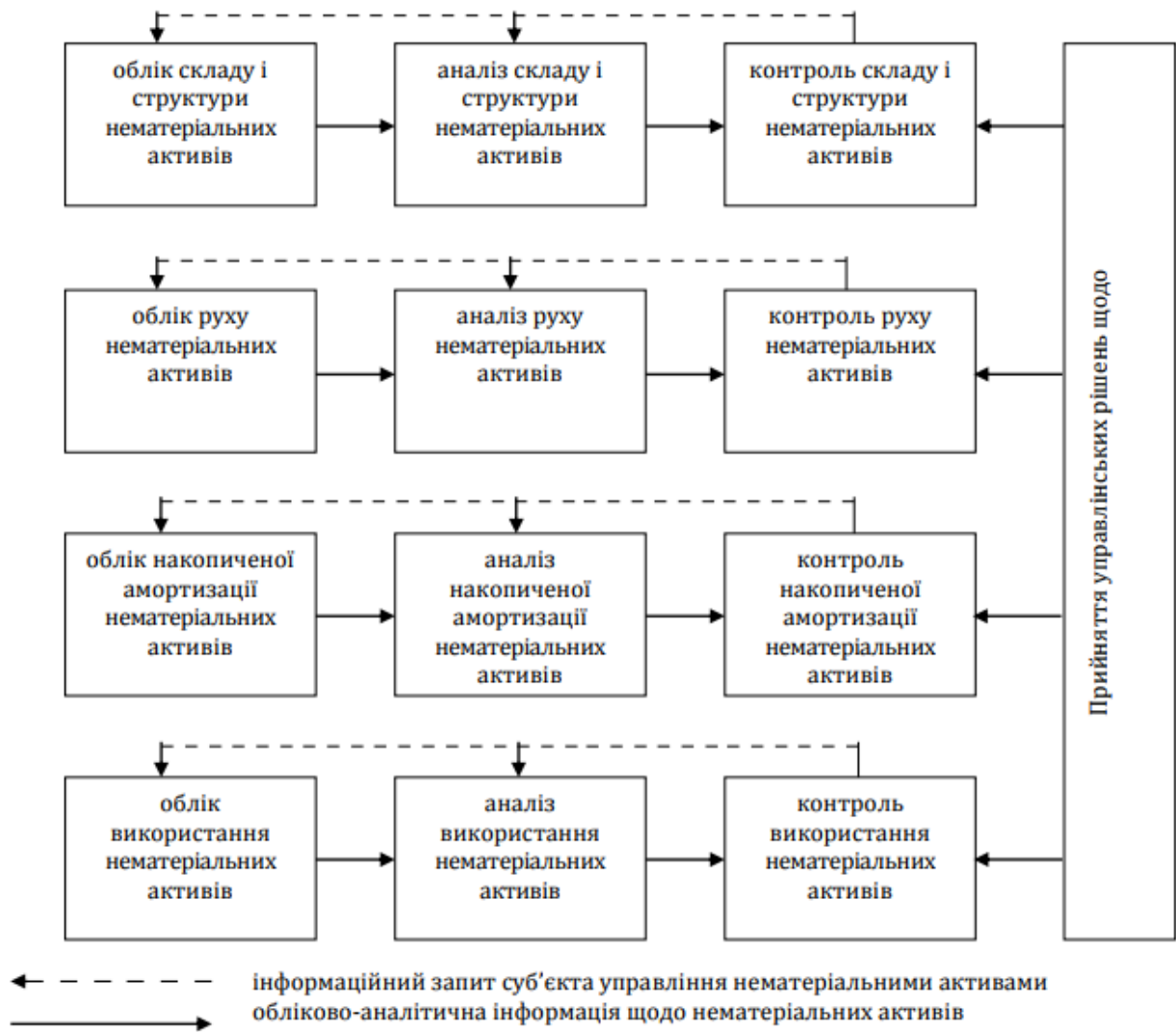

Рисунок. 4.3 Схема обліково-аналітичного забезпечення управління нематеріальними активами

4.2 Методика та інструментарій діагностики стану та ефективності використання нематеріальних активів бізнес-структур.

Основними завданнями діагностики нематеріальних активів є:

- аналіз структури та динаміки нематеріальних активів, їх відповідності вимогам технічного прогресу та оптимальним параметрам виробництва;
- визначення рівня використання нематеріальних активів і факторів, що на нього впливають;
- виявлення резервів підвищення ефективності використання нематеріальних активів.
- аналіз доходності (рентабельності) і фондівдачі нематеріальних активів;
- аналіз ліквідності нематеріальних активів і рівня ризику вкладення капіталу в нематеріальні активи [9, 10, 11].

Основні джерела інформації, що використовуються для аналізу нематеріальних активів, подано у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1. Групування джерел інформації для діагностики нематеріальних активів

Джерела інформації	Перелік документів
Нормативно-правові акти	Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкція по його застосуванню
Внутрішньогосподарська документація	Робочий план рахунків бухгалтерського обліку, наказ про облікову політику підприємства, накази про призначення комісії щодо операцій з нематеріальними активами, дані про зміну інтелектуального капіталу, дані про величину (вартість) нематеріальних активів у вартості придбаних підприємств
Первинні документи з обліку нематеріальних активів	Акт уведення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-1), Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-2), Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-3); Інвентаризаційний опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-4)
Бухгалтерська, податкова, статистична звітність	Баланс (Звіт про фінансовий стан): форма № 1, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід): форма № 2, Звіт про рух грошових коштів: форма № 3 (за прямим методом) і форма № 3-н (за непрямим методом), Звіт про власний капітал: форма № 4, Примітки до фінансової звітності: форма № 5
Технічна та технологічна документація	Відомості технічного стану нематеріальних активів, технологічні карти, карти бізнес-процесів
Прогнозно-фінансова документація	Бізнес-плани, техніко-економічне обґрунтування, листи котирувань, дані про емісію цінних паперів
Контрольно-вимірвальна документація	Аудиторські висновки, акти проведення інвентаризацій, акти податкових та інших перевірок
Маркетингова інформація	Дані маркетингових досліджень, інформація ЗМІ
Інша інформація	Інформація, отримана з інтернет-ресурсів, дані консалтингових компаній, інсайдерська інформація

Стратегічною метою комплексного економічного аналізу забезпеченості та ефективності використання НМА (рис. 4.5) є пошук шляхів зниження витрат виробництва, підвищення продуктивності праці та рівня результативності. Методика цього аналізу дозволяє всебічно оцінити та дослідити роль залучення НМА у виробництво, тому доцільно проводити

його за трьома напрямками: аналіз забезпеченості НМА, аналіз наявності і руху НМА та аналіз ефективності використання НМА.

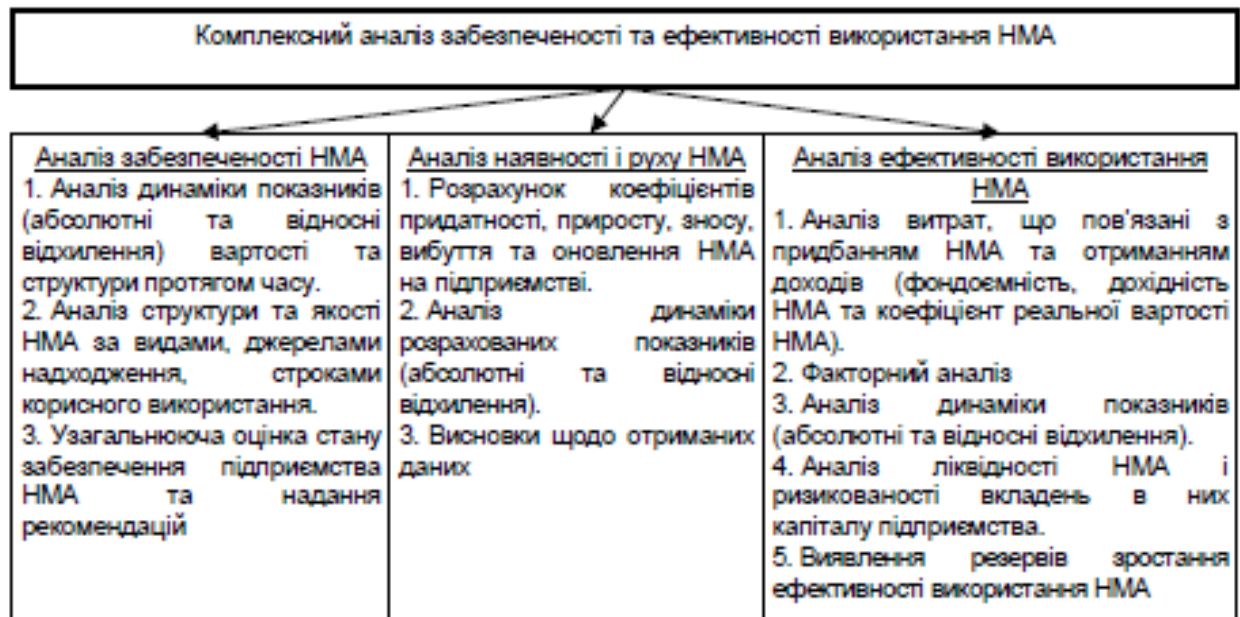

Рисунок 4.5. Схема комплексного аналізу НМА підприємств

Особливе значення для аналізу підприємства мають показники ефективності використання нематеріальних об'єктів, що випереджають ступінь їхнього впливу на фінансовий стан і фінансові результати діяльності підприємства. Розрахунок ефективності використання нематеріальних активів пов'язаний з великими труднощами і потребує комплексного підходу.

Ефект (Е) від придбання підприємством права використання запатентованого виробничого досвіду і знань, а також "ноу-хау" може бути визначений за формулою:

$$E = \sum_{i=0}^k \frac{P_i - C_i}{(1 + D) \times T}, \quad (4.1)$$

де P_i – вартісна оцінка результату використання ліцензійної технології в i -му році;

C_T – витрати, пов'язані з використанням ліцензійної технології в i -му році;

D – ставка дисконтування;

i – період використання ліцензії ($i = 0, 1 \dots k$).

Для прийняття остаточного рішення про ефективність нематеріальних активів необхідно визначити дохідність нематеріальних активів.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики нематеріальних активів для прогнозування розвитку бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики нематеріальних активів на підприємстві?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики стану нематеріальних активів бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики нематеріальних активів бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика стану та ефективності використання нематеріальних активів бізнес-структур?

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Нематеріальні активи : положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 8 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Приймак В.І. Математичні методи економічного аналізу [Текст] : навч. посібник / В. І. Приймак ; Львівський нац. ун-т . - Київ : Центр учбової літ-ри, 2009. - 296 с.
4. Сич Є.М. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Є. М. Сич, О. В. Пилипенко, М. С. Стасишен. - К. : Каравела, 2010. - 304 с.
5. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / П. Л. Гордієнко ; Міжнародний наук.-техн. ун-т. - К. : Алерта, 2006. - 404 с.
6. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Лівів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
7. Райковська, І. Т. Економічний аналіз забезпеченості та ефективності використання нематеріальних активів : методичний підхід / І. Т. Райковська // Вісник ЖДТУ. – Економічні науки. – 2009. – №1(47). – С. 43-51.
8. Банасько, Т. М. Економічний аналіз використання нематеріальних активів: значення та методика здійснення / Т. М. Банасько // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 4(50). – С. 11-16.
9. Тарасюк, І. Аналіз ефективності використання нематеріальних активів [Електронний ресурс] / І. Тарасюк. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>

Тема 5.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

5.1 Значення і завдання обліково-аналітичного забезпечення управління матеріально-виробничими запасами бізнес-структур.

5.2 Сучасні технології управління запасами для розвитку бізнес-структур

5.3 Аналітичний інструментарій управління запасами бізнес-структур.

5.1 Значення і завдання обліково-аналітичного забезпечення управління матеріально-виробничими запасами

Обліково-аналітичне забезпечення управління матеріально-виробничими запасами (МПЗ) входить до загальної системи обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання і займає в цій загальній системі одну з найбільш значущих позицій.

Завдання обліково-аналітичного забезпечення управління запасами з метою розвитку бізнес-структур:

- аналітичний моніторинг ліквідності та поточної платоспроможності;
- аналітичний розрахунок оптимального рівня запасів на основі збалансованості витрат господарюючого суб'єкта, пов'язаних з процесами реалізації, виробництва, зберігання і заготівлі матеріальних ресурсів;
- аналітичне обґрунтування норм, пов'язаних з рівнем матеріальних-виробничих запасів;
- аналітичний супровід системи контролю за рівнем запасу, виявлення чинників що впливають на відхилення норм і планових значень рівня запасу від фактичних;
- аналітичний розрахунок вигоди і збитків при впровадженні нових систем управління запасами;
- облік процесів укладання договорів на поставку запасів, заготовлення, зберігання, відпуску у виробництво та реалізації запасів.

Для підтримки належних характеристик система обліково-аналітичного забезпечення управління запасами повинна мати повноцінний інструментарій, що включає в себе:

- систему управлінського обліку, яка дає можливість враховувати весь спектр процесів і явищ, пов'язаних із запасами;
- релевантну для цілей управління класифікацію запасів і витрат господарюючого суб'єкта, пов'язаних з їх рівнем;
- об'єктивну методику поділу витрат на постійні та змінні, а також розподілу непрямих витрат підприємства;
- методику калькулювання собівартості, що дозволяє організувати облік витрат за центрами відповідальності, а також надає системі управління запасами необхідну і в достатній мірі точну інформацію про структуру витрат, що входять в собівартість;

- аналітичне забезпечення балансування всіх значних витрат, пов'язаних з рівнем матеріально-виробничих запасів, з метою виявлення як перспективних, так і ретроспективних оптимальних рівнів запасів;
- аналітичне обґрунтування впровадження та функціонування систем управління запасами;
- аналіз відхилень нормативно-планових значень рівня запасу від фактичних, а також виявлення суми збитку або вигоди внаслідок подібних відхилень.

Ефективне обліково-аналітичне забезпечення матеріальними ресурсами - важлива і необхідна умова функціонування ефективною системи бюджетування матеріальних запасів, яке є ключем до раціонального їх придбання та споживання.

5.2 Сучасні технології управління запасами для розвитку бізнес-структур

Мета управління виробничими запасами – забезпечення в потрібний момент необхідною кількістю матеріалів для виробництва запланованої продукції.

Обліково-аналітичне забезпечення управління MBV бізнес-структур проводиться з метою отримання інформації щодо оцінки стану матеріалів і запасів сировини, їх відповідності потребам виробництва або ринку, готової продукції, незавершеного виробництва, виявлення додаткових резервів.

Аналіз MBV складається з декількох етапів.

1. Оцінка стану запасів на поточний день, яка проводиться за елементами в динаміці і методом укрупненого аналізу, і аналіз оборотності запасів.

2. Угрупування MBV по номенклатурним одиницям, вироблена з урахуванням якісних характеристик окремих елементів і вартості запасів даного виду. Це дає можливість виокремити стратегічно важливі групи MBV.

3. Аналіз елементів MBV по номенклатурних групах. Включає перевірку стану і наявності запасів, аналіз вибуття запасів; аналіз надходження запасів, а також перевірку якості роботи функціонального підрозділу, який несе відповідальність за даний тип запасу.

4. Оптимізація стану MBV бізнес-структур. В даному конкретному випадку оптимізація - це управлінські рішення, спрямовані на зменшення запасів матеріалів, а не тільки з'ясування їх обсягу, що проводиться з урахуванням поточної ситуації і всередині організації, і за його межами.

Оптимізація проводиться в кілька етапів:

1) визначаються фактори, що впливають на рівень MBV (постачальники, покупці, які в цілому формують попит і його динаміку, а також механізми управління бізнес-структурою);

2) оцінюється ступінь і характер впливу факторів на обсяг виробничих запасів;

3) зведення до мінімуму розрахованих витрат, що виникли під дією випадкових факторів;

4) визначення «вузьких місць», усунення яких дозволить скоротити обсяг необхідних запасів матеріальних ресурсів;

5) визначення організаційних заходів, спрямованих на скорочення запасів матеріальних ресурсів.

Основні завдання аналізу МВВ і результати їх виконання (табл. 512)

Таблиця 5.1. Основні завдання аналізу матеріально-виробничих запасів і результати їх вирішення

Завдання аналізу матеріально-виробничих запасів	Результати реалізації поставлених завдань
Оптимізація структури запасів	Поліпшення структури запасів шляхом виявлення надлишкових запасів, дефіцитних запасів; підтримання оборотних активів в максимально ліквідному стані; скорочення потреби в джерелах фінансування; зниження витрат, пов'язаних з фінансуванням запасів
Підтримка конкурентоспроможності бізнес-структур	Доцільне співвідношення наявних запасів; зниження витрат, пов'язаних з упущеною вигодою в результаті відмови від термінового замовлення або пропозиції
Зниження витрат, пов'язаних з формуванням та утриманням запасів	Усунення витрат робочого часу, що утворилися через брак сировини і матеріалів; скорочення простоїв обладнання через брак запасних частин; виключення частих змін в календарних планах; підтримання максимально економічного співвідношення між витратами на зберігання і витратами з придбання запасів
Забезпечення належного контролю запасів	Зниження витрат, пов'язаних з незадовільною системою контролю за кількістю і якістю матеріалів, що надходять; попередження можливих витрат, псування і неконтрольованого використання матеріалів

5.3 Аналітичний інструментарій управління запасами

Аналітичний інструментарій управління запасами – систематизована сукупність аналітичних інструментів: методів, моделей, методик, алгоритмів, прийомів, стандартів, індикаторів, параметрів, показників (системи показників).

Інструментарій системи управління матеріально-виробничими запасами включає в себе наступні складові:

облік і аналіз матеріально-виробничих запасів;

планування використання матеріальних ресурсів;

організаційну структуру системи управління запасами;

механізм мотивації раціонального використання матеріальних ресурсів;

регулювання і контроль за використанням матеріальних ресурсів.

В цілому аналітичний інструментарій управління запасами з рівневої системи аналітичних показників, методика розрахунку яких заснована на принципі розкриття всіх складових формули в бухгалтерській (фінансовій) звітності (таблиця 5.4.)

Таблиця 5.4 - Аналітичний інструментарій для оцінки і оптимізації структури запасів при формуванні собівартості продукції

Рівень	№	Показник	Алгоритм розрахунку
1-й	1	Період операційного циклу (ПОЦ)	$ПОЦ = Дo_{зан} + Дo_{ДЗ}$
	2	Період фінансового циклу (ПФЦ)	$ПФЦ = ПОЦ - Дo_{КЗ}$
2-й	3	Витрати на виробництво (ЗП)	$ЗП = Ам + МЗ + Зп + Н_{пр.н.з.} + Осн$
	4	Фінансово-експлуатаційні потреби (ФЕП)	$ФЕП = З + ДЗ - КЗ$
3-й	5	Коефіцієнт оборотності запасів (КоЗап)	$КоЗап = СП / З$
	6	Тривалість обороту запасів за період (дозапис)	$Дo_{зан} = n / КоЗап$ или $Дo_{зан} = (n * З) / СП$
	7	Матеріаловіддача (Мо)	$Мо = В / МЗ$
	8	Матеріаломісткість (Ме)	$Ме = МЗ / В$
	9	Оцінка впливу на зміну виручки вартості матеріальних ресурсів ($\Delta B_{МЗ}$)	$\Delta B_{МЗ} = (МЗ_o - МЗ_б) * (В_б / МЗ_б)$
	10	Оцінка впливу на зміну виручки матеріаловіддачі ($\Delta B_{Мо}$)	$\Delta B_{Мо} = [(В_o / МЗ_o) - (В_б / МЗ_б)] * МЗ_o$
	11	Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва, над темпами зростання витрат на стадії переробки ($К_{троп / трзп}$)	$К_{троп / трзп} = ТРоп / ТРзп$
4-й	12	Оцінка впливу на зміну виручки витрат на переробку ($\Delta B_{зп}$)	$\Delta B_{зп} = [(В_o / ЗП_o) - (В_б / ЗП_б)] * ЗП_o$
	13	Оцінка впливу на зміну виручки інших невиробничих витрат (витрати по розробці продуктів для клієнта) ($\Delta B_{пр.н.з.}$)	$\Delta B_{пр.н.з.} = [(В_o / Пр.Н.З_o) - (В_б / Пр.Н.З_б)] * Пр.Н.З_o$

Умовні позначення: Осн - відрахування на соціальні потреби; Ам, - Амортизація; Нпр.н.з. - податки; Мзо, Мзб - матеріальні витрати звітного і базисного періодів; Зп - витрати на оплату праці; З-запаси; ДЗ - Дебіторська заборгованість; Кз- кредиторська заборгованість; СП-собівартість продукції; В- виручка; Троп - темп зростання обсягу виробництва; ТРзп- темп зростання витрат на стадії переробки.

Кожен з показників конкретного рівня аналітичного інструментарію виконує свою функцію.

Система управлінського обліку матеріальних запасів надає детальну інформацію для аналізу витрат підприємства на матеріальні ресурси, для розрахунку розміру запасів на конкретному підприємстві і дозволяє аналізувати структуру матеріальних витрат з виявленням відхилень від планових величин.

Для ефективного планування забезпеченості виробництва запасами на підприємстві необхідно обрати конкретний спосіб управління процесом постачання запасів, враховуючи витрати на оформлення замовлення, з одного боку, і витрати, на зберігання і складування, з іншого. В економічній літературі існує ряд моделей для управління матеріальними запасами і планування їх забезпеченості. Основні з них:

- модель оптимальної партії замовлень;
- модель ABC і XYZ-аналізу;
- модель планування матеріальних потреб;
- модель «філософії своєчасності» або JIT - калькулювання;
- нормування, як метод оптимізації матеріальних запасів.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики наявності, ефективності використання та забезпечення матеріальними запасами бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану матеріальних запасів на підприємстві?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики та прогнозування забезпечення матеріальними запасами бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану, ефективності використання та забезпечення матеріальними запасами бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика стану, ефективності використання та забезпечення матеріальними запасами бізнес-структур?

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості; затв. наказом М-ва промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373. – Київ : Інформаційно-аналітичне агенство, 2007. – 305 с.
5. Запаси : положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 9 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
6. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / П. Л. Гордієнко ; Міжнародний наук.-техн. ун-т. - К. : Алерта, 2006. - 404 с.
7. Исайкина О.А., Колесник Н.Ф. Учетно-аналитическое обеспечение бюджетирования материальных запасов // Инновационные технологии в науке и образовании – 2015 №1 (1) – с.322-323.

Тема 6

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

6.1. Роль обліково-аналітичної інформації про рух грошових коштів в управлінні бізнес-структурами

6.2 Методика діагностики грошових потоків для прогнозування та розвитку бізнес-структур

6.1. Роль обліково-аналітичної інформації про рух грошових коштів в управлінні бізнес-структурами

Здійснення практично всіх видів операцій бізнес-структур обумовлено певним рухом грошових коштів у формі їх надходження або витрачання. Наукові підходи щодо поняття “грошові кошти” представлені у таблиці 6.1.

Таблиця 6.1 - Наукові підходи щодо поняття “грошові кошти”

Джерело	Визначення
Осовська Г.В.	Кошти –... гроші, капітал, матеріальні цінності
Остафійчук С.М.	Грошові кошти – сукупність платіжних засобів, які в даний момент і в даних географічних межах (держави) представлені в розпорядження господарюючих суб’єктів (індивідів, приватних та державних структур
Бутинець Ф.Ф.	Грошові кошти – сума готівки в касі підприємства, вільні грошові кошти, що зберігаються на поточному, валютному та інших рахунках в банку та інші грошові кошти підприємства
Малюга Н.М.	Під грошовими коштами розуміють готівку, валюту, різні цінні папери, інші види фінансових активів та грошових зобов’язань (с. 270)
Сахарцева І.І.	Грошові кошти визначаються як гроші та будь-які документи, які приймаються банками до вкладу та негайно відносяться на рахунок вкладника
Бабіч В.В, Сагова С.В.	Під грошовими коштами розуміють валюту України та іноземну валюту
Дерій М.	Грошові кошти – основні сегменти для здійснення готівкових і безготівкових розрахунків між державними бюджетними установами та підприємствами
Несходовський І.С.	Грошові кошти – абстрактний вимірник економічних процесів, явищ, об’єктів, який суб’єкти згодні приймати як платіжний засіб
Садовська І.	Грошові кошти - група господарських засобів (активів) підприємства у складі фінансових активів, до яких також належать еквіваленти грошових коштів в національній та іноземній валютах, фінансові інвестиції підприємства, дебіторська заборгованість тощо

З метою узагальнення існуючих загальноприйнятих ознак декомпозиції грошових коштів, їх класифікація для потреб управління грошовими коштами загалом та обліку, аналізу, аудиту зокрема може бути представлена схематично (рис.6.1).

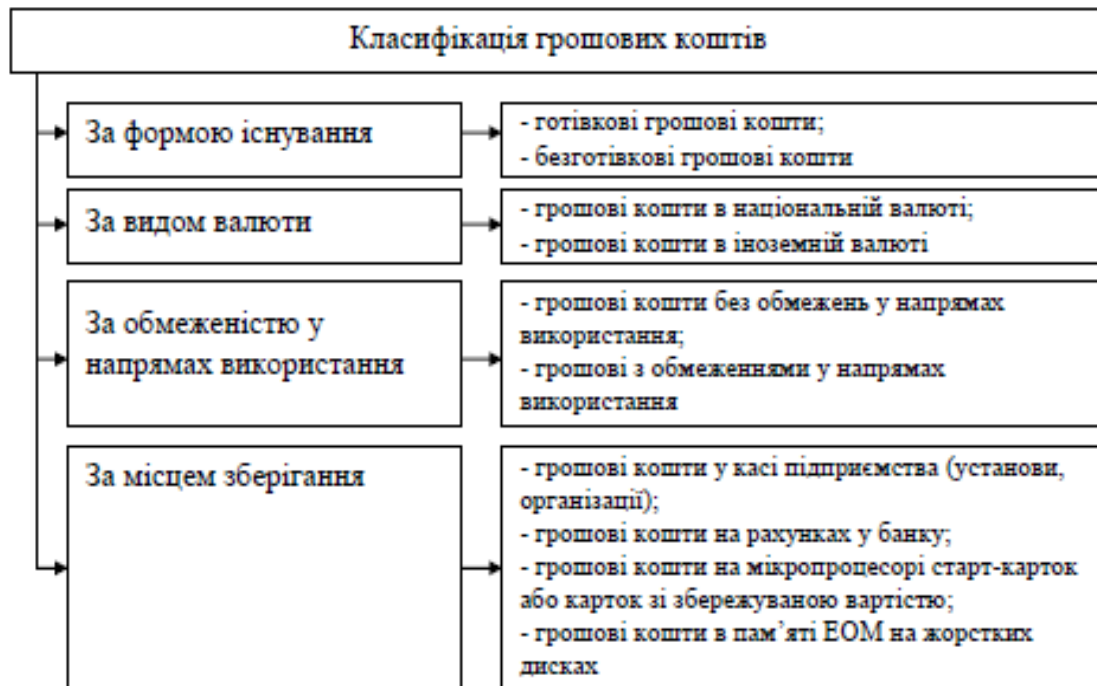

Рисунок 6.1 - Класифікація грошових коштів

Джерелами грошових коштів бізнес-структур є:

- надходження від основної діяльності: виручка від реалізації продукції, робіт та послуг;
- надходження від фінансово-інвестиційної діяльності підприємства: фінансово-банківської та страхової системи; від продажу акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; внесення коштів на депозитні рахунки; від здачі майна в оренду.

Таким чином, грошовий потік (cash flow of company) - це сукупність розподілених у часі надходжень і вибуття грошових коштів в процесі господарської діяльності бізнес-структур.

У науковій літературі існує кілька класифікацій грошових потоків:

- за масштабами обслуговування фінансово-господарських процесів (грошовий потік бізнес-структури, грошовий потік структурного підрозділу, грошовий потік окремої господарської операції);
- за видами господарської діяльності (сукупний грошовий потік, грошовий потік поточної діяльності, грошовий потік інвестиційної діяльності, фінансової діяльності);

- у напрямку руху (грошовий потік, що надходить та грошовий потік що виходить грошовий потік);
- за формою здійснення (безготівковий і готівковий);
- за сферою обігу (зовнішній і внутрішній);
- за тривалістю (короткостроковий і довгостроковий);
- за достатністю обсягу (надлишковий, оптимальний, дефіцитний);
- за видами валюти (в національній валюті, в іноземній валюті);
- по передбачуваності (планований і непланованої);
- по безперервності формування (регулярний і дискретний);
- по стабільності тимчасових інтервалів формування (регулярний грошовий потік з рівномірними часовими інтервалами і нерівномірними часовими інтервалами);
- по оцінці в часі (поточний і майбутній).

Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги бізнес-структур в процесі її діяльності та розвитку шляхом збалансування обсягів надходження і витрачання грошових коштів, а також їх синхронізації в часі.

Надійну інформацію для управління грошовими потоками бізнес-структур можна отримати лише при правильній організації бухгалтерського обліку грошових коштів і звітності про їх русі.

Відповідно до НС(П)БО 1 діяльність бізнес-структур поділяється на операційну, інвестиційну та фінансову. Їм відповідають: грошовий потік від поточних операцій, грошовий потік від інвестиційних операцій і грошовий потік від фінансових операцій.

Джерелом інформації для складання звіту про рух грошових коштів є дані бухгалтерського обліку, баланс і звіт про прибутки і збитки.

Звіт про рух грошових коштів може служити для того, щоб наочно побачити вплив поточної інвестиційної та фінансової діяльності організації на стан її грошових коштів за певний період часу і дозволяє пояснити зміни грошових коштів за цей період.

Вимоги чинного законодавства до обліку грошових коштів надані у таблиці 6.2.

Таблиця 6.2 - Вимоги чинного законодавства до обліку грошових коштів

Нормативний документ	Площина регулювання	Вплив на облік
Національне положення (стандарт) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 18.03.2014 року [9]	Спосіб відображення бухгалтерського обліку	Введення аналітичних рахунків
	Завдання бухгалтерського обліку	Організація ведення бухгалтерського обліку
	Елементи методу бухгалтерського обліку	Методика ведення бухгалтерського обліку
Господарський кодекс від 20.09.2015 року [14]	Повнота відображення	Відображення всіх податкових зобов'язань
	Договірні відносини	Організація відображення та дотримання нормативів
	Складання звітності та розпорядження джкрклами	Методичні вказівки
Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 20.03.1991 року № 872-XII [15]	Вид відображення в бухгалтерському обліку	Специфіка аналітичного обліку
	Банківське обслуговування	Організація ведення бухгалтерського обліку
	Елементи специфічного методу бухгалтерського обліку	Методика ведення бухгалтерського обліку відповідно до банків
Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу коштів» від 7 вересня 2001 року [16]	Санкції за порушення законодавства	На правильність, чіткість та відповідність ведення бухгалтерського обліку згідно з чинним законодавством
Наказ про облікову політику підприємства	Вид ведення бухгалтерського обліку	Нюанси ведення бухгалтерського обліку кожного підприємства
	Завдання бухгалтерського обліку	Організаційні аспекти ведення бухгалтерського обліку
	Форми ведення бухгалтерського обліку	Методологічні рекомендації до ведення бухгалтерського обліку

Концептуальною моделлю обліково-аналітичного забезпечення грошових потоків бізнес-структур є модель, що складається з взаємозв'язаних обліково-аналітичних процедур, які використовуються для забезпечення апарату управління необхідною інформацією (рисунк 6.2).

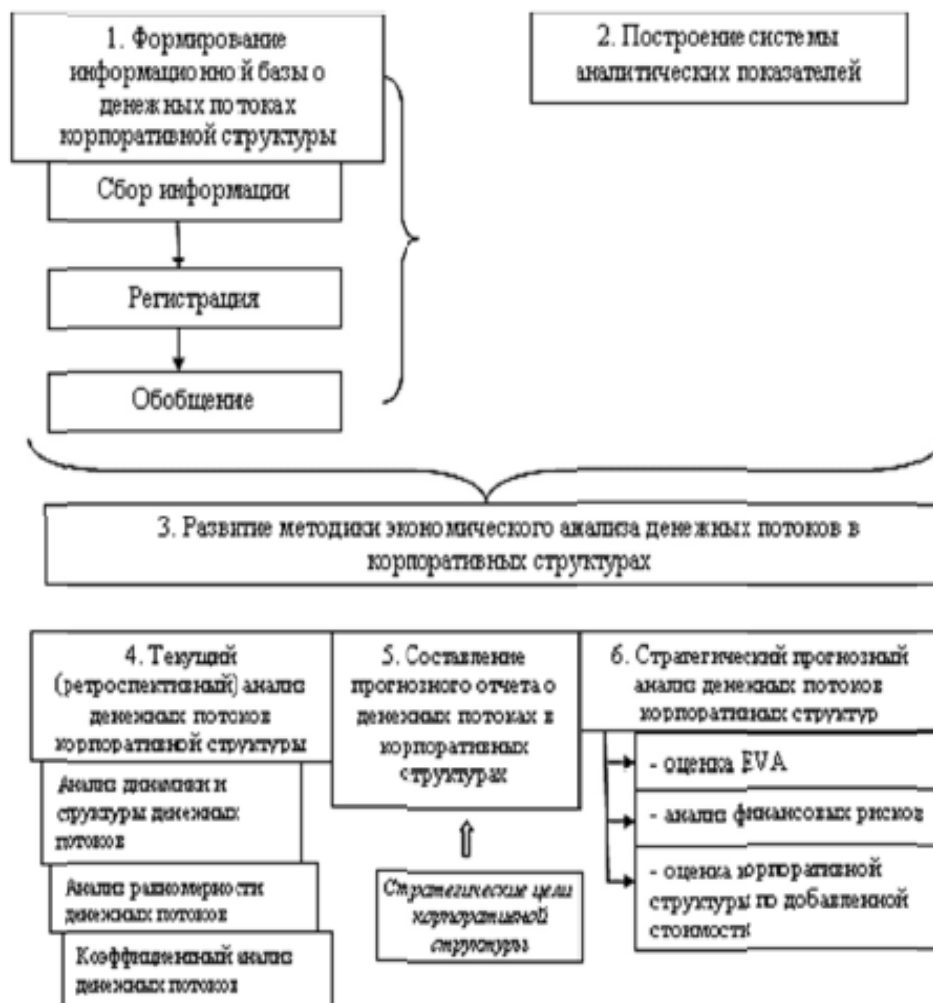

Рисунок 6.2 – Модель обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками бізнес-структури

Дана модель покликана структурувати обліково-аналітичну систему грошових потоків для досягнення основних цілей і завдань обліково-аналітичного забезпечення, відповідно до встановлених принципів. Це послідовність алгоритмів комплексного збору та аналізу інформації про грошові потоки в бізнес-структурах, що характеризують діяльність підрозділів підприємства в усіх напрямках, а також алгоритм розподілу коштів на основі їх оптимізації.

Обліково-аналітична система управління грошовими потоками бізнес-структур необхідна для забезпечення апарату управління інформацією, що дозволяє:

- здійснювати контроль за грошовими потоками п=бізнес-структури і ефективністю їх використання;
- управляти структурою грошових потоків бізнес-структур;
- оцінювати зміни в чистих активах бізнес-структур, її фінансову структуру (включаючи ліквідність і платоспроможність), а також її здатності

впливати на величину і терміни потоків грошових коштів з метою адаптації до мінливих обставин і можливостей;

- розробляти моделі оцінки та порівняння приведеної вартості майбутніх грошових потоків різними методами;
- здійснювати контроль за виконанням стратегічного плану використання коштів бізнес-структурою, оперативно виявляти причини відхилень і визначати варіанти їх усунення;
- запобігати можливим фінансовим ризикам.

Метою обліково-аналітичного забезпечення грошових потоків бізнес-структур є забезпечення апарату управління своєчасною, достовірною, достатньою і точною інформацією, що відображає величину сукупного грошового потоку, ефективність його використання, можливі варіанти оптимізації грошових потоків і дозволяє обґрунтовано приймати управлінські рішення.

6.2 Методика діагностики грошових потоків для прогнозування та розвитку бізнес-структур

Методику аналізу грошових потоків можна визначити як систему здійснюваних у певній послідовності і взаємозв'язку аналітичних процедур, спрямованих на виявлення ефективності управління грошовими коштами та грошовими потоками в діяльності організації, встановлення її реальної платоспроможності.

В практиці аналізу і оцінки грошових потоків може бути використаний або прямий, або непрямий метод складання звіту про рух грошових коштів.

Під прямим методом розуміється заповнення форми за допомогою дебетових та кредитових рахунків «30 Каса» та «31 Рахунки в банках» відповідно у кореспонденції з рахункам бухгалтерського обліку операцій, активів та зобов'язань. Це викликає труднощі, оскільки багато підприємств не використовують детальну аналітику рахунків, що й затрудняє складання звіту та вимагає чимало часу. Під непрямим методом розуміється заповнення даного звіту поєднанням двох форм – Балансу (Звіт про фінансовий стан) та Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).

Таблиця 6.3 - Мета і суб'єкти складання Звіту про рух грошових коштів

Мета та суб'єкти	МСФЗ 7 [17]	Н(П)СБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [30]
Мета складання Звіту	Інформація про рух грошових коштів підприємства є корисною, так як вона надає користувачам фінансових звітів основу для оцінки спроможності	Надання користувачам повної, правдивою та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух

	підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також потреби підприємства щодо їх використання. Для економічних рішень, які приймають користувачі, необхідна оцінка здатності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також часу для такого генерування і впевненості в ньому	грошових коштів підприємства.
Суб'єкти подання Звіту	Підприємства, крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності і суб'єктів малого підприємництва	Юридичні особи усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ). Суб'єкти малого підприємництва, які для складання фінансової звітності застосовують міжнародний стандарт фінансової звітності для малих і середніх підприємств

Непрямий метод дозволяє розрахувати дані, що характеризують чистий грошовий потік в звітному періоді, і встановити взаємозв'язок отриманого прибутку і зміни залишку грошових коштів. Цей метод заснований на перерахунку отриманого фінансового результату шляхом певних коригувань у величині чистого прибутку. При використанні непрямого методу слід пам'ятати, що чисті грошові потоки (ЧДП) по інвестиційної та фінансової діяльності розраховуються тільки прямим методом. Вихідною точкою при побудові звіту про рух грошових коштів непрямим методом є чистий прибуток (збиток), викладена у звіті про фінансові результати. Далі виробляються коригування тих сум (додаються або віднімаються від чистого прибутку), які безпосередньо не пов'язані з рухом грошових коштів.

Таблиця 6.4 - Порівняння характеристика прямого та непрямого методів заповнення Звіту про рух грошових коштів

Порівняльні показники	Прямий метод	Непрямий метод
Розподіл звіту на три складові за видами діяльності (операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю)	+	+
Використання аналітичних рахунків	+	+
Використання інших форм звітності	-	+
Відображення в формі видатку та надходження	-	+
Скорочена форма	+	-
Змістовніша форма	-	+

Відмінність звітів, складених прямим або непрямим методом, полягає в тому, що рух грошових коштів від операційної діяльності в кожному випадку має свою методику розрахунку. Таким чином, поняття «прямий» або «непрямий» відносяться тільки до розрахунку руху грошових коштів від

основної діяльності. А розрахунок грошових потоків в результаті інвестиційної та фінансової діяльності при обох методах буде однаковим.

Аналітичні коефіцієнти грошових потоків представлені у таблиці 6.5.

Таблиця 6.5 - Фінансові коефіцієнти, що застосовуються в аналізі грошових потоків

Показник	Алгоритм розрахунку	Умовні позначення
Коефіцієнт достатності чистого операційного прибутку підприємств	$K_d = \text{ЧРК} / (\Delta \text{ОА} + \text{ПП} + \text{ПБ} + \text{Д} + \text{ІП})$	ЧРК - чистий рух коштів від операційної діяльності, ПП- сума податку на прибуток, ПБ- сума погашення основного боргу за кредитами і позиками, Д- сума сплачених дивідендів, ІП- сума інших платежів
Коефіцієнт ліквідності операційного грошового потоку	$K_o = \text{Нк} / \text{Вк}$	Нк - надходження коштів внаслідок операційної діяльності, Вк - видаток коштів внаслідок ОД
Коефіцієнт ефективності грошового потоку	$K_e = \text{ЧРК} / \text{В}$	ЧРК - чистий рух коштів, В-ви
Коефіцієнт платоспроможності, K_i	$K_i = (\text{ГК}_{\text{пп}} + \text{Гкп}) / \text{ГК}_{\text{в}}$	ГК _{пп} - грошові кошти на початок періоду Гкп – грошові кошти, отримані за період ГК _в – грошові кошти, витрачені за період
Оцінка достатності грошових коштів, $\text{дні}, O$	$O = (\text{ГК} * T) / \text{В}$	ГК - середня величина грошових коштів за період Т – тривалість періоду В – виручка за період
Коефіцієнт достатності грошових коштів	$K_d = \text{ГК} / \text{ЗП}$	ГК - грошові кошти на конкретну дату ЗП – зобов'язання до погашення

Аналіз грошових потоків бізнес-структур дозволяє отримати інформацію про:

- здатності бізнес-структур отримати приріст грошових коштів в ході діяльності;
- здатності бізнес-структур зараз і в перспективі відповідати за своїми фінансовими зобов'язаннями, платити дивіденди і залишатися кредитоспроможною;
- розбіжності між величиною чистого прибутку (збитку) і реальним чистим грошовим потоком по поточній діяльності і причини цієї невідповідності;
- вплив на фінансовий стан бізнес-структур її інвестиційних і фінансових операцій, пов'язаних і не пов'язаних з рухом грошових коштів;
- вплив на майбутнє фінансовий стан бізнес-структур прийнятих в минулі періоди рішень в області інвестицій і фінансування;
- величиною передбачуваної потреби в зовнішньому фінансуванні і ін.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики руху грошових коштів бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики руху грошових коштів бізнес-структур на підприємстві?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики руху грошових коштів бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики руху грошових коштів бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика руху грошових коштів у бізнес-структурах?

Список літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Про Примітки до річної фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України від 29.11.2000 р. № 302 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>
3. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Львів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
5. Приймак В.І. Математичні методи економічного аналізу [Текст] : навч. посібник / В. І. Приймак ; Львівський нац. ун-т . - Київ : Центр учбової літ-ри, 2009. - 296 с.
6. Сич Є.М. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Є. М. Сич, О. В. Пилипенко, М. С. Стасишен. - К. : Каравела, 2010. - 304 с.

Тема 7

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

7.1 Дебіторська заборгованість в системі обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур

7.2. Інструменти обліково-аналітичного забезпечення діагностики дебіторської заборгованості бізнес-структур

7.1 Дебіторська заборгованість в системі обліково-аналітичного забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур

Згідно П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Під таке трактування підлягає як заборгованість дебіторів, яка утримується підприємством до дати погашення, так і заборгованість дебіторів призначена для перепродажу.

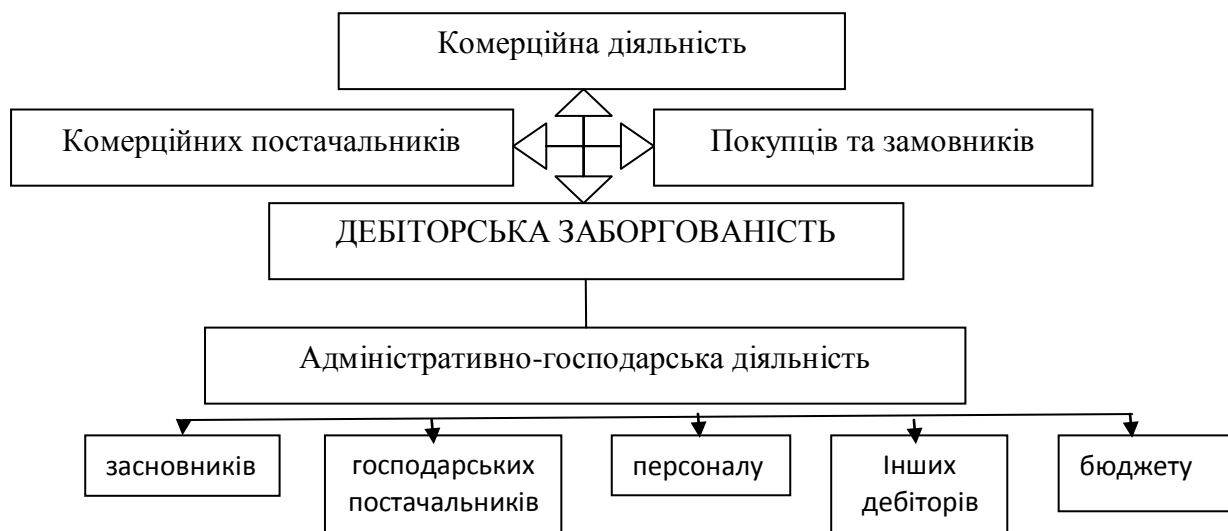

Рисунок 7.1. Види дебиторской задолженности

(источник: составлено авторами на основе Thomas Hartmann-Wendelsy, Alwin Stöterz «Accounts receivable management and the factoring option», University of Cologne - Department of Banking, 2012, <http://ssrn.com/abstract=2140870>)

Управління дебіторською заборгованістю слід розглядати як гнучкий механізм постійного пошуку найбільш ефективних зв'язків з економічним середовищем та його спроможність досягти успіху на ринку за рахунок керування фінансовими ресурсами підприємства.

Механізм управління дебіторською заборгованістю формується на базі комплексного управління всіма елементами його діяльності, дозволить досягти максимального рівня фінансової стабільності підприємства (рис. 7.2).

Рисунок 7.2 – Механізм інформаційного забезпечення управління дебіторською заборгованістю

Механізм управління дебіторською заборгованістю спирається на використання різноманітних методів щодо зменшення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості, зокрема:

- психологічні – нагадування по телефону, факсу, пошті, використання ЗМІ чи поширення інформації серед суміжних постачальників, що загрожує боржнику втратою іміджу;
- економічні – фінансові санкції (штраф, пеня, неустойка), передача в заставу майна і май-нових прав, призупинення постачання;
- юридичні – претензійна робота, досудове переписування, подача позову в господарський суд;
- альтернативні інструменти – взаємозалік, реструктуризація, погашення дебіторської заборгованості шляхом врахування платежів до бюджету.

Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю, як складової оборотних активів будується на нормативних документах з бухгалтерського обліку та цивільного законодавства, які

визначають поняття, сутність і характерні особливості дебіторської заборгованості, методах аналізу.

7.2 Інструменти обліково-аналітичного забезпечення діагностики дебіторської заборгованості бізнес-структур

Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю бізнес-структур за своєю суттю є системою збору, формування облікової інформації та її обробки за допомогою економічного аналізу з подальшим передаванням менеджменту бізнес-структур для прийняття управлінських рішень з метою уникнення небажаних фінансових ризиків та приведення обсягів заборгованості до прийнятних рівнів, які не чинитимуть негативного впливу на фінансово-майновий стан та подальший розвиток бізнес-структур.

Управління дебіторською заборгованістю є складовою частиною загальної системи управління оборотними активами бізнес-структур.

Під управлінням дебіторською заборгованістю розуміється система прийняття та реалізації рішень щодо величини дебіторської заборгованості, яка веде до оптимізації грошових потоків підприємства при мінімізації сукупних витрат по управлінню дебіторською заборгованістю за певний період.

Етапи формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю бізнес-структур:

1. Аналіз дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди.
2. Планування дебіторської заборгованості.
3. Визначення основних груп покупців і постачальників і стандартів роботи з ними.
4. Організація обліку і інвентаризації дебіторської заборгованості.
5. Затвердження порядку стягнення (інкасації) дебіторської заборгованості, застосування альтернативних методів погашення дебіторської заборгованості.
6. Розробка посадових обов'язків і мотивації співробітників, відповідальних за виникнення і погашення дебіторської заборгованості.

Напрями аналізу дебіторської заборгованості підприємства:

- а) оцінювання рівня і динаміки дебіторської заборгованості;
- б) аналіз складу та структури дебіторської заборгованості за контрагентами та «віковими групами»;
- в) визначення періоду обороту (інкасації) дебіторської заборгованості, її оборотності та їх впливу на фінансовий цикл підприємства;

- г) дослідження складу протермінованої дебіторської заборгованості, визначення сумнівної та безнадійної заборгованості;
- д) оцінювання питомої ваги дебіторської заборгованості в активах підприємства;
- ж) факторний аналіз дебіторської заборгованості;
- з) аналіз впливу дебіторської заборгованості на ефективність діяльності підприємства та його ділову активність;
- к) аналіз джерел фінансування дебіторської заборгованості.

Таблиця 7.1 - Класифікація методів і прийомів, використовуваних в аналізі дебіторської заборгованості підприємства

Основні методи і прийоми	Характеристика
Побудова аналітичних таблиць	- аналіз динаміки і структури ДЗ - аналіз простроченої ДЗ
Розробка системи показників	- коефіцієнт оборотності ДЗ - період погашення ДЗ - коефіцієнт погашаємості ДЗ - коефіцієнт залежно від ДЗ - коефіцієнт рівноваги заборгованостей - коефіцієнт часу
Прийом деталізації, групування	- ранжування ДЗ за термінами виникнення та погашення
Методи факторного аналізу	- методи абсолютних різниць - методи ланцюгових постановок
Якісні методи аналізу ДЗ	- SWOT-аналіз - ABC, XYZ-аналіз

1. Аналіз дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди.

Дослідження основних показників і підходів до аналізу дебіторської заборгованості дозволило дійти висновку щодо необхідності поєднання традиційного економічного аналізу основних показників та інструментів обліку в системі управління підприємством. Схема проведення комплексного аналізу дебіторської заборгованості (рис. 7.3).

2. Планування дебіторської заборгованості

При формуванні бюджетів бізнес-структур з різних горизонтів планування визначається обсяг продажів, в тому числі з відстрочкою платежу. Для цього необхідно складання планових бюджетів, в тому числі руху грошових коштів. Шляхом синхронізації надходжень і платежів складається платіжний календар на період планування. Таким чином, в основі розрахунку ліміту дебіторської заборгованості повинен бути економічно обґрунтований розрахунок можливості і доцільності інвестування в дебіторську заборгованість. Розрахунок повинен враховувати

планований обсяг реалізації продукції на умовах відстрочки платежу, середній кредитний період, а також середній період прострочення оплати, орієнтуючись на досвід господарської практики.

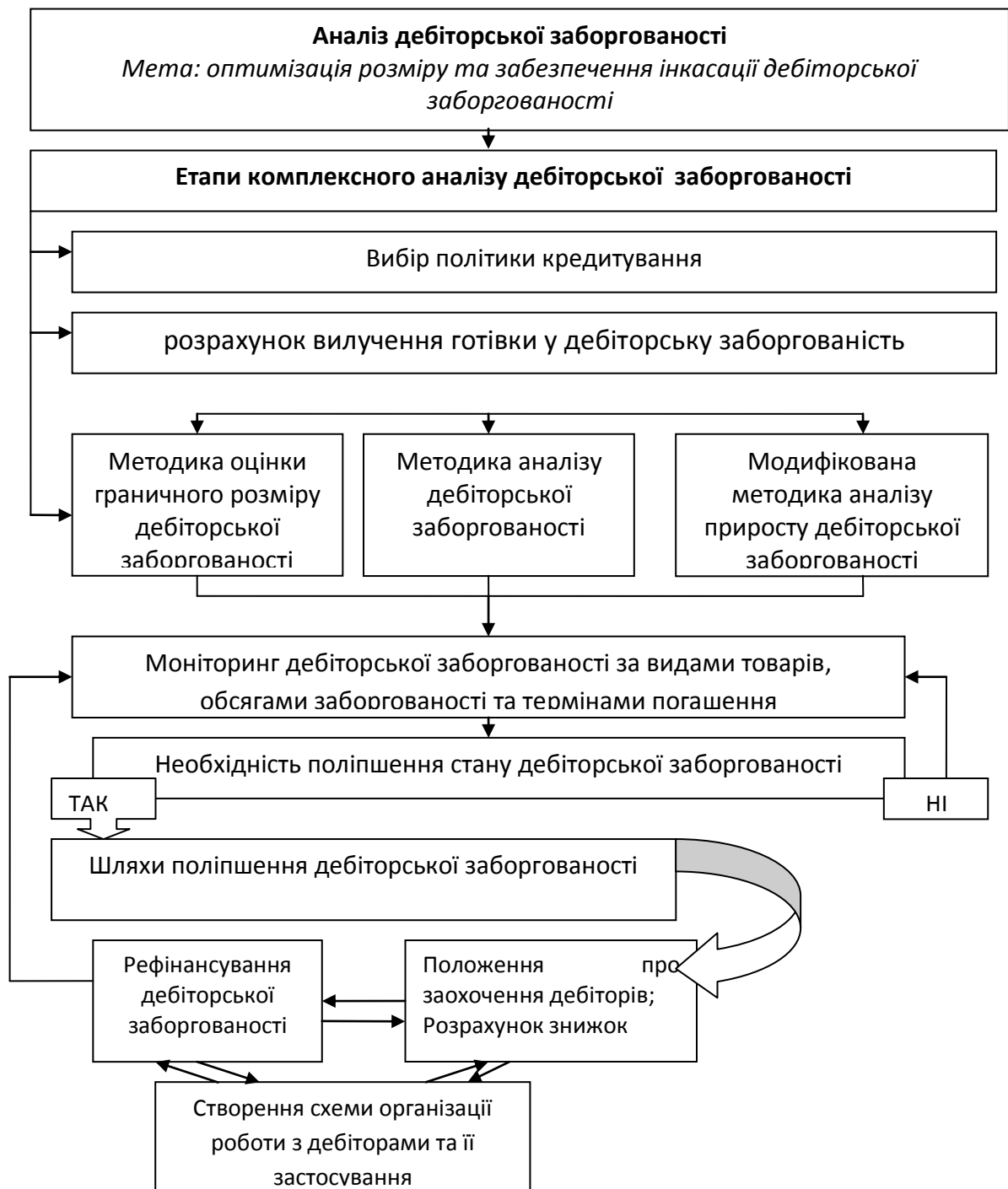

Рис. 7.3. Схема проведення комплексного аналізу дебіторської заборгованості

3. Визначення основних груп покупців і постачальників і стандартів роботи з ними.

Визначення груп покупців і постачальників здійснюється при плануванні обсягів продажів і закупівель. При цьому виявляються проблемні

покупці і постачальники, які систематично порушують умови договорів. Ці дані повинні систематизувати і накопичуватися на основі роботи за попередній період.

Важливим етапом у цій роботі є наявність «досьє» на кожного контрагента, яке включає юридичну та економічну інформацію. Виходячи з даних «досьє», покупці і постачальники ранжуються за формальними показниками. Далі уявлення про надійність контрагентів має бути скоригована на підставі проведеного аналізу господарської діяльності, який включає аналіз дебіторської заборгованості.

Управляти дебіторською заборгованістю можна, стимулюючи покупців до дострокової оплаті рахунків. Бізнес-структура може надавати знижки з ціни продажу або вартості поставки, якщо платіж здійснено до терміну, зазначеного в контракті. Варто зауважити, що постачальник не втрачає свій прибуток, роблячи знижку: отримавши виручку раніше обумовленого терміну, він використовує її в грошовому обороті і відшкодовує надану знижку.

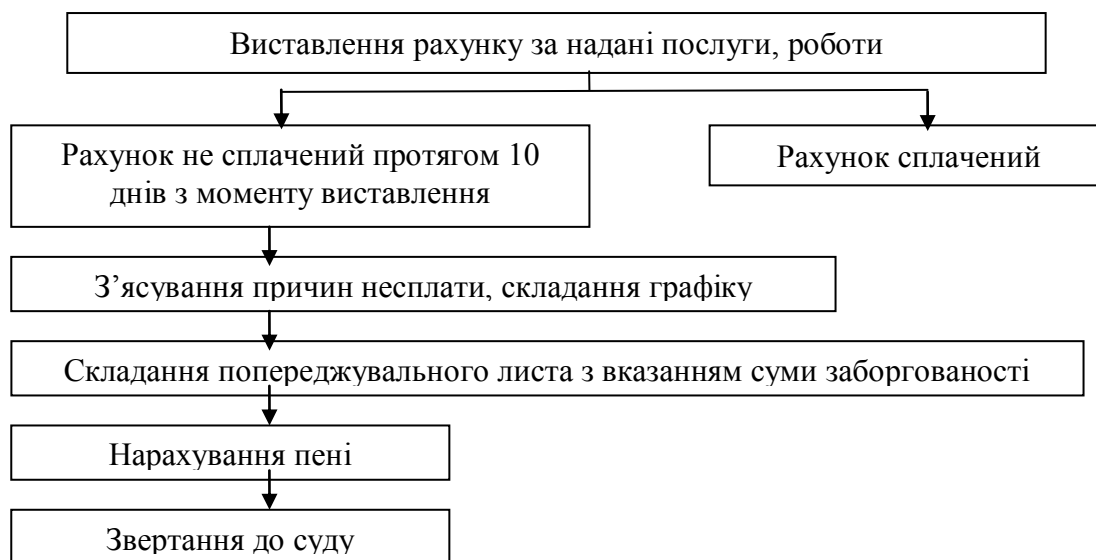

Рисунок 7.5 - Алгоритм роботи с дебіторами

4. Організація обліку і інвентаризації дебіторської заборгованості

Важливим етапом в процесі управління дебіторською заборгованістю є організація облікових процесів і повна і своєчасна інвентаризація дебіторської заборгованості. Ці процеси необхідно детально регламентувати через створення локальних нормативних актів організації. Стандартна класифікація дебіторської заборгованості для побудови системи аналітичного обліку наведена в таблиці 7.4.

Таблиця 7.4 – Класифікація дебіторської заборгованості для цілей управлінського обліку

рівень аналітичного рахунку	ознака класифікації	дебіторська заборгованості
1	вид розрахунку	розрахунки з покупцями та замовниками за Т,Р,П розрахунки за авансами виданими
2	валюта розрахунку	у гривнях у валюті
3	заборгованість за видами продукції, товарів, робіт, послуг	в розрізі видів Т,Р,П
4	період погашення заборгованості у днях, з сказанням дати погашення за договором	до 30 днів 31-45 днів 46-60 днів 61-90 днів 91-120 днів більше за 120 днів
5	характер заборгованості	поточна прострочена
6	вид забезпечення	застава, банківська гарантія, порука, незабезпечена

5. Затвердження порядку стягнення (інкасації) дебіторської заборгованості, застосування альтернативних методів погашення дебіторської заборгованості

Основними методами роботи на даному етапі є наступні:

- Попередні і наступні процедури нагадування про оплату.
- Порядок проведення такої повинні бути максимально стандартизовані, і по ним в регламенті по роботі з дебіторською заборгованістю повинні бути встановлені терміни і стандарти переговорів з боржниками, підготовки листів і нагадувань.
- Відстрочка і розстрочка платежів.

При тимчасовій реструктуризації дебіторської заборгованості необхідно дотримуватися принципу фінансової еквівалентності. Фінансовий сенс реструктуризації дебіторської заборгованості за допомогою відстрочки або розстрочки платежів з позиції кредитора полягає в тому, що для нього поточна вартість ненадійних надходжень по нереструктуризованій боргу повинна бути дорівнює поточної вартості більш надійних надходжень по реструктурувати борг.

Для погашення дебіторської заборгованості можуть застосовуватися альтернативні методи, які дозволять отримати грошові кошти або інші еквіваленти в оплату дебіторської заборгованості.

- Факторинг - фінансова комісійна операція, при якій клієнт переуступає дебіторську заборгованість банку або факторингової компанії з метою:

- негайного отримання більшої частини платежу;
- гарантії повного погашення заборгованості;
- зниження витрат по веденню рахунків (рис. 7.6).

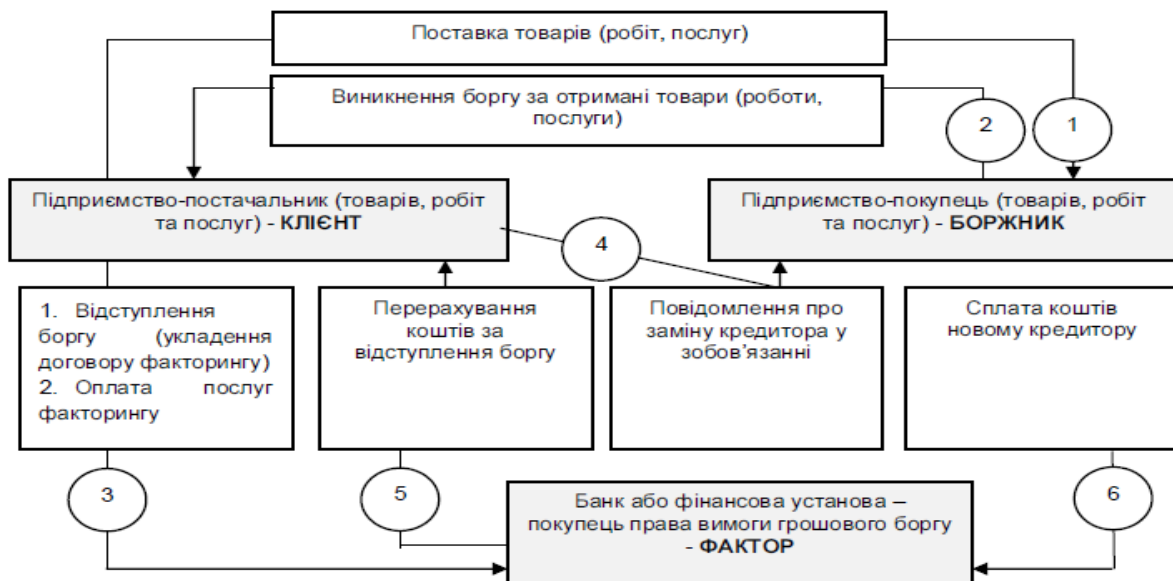

Рисунок 7.6 - Схема факторингової операції

Важливим чинником, від якого залежить відображення в обліку факторингових операцій, є наявність або відсутність права регресу (рис. 7.7).

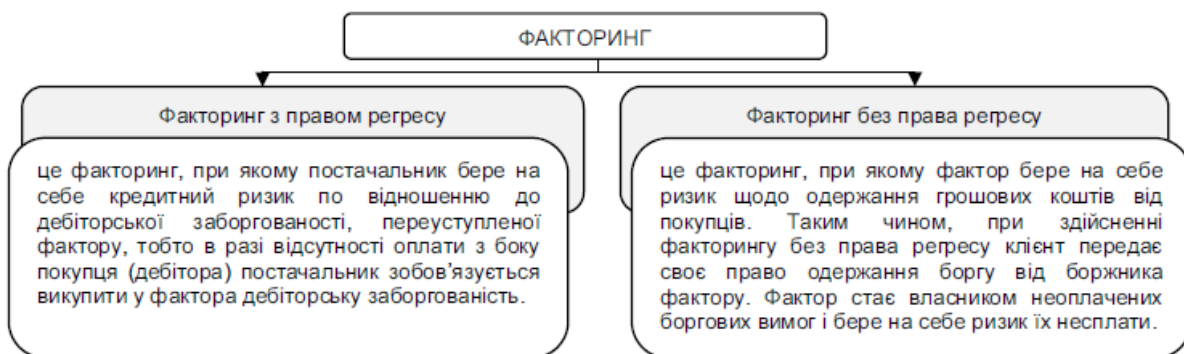

Рисунок 7.7 - Класифікація факторингу за правом регресу

- Форфейтинг - операції з придбання комерційних зобов'язань покупця фінансовим агентом. При цьому борг покупця може бути розділений на

окремі частини і на кожен частину боргу може бути оформлений окремий вексель.

- Уступка права вимоги (цессія).

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики дебіторської заборгованості бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики дебіторської заборгованості бізнес-структурах?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики дебіторської заборгованості бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики дебіторської заборгованості бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика дебіторської заборгованості та оцінка її впливу на показники фінансового стану бізнес-структур?

Література

1. Друри К. Управленческий и производственный учёт. Вводный курс. Учебное пособие. Юнити. 2005. С. 735.
3. Соколова Н.А. Анализ и управление дебиторской задолженностью в условиях финансового кризиса. Главный бухгалтер. 2009. №6. С. 56-62.
4. Greet Asselbergh. A Strategic Approach on Organizing Accounts Receivable Management: Some Empirical Evidence Greet Asselbergh. Journal of Management and Governance.
5. Должанський А.М. Теоретичні аспекти та класифікація дебіторської заборгованості / А.М. Должанський, А.М. Когутич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.2. – С. 222-226.
6. Дебіторська заборгованість : Положення стандарт бухгалтерського обліку 10, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р. за № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0725-99>
7. Єваш Т.О. Удосконалення обліку рефінансування дебіторської заборгованості шляхом проведення факторингових операцій / Т.О. Єваш // Вісник ДонНУЕТ. – 2011. – № 4 (52). – С. 319-324.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
10. Очеретко Л.М., Кончева М.О. Формування обліково-інформаційного забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємства / Сталій розвиток економіки - №2 - 2015[27] - Міжнародний науково-виробничий журнал.

Тема 8

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

8.1 Основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємств

8.2 Анализ кредиторской задолженности и мероприятия, направленные на ее снижение

8.1 Основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємств

Кредиторська заборгованість є одним із джерел формування засобів для підприємств і тому виступає складовою частиною господарських операцій економічних суб'єктів, з точки зору їх фінансової стабільності. Проте залучення позикових засобів останнім часом спрямоване не на розвиток виробництва, а, навпаки, на погашення своїх зобов'язань перед іншими кредиторами.

Кредиторська заборгованість підприємства – це сума його боргу іншим особам, які стосовно цього підприємства називаються кредиторами. Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про кредиторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначає ПСБО 11. Кредиторська заборгованість може бути довго-строковою, поточною.

Згідно з п. 4 ПБО 11 поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом 12 місяців починаючи – з дати балансу. Довгострокові зобов'язання – це всі зобов'язання, які не є поточними. Як правило, кредиторську заборгованість становлять неоплачені податки, нездійснені платежі постачальникам за відвантажені товари, несплачена нарахована заробітна плата, невнесені страхові внески, неоплачені борги. Іншими словами, кредиторська заборгованість – це рахунки, які повинні оплачуватися в ході звичайної роботи підприємства.

Кредиторська заборгованість є різновидом комерційного кредиту, який виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства. Поточна кредиторська заборгованість складається із заборгованості постачальникам за одержані від них товарно–матеріальні цінності, заборгованості перед бюджетом за податковими платежами, заборгованості з

оплати праці і страхування, авансів покупців у рахунок майбутніх відвантажень та ін.

На величину кредиторської заборгованості підприємства впливають:

- загальний обсяг купівель і частка у ньому придбання за умов наступної оплати, умови договорів із контрагентами; умови розрахунків із постачальниками і підрядчиками,
- ступінь насиченість ринку даної продукцією;
- політика погашення кредиторської заборгованості, якість аналізу кредиторської заборгованості і послідовність використання її результатів, прийнята для підприємства система розрахунків.

При збільшенні безготівкових розрахунків оборотність і якість кредиторської заборгованості збільшується, а розмір зменшується, отже, платоспроможність і стійкість підприємства підвищується.

Система обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю приведена на малюнку 8.1.

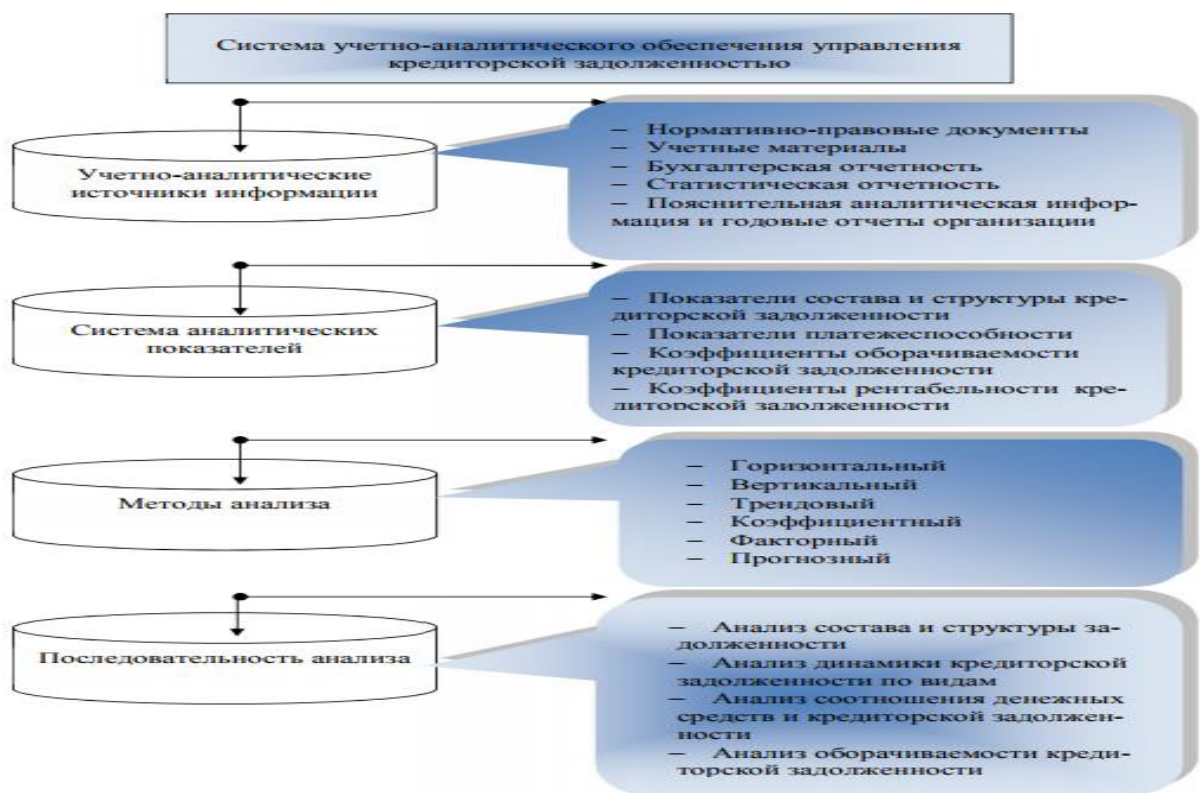

Рисунок 8.1 - Система обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю

Система структурно представлена наступними компонентами: обліково-аналітичні джерела інформації;

- система аналітичних показників;

- методи аналізу;
- послідовність аналізу.

Аналітично–методичний інструментарій в інформаційному забезпеченні управління заборгованістю підприємства наведений у таблиці 8.2.

Таблиця 8.2 - Аналітично–методичний інструментарій інформаційного забезпеченні управління заборгованістю бізнес-структури

Інформаційні потреби менеджменту для управління заборгованістю бізнес-структури	Основні методики аналізу, які застосовують для задоволення відповідних інформаційних потреб
Величина, динаміка, склад і структура заборгованості	Методика порівняльного аналізу (горизонтальний і вертикальний аналіз заборгованості)
Якість заборгованості	Групування заборгованості (насамперед за термінами виникнення) для виявлення її елементів з високим рівнем ризику непогашення (протермінованої, безнадійної тощо)
Причини, які зумовили виникнення та існування (непогашення) заборгованості	Факторний аналіз заборгованості (детермінований чи стохастичний)
Частота виникнення та погашення заборгованості	Аналіз оборотності заборгованості та періодичності її погашення
Вплив заборгованості на фінансовий стан підприємства	Аналіз обсягів вивільнення чи зв'язування оборотних коштів внаслідок зміни величини заборгованості; аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей як резервів взаємного погашення тощо
Доцільність вкладання коштів у заборгованість бізнес-структури	Аналіз ефективності вкладання коштів у заборгованість бізнес-структури

Розрахунки з постачальниками та підрядниками займають вагоме місце в системі розрахункових операцій суб'єктів господарської діяльності. Інформаційною базою для управління цими розрахунками виступає бухгалтерський облік, який передбачає виконання таких завдань:

- формування достовірної інформації про стан розрахунків з постачальниками і підрядниками за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги, необхідної користувачам бухгалтерської звітності;
- контроль за станом кредиторської заборгованості та дотриманням форм розрахунків, установлених у договорах;
- своєчасне проведення інвентаризації та взаємної перевірки заборгованості з контрагентами.

Ефективність управління товарною кредиторською заборгованістю залежить від якості відображення інформації про розрахунки з кредиторами на всіх етапах облікового процесу (рис. 8.2):

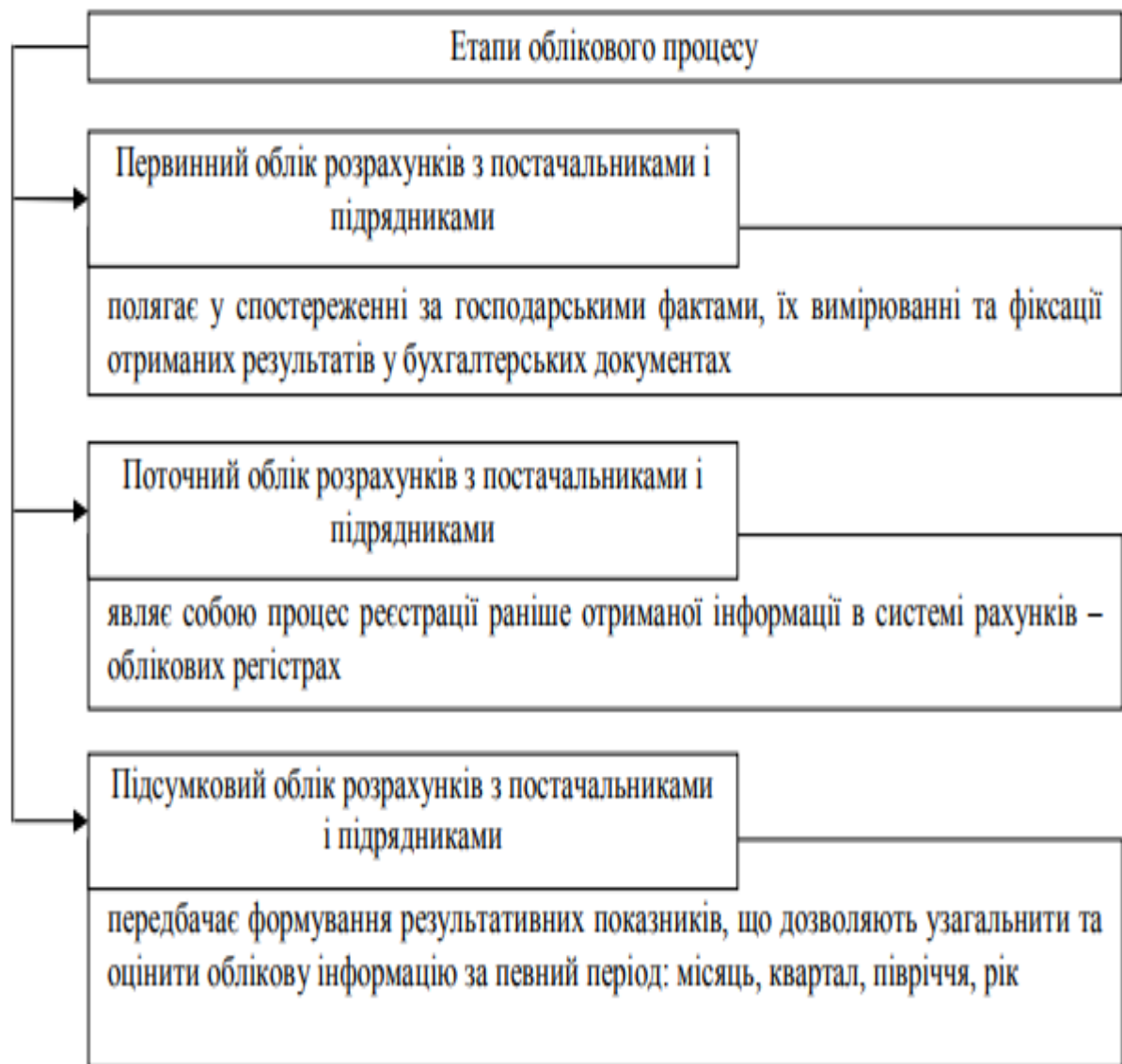

Рис. 8.2. Етапи облікового процесу розрахунків з кредиторами за товари, роботи, послуги

Управління рухом кредиторської заборгованості - це встановлення таких договірних взаємовідносин з постачальниками, які ставлять терміни та розміри платежів організації останнім в залежність від надходження грошових коштів від покупців.

Основні завдання управління кредиторською заборгованістю:

- зниження рівня дебіторської заборгованості до розміру, що не перевищує рівня кредиторської заборгованості;
- постійний контроль за рухом кредиторської заборгованості;
- своєчасне погашення боргів, не допускаючи прострочень і штрафних санкцій.

Алгоритм управління розрахунками з постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами (рис. 8.3).

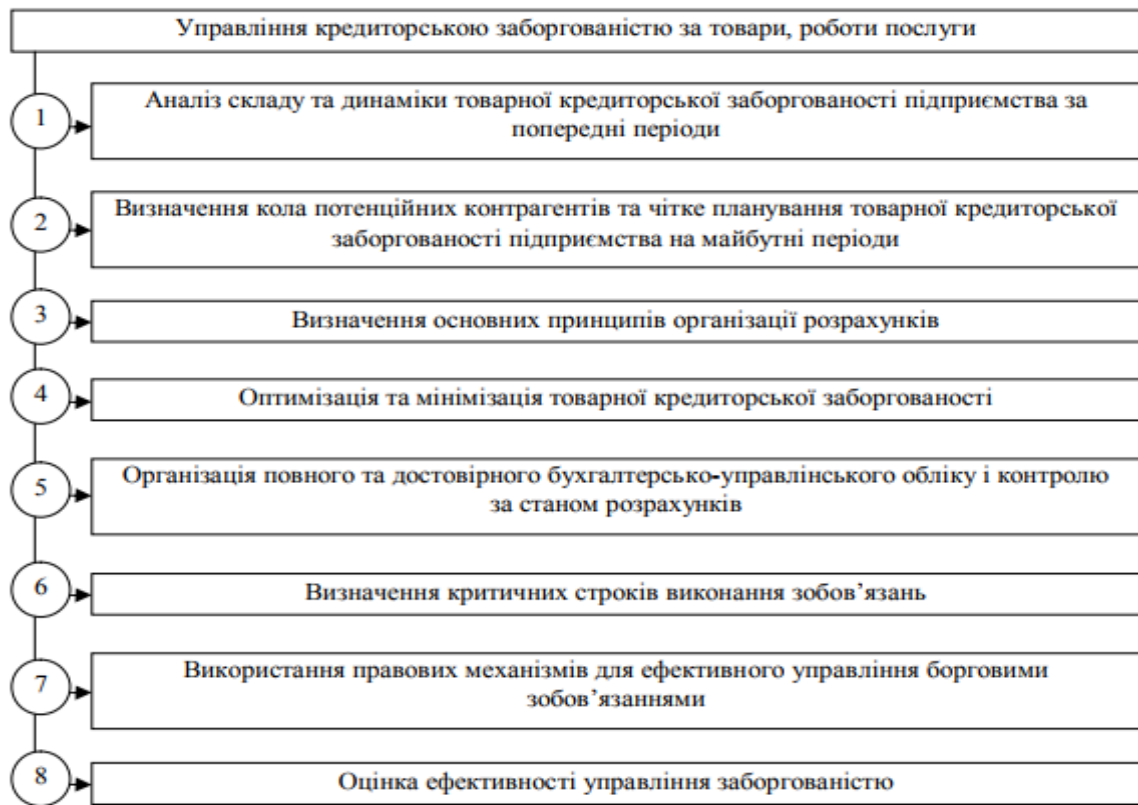

Рис. 8.3. Алгоритм управління розрахунками з постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами

8.2. Аналіз кредиторської заборгованості та заходи, спрямовані на її зниження

Основні завдання управління кредиторською заборгованістю:

- прискорення платежів зі сторони клієнтів підприємства,
- зніження «поганих» боргів (тобто таких боргів, виплати за якими сумнівні або вже точно не поступають),
- проведення ефективної політики продажів,
- недопущення необґрунтованого зростання кредиторської заборгованості, особливо не сплаченої в строк, оскільки це приводить до обкладання штрафами, пені, розірву договірних відносин, загрози забезпечення безперебійності поставок товарно-матеріальних цінностей та ін.

Рівень кредиторської заборгованості залежить від активності функціонування, платоспроможності та фінансового стану бізнес-структур.

Основні напрями аналізу кредиторської заборгованості бізнес-структур:

- 1) оцінювання рівня та динаміки кредиторської заборгованості;
- 2) дослідження структури кредиторської заборгованості за окремими видами кредиторів и термінами погашення, оцінювання своєчасності її погашення;

3) аналізування питомої ваги кредиторської заборгованості в структурі залученого капіталу;

4) оцінювання оборотності кредиторської заборгованості та її впливу на формування фінансового циклу;

5) факторний аналіз кредиторської заборгованості;

6) аналіз впливу кредиторської заборгованості на фінансову стійкість та ділову активність бізнес-структур.

Аналіз кредиторської заборгованості бізнес-структур дозволяє визначити її позицію з точки зору комерційного кредитування, тобто встановити, чи є компанія нетто-позичальником (перевищення кредиторської заборгованості) або нетто-кредитором (перевищення дебіторської заборгованості).

Особливе місце в кредиторській заборгованості займають розрахунки з постачальниками і підрядниками. Якщо кредиторська заборгованість перевищує дебіторську заборгованість, то це безумовно вигідно з точки зору витрат на фінансування бізнесу, особливо в періоди зростання цін, проте вельми ризиковано з точки зору можливості своєчасно платити за зобов'язаннями і ймовірності порушення справи про банкрутство.

Для створення системи обліково-аналітичного управління станом дебіторської та кредиторської заборгованості необхідно:

- підвищення кваліфікації бухгалтерів, внутрішніх аудиторів, юристів, фінансистів в галузі управління фінансами, економіки і податками;
- включення в договори з покупцями і замовниками істотних умов, що визначають порядок їх виконання, включаючи взаєморозрахунки;
- оцінка кредитоспроможності контрагента на підставі аналізу фінансової звітності партнера по бізнесу та інформації кредитної установи;
- встановлення найбільш сприятливого періоду здійснення розрахунків з партнерами по бізнесу;
- встановлення граничної суми можливих угод на основі мінімізації кількості сумнівних боргів;
- своєчасне проведення взаєморозрахунків для погашення своєї кредиторської заборгованості;
- проведення інвентаризації розрахунків і зобов'язань з подальшою звіркою взаєморозрахунків з дебіторами і кредиторами;
- прогностична оцінка рівня фінансової стійкості партнера по бізнесу;
- деталізація обліку дебіторської заборгованості за ознакою взаємозалежності.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики кредиторської заборгованості бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики кредиторської заборгованості бізнес-структур?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики кредиторської заборгованості бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики кредиторської заборгованості бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика кредиторської заборгованості та оцінка її впливу на показники фінансового стану бізнес-структур?

Література

1. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/pz/pz_ed/pz_ed_u/pz_ed_3_15_u.htm
2. Марчак Н.В. Управління кредиторською заборгованістю як джерелом фінансування підприємств / Н.В. Марчак, О.О. Фокіна // Інноваційна економіка. – 2011. – № 2. – С. 237-239.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20.
4. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.]; частина I / Ю.М. Тютюнник. – Полтава: РВВ ПДАА, 2014. – 358 с.
5. Шишкова Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління розрахунками з контрагентами підприємства / Н.Л. Шишкова // Ефективна економіка. – 2014. – № 3. – С. 20-28.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Зеленко С.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю за товари, роботи та послуги / С.В. Зеленко, О.О. Горбатюк // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2014. – Вип. 11(1). – С. 65 – 71

Тема 9.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

9.1 Значення і завдання обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом бізнес-структур.

9.2 Аналітичний інструментарій управління власним капіталом бізнес-структур.

9.1 Значення і завдання обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом бізнес-структур

Поява поняття “власний капітал” в бухгалтерській термінології має об’єктивний характер, в основі якого лежить узагальнення багатовікової практики бухгалтерського обліку. Існують різні підходи до визначення поняття «власний капітал», які узвгвльнені у таблиці 9.1.

Таблиця 9.1 - Визначення поняття «власний капітал»

Автор	Визначення
Брік С.В.	Власний капітал – загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування його активів.
Єршова Н.Ю.	Власний капітал – сукупність власних фінансових ресурсів підприємства, відображена в першому розділі пасиву бухгалтерського балансу, що знаходиться в електронній (статутний капітал, додатковий капітал, резервний фонд) та нефондовій (нерозподілений прибуток) формах, і належить йому на правах власності, господарського ведення і повного розпорядження.
Стригуль Л.С. [	Власний капітал формується акціями, тобто коштами інвесторів (власників) в обмін на реалізовані їм акції.
О.В. Бобровська, Н.Б. Токар	Власний капітал – нагромадження шляхом збереження запасу економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і чинник виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов’язане з чинниками часу, ризику і ліквідності.
В.В. Сопко	Власний капітал – це власні джерела підприємства, які без визначення строку проведення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з уже оподаткованого прибутку.
О.О. Терещенко	Власний капітал – сальдо між загальною сумою активів та позичковим капіталом.
Н.В. Чебанова, Ю.А. Василенко	Власний капітал – власні джерела фінансування підприємства, які без зазначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками), або суми реінвестованого чистого прибутку, нагромаджені протягом строку існування підприємства, а також дарчий капітал.
Н.М. Ткаченко	Власний капітал – це власні джерела підприємства, які без визначення строку повернення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з оподаткованого прибутку.

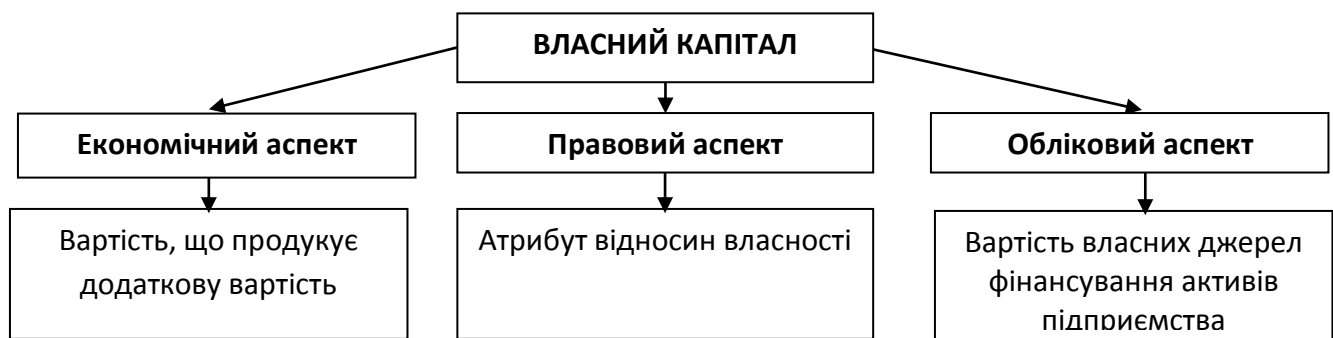

Рисунок 9.1 – Сутність власного капіталу: аспекти трактування

Узагальнюючи наведені визначення, можна сформулювати наступне поняття: власний капітал – це власні джерела бізнес-структур, внесені його засновниками, або суми реінвестованого чистого прибутку, які використовуються для формування активів бізнес-структур у грошовій або матеріальній формі.

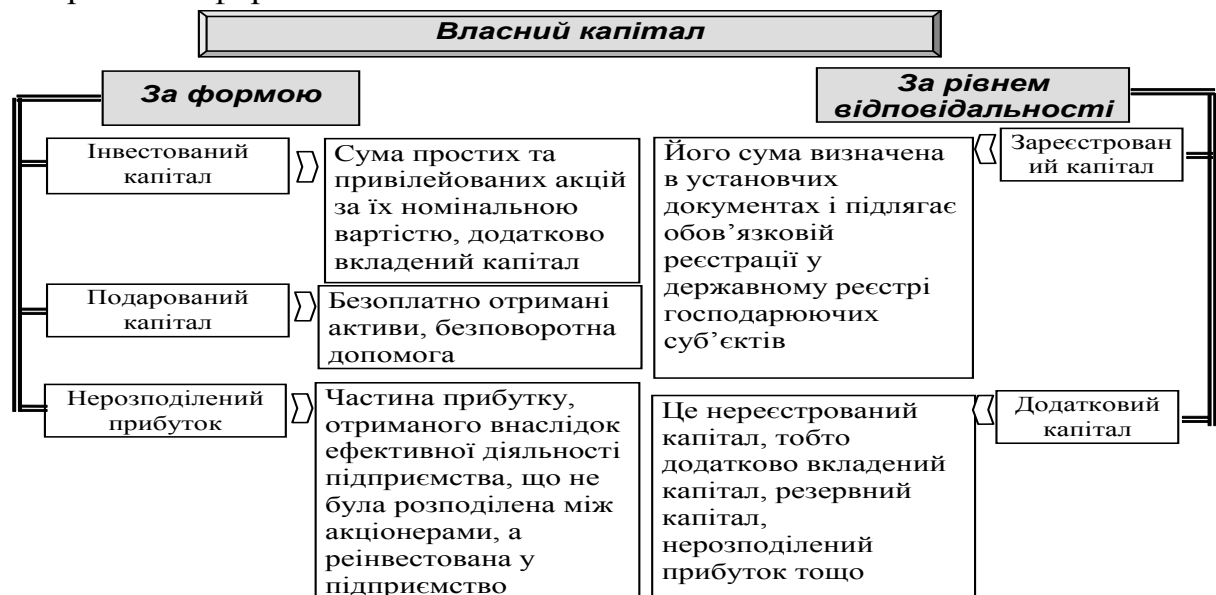

Рисунок 9.2 - Класифікація власного капіталу за формою та рівнем відповідальності

Аналіз нормативних документів, що стосується власного капіталу представлено у таблиці 9.2.

Таблиця 9.2 - Рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом

Рівні нормативного регулювання	Назва нормативного документа
Міжнародний рівень	МСФЗ «Звіт про зміни у власному капіталі», МСБО 12 «Податки на прибуток», МСБО 1» Подання фінансових звітів»
Національний рівень	Цивільний, господарський, податковий кодекс

	Закони України: «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність підприємства», «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства», «Про інвестиційну діяльність», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність»
	НП(С)БО 1, П(С)БО 7, П(С)БО 8, П(С)БО 9, П(С)БО 12, П(С)БО 21, П(С)БО 24
	Положення: «Про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерного товариства», «Про порядок реєстрації випуску акцій при заснуванні акціонерних товариств» Порядок скасування реєстрації випусків акцій та анулювання свідоцтв про реєстрацію випусків акцій та ін..
	Листи ДПАУ
Рівень підприємства	Статут, Модельний статут, Засновницький договір
	Положення про облікову політику (в частині власного капіталу підприємства)

Механізм управління власним капіталом бізнес-структур передбачає такі основні завдання (рисунок 9.3).

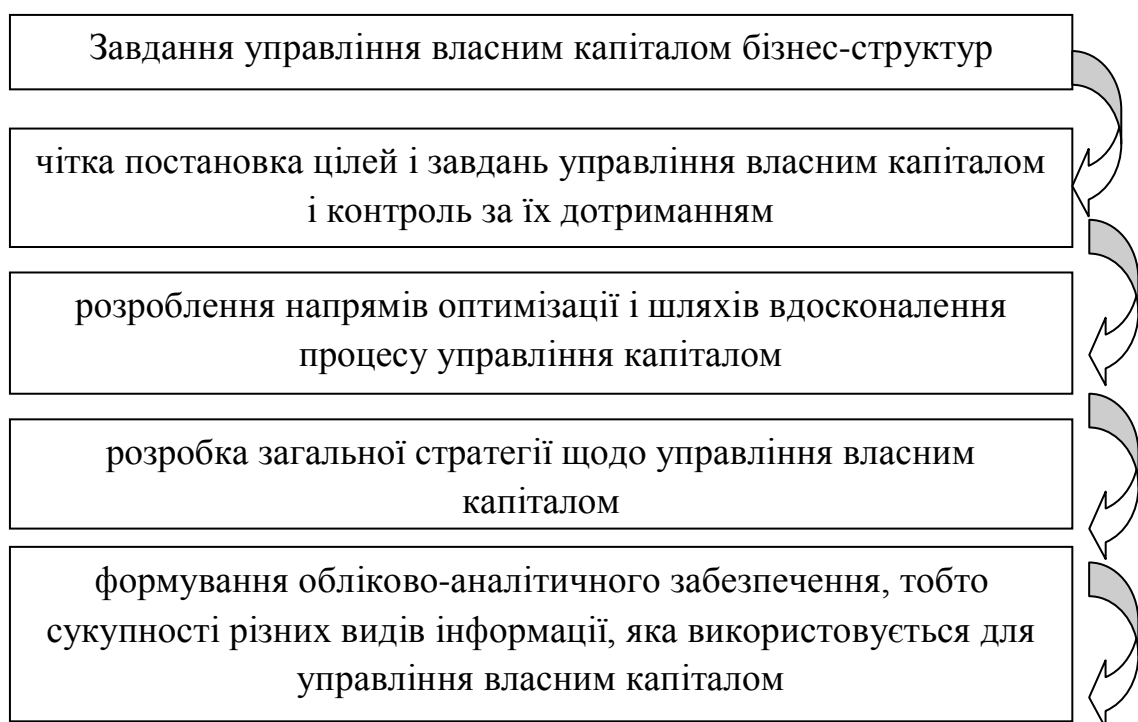

Рисунок 9.3 - Завдання управління власним капіталом бізнес-структур

Функціонування підсистем обліку, аналізу й контролю в межах системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом ґрунтується на відповідному організаційному, методичному та технологічному забезпеченні,

які являють собою сукупність методів, способів, прийомів, процедур обробки та передавання інформації відповідним користувачам.

Метою функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом бізнес-структур є формування та передавання оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень із формування і раціонального використання капіталу на перспективу.

Структурно-логічна схема концепції формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом бізнес-структур показана на рисунку 9.4.

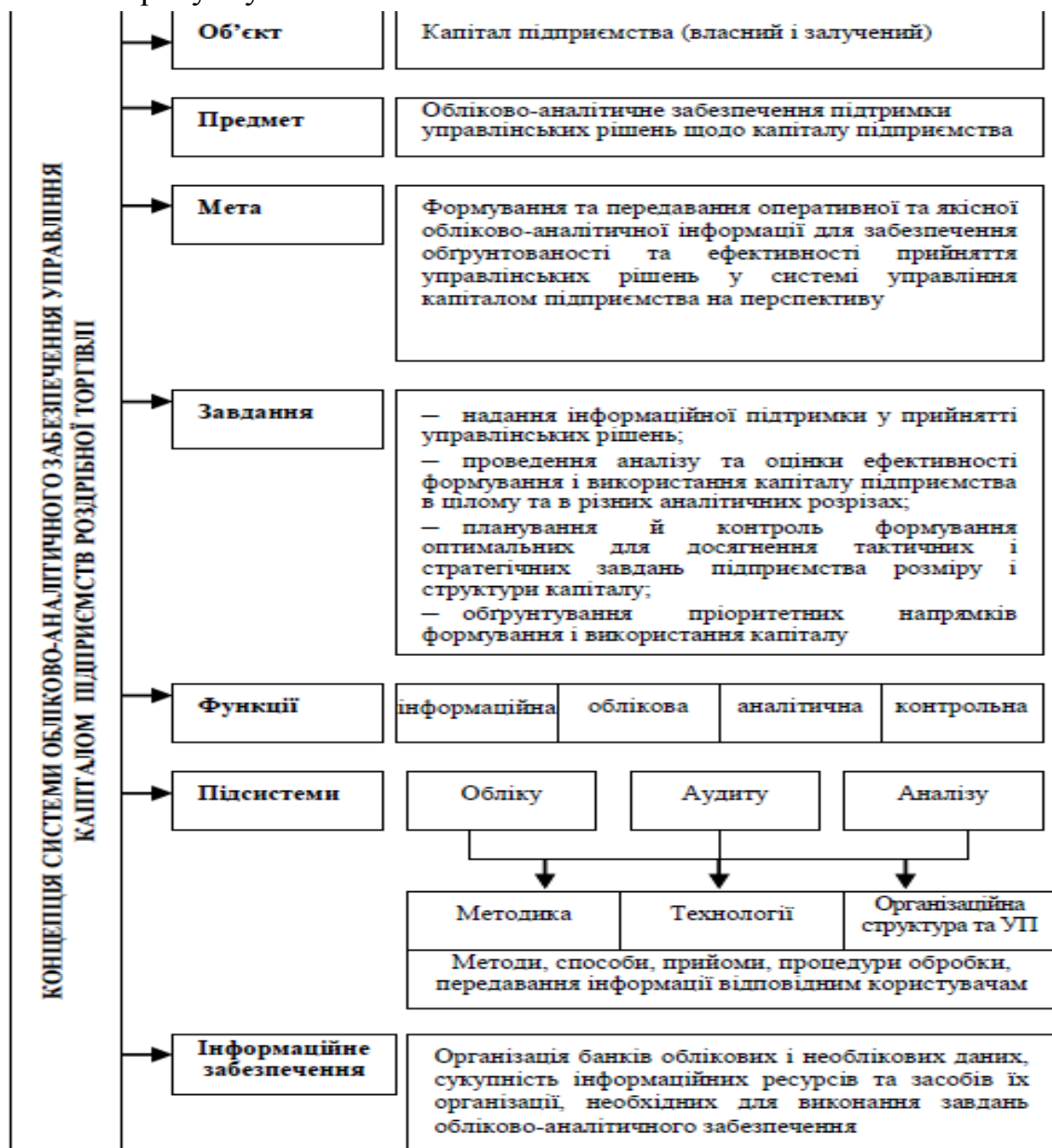

Рисунок 9.4 – Структурно-логічна схема концепції формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом бізнес-структур

Обліково-аналітичне забезпечення – це процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості. Таким чином, поняття обліково-аналітичного забезпечення постає у двох значеннях:

- діяльність, пов'язана зі збором, реєстрацією, узагальненням, збереженням, передачею та аналітичним опрацюванням інформації;
- забезпечення системи управління відповідною кількістю необхідної якісної інформації.

Основними функціями системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства є такі:

- інформаційна – забезпечення інформацією про формування, розподіл та використання капіталу підприємства внутрішніх і зовнішніх користувачів;
- облікова – відображення фактів змін складу і структури капіталу підприємства в процесі фінансової діяльності;
- аналітична – здійснення на підставі первинних даних аналізу наявності, раціональності формування, розподілу та ефективності використання капіталу підприємства;
- контрольна – поточний контроль та проведення перевірки облікової інформації щодо капіталу з метою забезпечення її достовірності у всіх суттєвих аспектах.

На базі означених функцій визначаються й основні завдання обліково-аналітичної системи управління капіталом:

- надання інформаційної підтримки у прийнятті управлінських рішень;
- проведення аналізу та оцінки ефективності формування і використання капіталу підприємства в цілому та в різних аналітичних розрізах;
- планування й контроль формування оптимальних для досягнення тактичних і стратегічних завдань підприємства розміру і структури капіталу;
- обґрунтування пріоритетних напрямків формування і використання капіталу підприємства.

Складовими елементами системи є підсистеми господарського обліку; контролю; економічного аналізу. Складові обліково-аналітичної системи для управління власним капіталом підприємства представлені на рисунку 9.6.

Рисунок 9.6 - Складові обліково-аналітичної системи для управління власним капіталом підприємства

Джерела інформації, які використовуються в процесі управління власним капіталом, поділяються на зовнішні і внутрішні.

Обліково-аналітичний процес формування та використання власного капіталу показан на рисунку 9.7.

Моніторинг системи управління власним капіталом — процес систематичного або безперервного збору інформації про параметри управління ним, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішення, а також як інструмент зворотного зв'язку з метою ефективного управління власним капіталом. Він виконує наступні функції:

- виявляє стан критичних або перебуваючих у стані зміни явищ навколишнього середовища, у відношенні яких формується курс дій на майбутнє;
- забезпечує зворотний зв'язок, у відношенні попередніх успіхів і невдач певної системи управління капіталом;
- встановлює відповідності обраним критеріям ефективності [63].

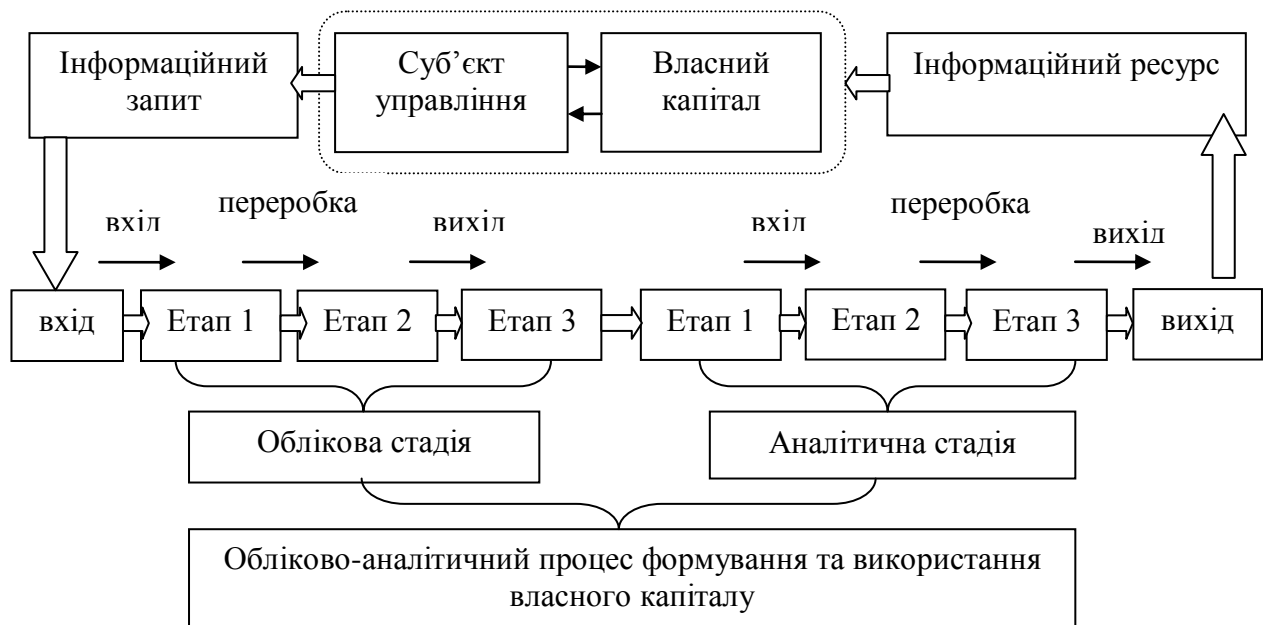

Рисунок 9.7 – Обліково-аналітичний процес формування та використання власного капіталу

9.2 Аналітичний інструментарій управління власним капіталом бізнес-структур.

Системи інтегрального аналізу власного капіталу:

1 Дюпонівська система інтегрального аналізу ефективності використання капіталу підприємства, розроблена фірмою «Дюпон» (США).

2 Система SWOT-аналізу. Основним змістом SWOT-аналізу є дослідження характеру сильних і слабких аспектів діяльності підприємства щодо можливостей використання його капіталу, а також позитивного або негативного впливу окремих зовнішніх (екзогенних) факторів на умови його використання.

3 Об'єктно-орієнтована система інтегрального аналізу використання капіталу підприємства базується на використанні комп'ютерної технології та спеціального пакету прикладних програм.

4 Інтегральна система портфельного аналізу.

Необхідно зазначити, що оцінка параметрів функціонування власного капіталу підприємства може проводитися на основі доходного і витратного підходів до володіння активами. Якщо у світовій практиці застосовується доходний підхід, то у вітчизняній переважає витратний підхід. (таблиця 9.3).

Таблиця 9.3 - Системи, що використовуються для аналізу ефективності використання власного капіталу

Вид аналізу	Суть аналізу
Горизонтальний (трендовий) фінансовий аналіз	передбачає вивчення динаміки окремих складових та власного капіталу загалом у часі. За використання цієї системи аналізу розраховуються темпи зростання (приросту) власного капіталу та його складових за декілька періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни
Вертикальний (структурний) фінансовий аналіз	ґрунтується на структурному розкладанні окремих складових власного капіталу підприємства. У процесі здійснення цього аналізу розраховується питома вага окремих складових власного капіталу в його загальній вартості
Порівняльний фінансовий аналіз	базується на порівнянні значень окремих груп показників, які є між собою аналогічними. При використанні цього аналізу для оцінювання власного капіталу розраховуються розміри абсолютних і відносних відхилень власного капіталу загалом та окремих його складових. Такий вид аналізу застосовують з метою зіставлення ефективності діяльності підприємства в різні періоди господарської діяльності або ж з метою оцінювання ефективності управління власним капіталом порівняно із іншими підприємствами
Аналіз фінансових коефіцієнтів (R-аналіз)	базується на розрахунку співвідношення різних абсолютних показників фінансової діяльності підприємства між собою. У процесі використання цієї системи аналізу визначаються різні відносні показники, що характеризують результативність використання капіталу підприємства та рівень його фінансової стійкості

Методика аналізу власного капіталу на основі доходного підходу повинна включати такі процедури:

- актуалізацію фінансової звітності бізнес-структур;
- прогнозування показників доходів й витрат у процесі здійснення операційної, інвестиційної і фінансової діяльності на основі аналізу фінансового стану;
- розрахунок дисконту за власними викупленими акціями;

Показники ефективності використання власного капіталу характеризують його здатність генерувати необхідний прибуток у процесі господарської діяльності підприємства і визначають загальну ефективність його використання.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики власного капіталу бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики власного капіталу на підприємстві?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики власного капіталу бізнес-структур?

4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики власного капіталу бізнес-структур?

5. Як здійснюється діагностика власного капіталу та оцінка його впливу на показники фінансового стану бізнес-структур?

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

4. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань від 02.09.2014 р. № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

6. Про Примітки до річної фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України від 29.11.2000 р. № 302 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/1>

7. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

8. Мних Є.В. Економічний аналіз [Текст]: підручник / Є.В. Мних. - К.: Знання, 2011. – 630 с.

Додаткова

1 Єршова Н.Ю. Концептуальні підходи до розвитку обліково-аналітичного забезпечення підприємств : стратегічний аспект / Н.Ю. Єршова // II Міжн. наук-практ. конф. «Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки» (10 жовтня 2015 року, м. Луцьк). – 2015. – Вип.2 – Ч.1. – С. 100-101.

2 Єршова Н.Ю. Актуальні питання інтеграції обліково-аналітичної інформації для забезпечення управління суб'єктами господарювання на стратегічному рівні // Н.Ю. Єршова // Міжн.наук.-практ. конф. “Розвиток бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту у ХХІ-му столітті”(6-7 листопада 2015 року у м. Житомирі). Вид. О.О. Євенок. – 2015. – 316 с. –С. 33-34.

Тема 10

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ДОХОДІВ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

10.1. Доходи в обліково-аналітичному контурі бізнес-структур

10.2. Аналітичний інструментарій діагностики доходів для прогнозування розвитку бізнес-структур

10.1. Доходи в обліково-аналітичному контурі бізнес-структур

Управління розвитком бізнес-структур передбачає створення системи обліково-аналітичного забезпечення діагностики доходів. В економічній літературі трактування сутності доходів має наступні визначення:

- 1) доходи – це грошові або інші надходження;
- 2) доходи – це виручка (виторг) від реалізації.

В основу тлумачення категорії «дохід» покладено характеристики (рисунок 10.1).

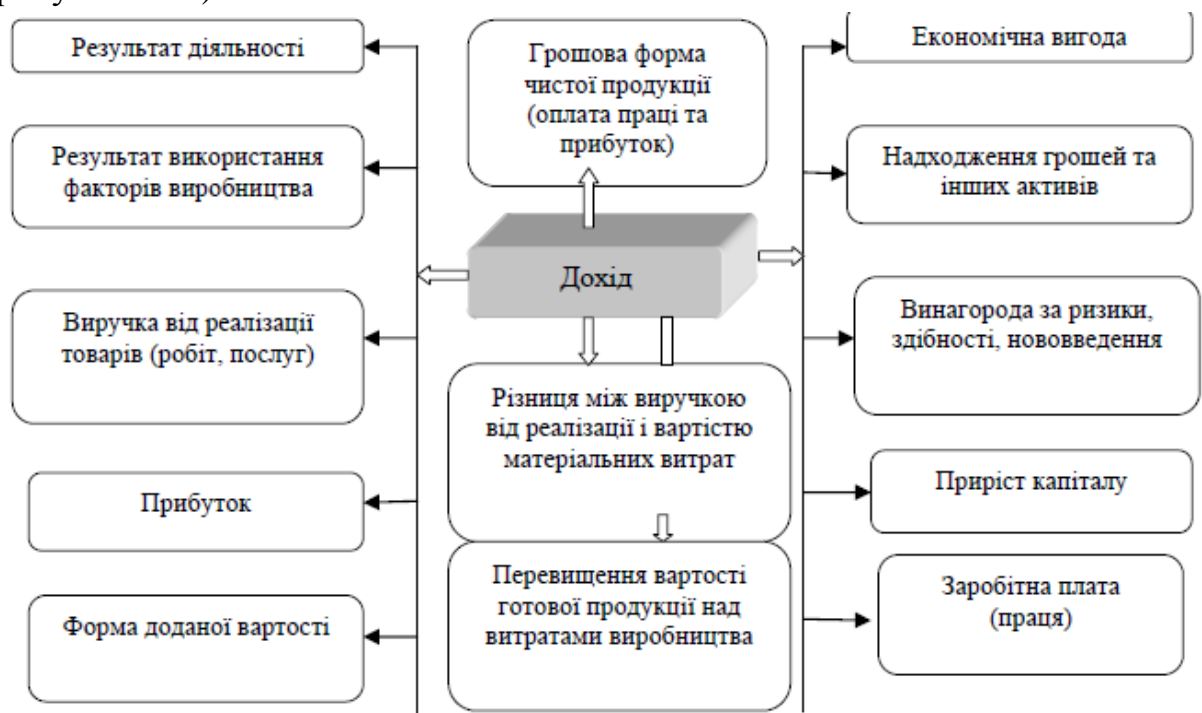

Рисунок 10.1 - Альтернативні тлумачення сутності доходу

Підходи до трактування поняття «дохід» у нормативних документах представлено у таблиці 10.1.

Критерії визнання доходу для потреб управління:

- дохід виникає і відображається в обліку, якщо підприємство виконало умови договору і має право на отримання доходу.
- дохід визнається для потреб управління, якщо він є дійсним і отриманим.

Таблиця 10.1 – Визначення понять «доходи» у нормативно-законодавчій базі

Документ	Зміст поняття
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід"	Дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період
МСФЗ 18 “Дохід”	Дохід – це валове надходження економічних вигод протягом періоду, що виникає у ході звичайної діяльності суб’єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників капіталу
Податковий кодекс України	Доходи – це загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі у виключно (морській) економічній зоні, так і за їх межами
Господарський кодекс України (ст. 142)	Прибуток (доход) суб’єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб’єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань
МСБО 1 «Подання фінансової звітності»	Прибуток або збиток – це загальний дохід за вирахуванням витрат за винятком компонентів іншого сукупного доходу

Огляд нормативної бази на нормативних документах з обліку, аналізу та контролю доходів підприємств дано в табл. 10.2.

Таблиця 10.2 - Нормативні документи, які пов’язані з питаннями обліку, контролю доходів підприємств

Документ	Використання в обліковому процесі	Використання в контрольному процесі
Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України прийнятий Верховною Радою України від 16.07.99 р. №996-14 [22]	Демонструє основні принципи, організацію бухгалтерського обліку та фінансової звітності, перелік затверджених документів бухгалтерського обліку	Встановлює чи відповідає господарська діяльність чинному законодавству
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” [17]	Показує формування та зміст звіту про фінансові результати, вказуючи умови для розкриття змісту статей	Визнання доходів та витрат, контроль за правильним відображенням їх у вказаному звіті
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 „Дохід” від 29.11. 1999 р.	Відображення методології формування доходів та їх відображення в бухобліку та	Створення засад для контролю за організацією обліку доходів підприємства

№290 [16]	складання на їх основі фінансової звітності	
Інструкція „Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій” затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. №291 [23]	Несе інформацію про наявність та рух активів, капіталу та зобов’язань, демонструє порядок ведення бухгалтерських проведення використовуючи метод подвійного запису	Створення засад для полегшення проведення організації бухгалтерського обліку
Про затвердження типових форм первинного обліку Наказ міністерства статистики України від 29.12.1995 №352 [24]	Зображення типових форм, які використовують в первинному обліку	Використовується для правильного заповнення документів, які відображають витрати та доходи виробництва
Господарський кодекс України Затверджений постановою Верховної Ради України від 16.01. 2003 р. № 436-4	Встановлює правові основи господарської діяльності відповідно до сільськогосподарських підприємств	Створення засад для забезпечення зростання ефективності підприємства та соціальну активність
Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні. Закон України прийнятий Верховною Радою України від 26.01.1993 №12939-12	Фінансовий контроль проводиться враховуючи правові та організаційні засади здійснення, порядок здійснення податкового контролю та відповідальність за недотримання законодавства	Організація проведення фінансового контролю, який є необхідним на даний час

Основними завданнями обліково-аналітичного забезпечення діагностики доходів з метою розвитку бізнес-структур є:

- здійснення системного контролю за процесом формування інформації про доходи та зміну їх динаміки;
- визначення впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на формування доходів підприємства;
- розрахунок і оцінка показників ділової активності;
- вивчення можливостей одержання доходів відповідно до наявного ресурсного потенціалу підприємства та кон’юнктури ринку;
- вироблення рекомендацій, спрямованих на мобілізацію виявлених резервів зростання доходів бізнес-структур.

Аналіз доходів формується на поєднанні знань з економічної діагностики, економічного й фінансового аналізу (рисунок 10.2).

Рисунок 10.2 – Спрямування досліджень аналізу доходів з метою розвитку бізнес-структур

10.2. Аналітичний інструментарій діагностики доходів для прогнозування розвитку бізнес-структур

Аналіз доходів має велике значення для прогнозування розвитку бізнес-структур. Це пов'язано з тим, що доходи мають безпосередній вплив на загальний фінансовий результат діяльності бізнес-структур, який може мати як позитивний, так і негативний характер.

Задачами аналізу доходів бізнес-структур є:

- оцінка виконання плану, динаміки та структури доходів;
- оцінка впливу факторів на доходи бізнес-структур;
- визначення впливу факторів на прибуток підприємства від фінансової, інвестиційної діяльності;
- пошук резервів збільшення доходів бізнес-структур;
- обґрунтування та розробка заходів щодо використання виявлених резервів.

Аналітичний інструментарій діагностики доходів для прогнозування розвитку бізнес-структур включає: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; аналіз відносних показників (фінансових коефіцієнтів); порівняльний аналіз; факторний аналіз.

Методика аналізу доходів бізнес-структур представлена у таблиці 10.3.

Таблиця 10.3 - Методика аналізу доходів бізнес-структур

Етапи	Інструментарій	Отримані результати
Аналіз обсягів, динаміки та структури доходів	Коефіцієнтний метод, порівняльний метод, методи горизонтального та вертикального порівняльного аналізу	Стан фінансової діяльності та фінансові можливості підприємства
Аналіз показників ділової активності		Величина змін, які відбулися за аналізований період та визначення наслідків
Факторний аналіз доходів		Рівень фінансових результатів, які зумовлюють можливості підприємства
		Оцінка ефективності та раціональності використання вкладених коштів
Формування висновків про загальний стан підприємства, виділення найвагоміших показників впливу на прибутки та доцільність прийняття управлінських рішень		

Аналіз доходів ефективний не тільки для отримання позитивного фінансового результату, але й для прогнозування розвитку бізнес-структур. З метою ефективного управління розвитком бізнес-структур представлена блок-схема аналізу доходів (рисунок 10.3).

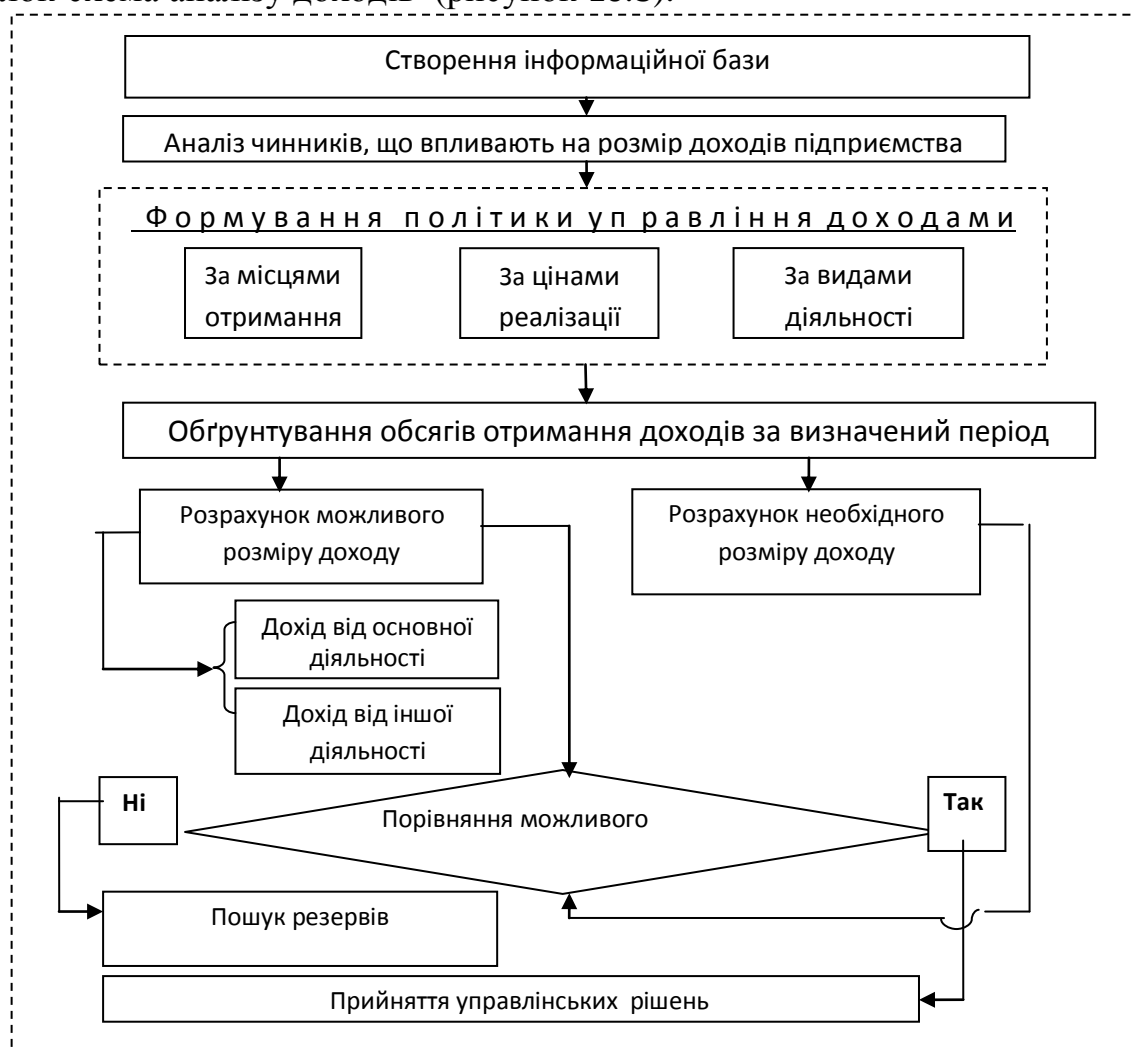

Рисунок 10.3 - Блок-схема аналізу доходів для прогнозування розвитку бізнес-структур

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики доходів бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики доходів на підприємстві?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики доходів бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики доходів бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика доходів та оцінка їх впливу на результати діяльності та показники фінансового стану бізнес-структур?

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Порядок подання фінансової звітності від 28.02.2000 р. № 419, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Дохід : положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 15 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
6. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Львів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
7. Доля В.Т. Модели и методы анализа производительности ресурсов предприятия: Уч.-метод., пособие. - Харьков: ХГАГХ, 1997. - 104 с.
8. Приймак В.І. Математичні методи економічного аналізу [Текст] : навч. посібник / В. І. Приймак ; Львівський нац. ун-т . - Київ : Центр учбової літ-ри, 2009. - 296 с.
9. Сич Є.М. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Є. М. Сич, О. В. Пилипенко, М. С. Сташишен. - К. : Каравела, 2010. - 304 с.
10. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / П. Л. Гордієнко ; Міжнародний наук.-техн. ун-т. - К. : Алерта, 2006. - 404 с.

Тема 11

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ВИТРАТ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

10.1. Витрати в обліково-аналітичному контурі бізнес-структур

10.2. Аналітичний інструментарій діагностики витрат для прогнозування розвитку бізнес-структур

10.1. Витрати в обліково-аналітичному контурі бізнес-структур

Витрати – це зменшення економічних вигод протягом звітного періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або у вигляді виникнення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (причому таке зменшення не пов'язане з виплатами засновникам).

Управління витратами є важливою функцією економічного механізму бізнес-структур, тому облік витрат та управління ними займає чільне місце в системі бухгалтерського обліку бізнес-структур.

Оптимізація витрат бізнес-структур спрямована на вирішення наступних питань:

- оцінку обґрунтованості абсолютної величини витратами; її відповідність плановим величинам;
- оцінку факторів формування величини та структури витрат;
- своєчасне виявлення резервів зменшення витрат та виявлення і обґрунтування механізмів мобілізації таких резервів.

Відповідно, оптимізація витрат бізнес-структур є однією із сукупності технологій цільового планування прибутку, що визначає параметри моделі управління прибутком бізнес-структур.

Під методом оптимізації абсолютної величини затрат бізнес-структур розуміють органічну сукупність фінансових, математичних та статистичних прийомів цільового моделювання фінансових процесів та показників, що дозволяють із прийнятним рівнем статистичної достовірності обґрунтовувати управлінські рішення щодо визначення абсолютної величини чи структури витрат підприємства.

Формалізована характеристика «операційних витрат» (витрат операційної діяльності) підприємства як обліково-аналітичного об'єкта (рис. 11.1.).

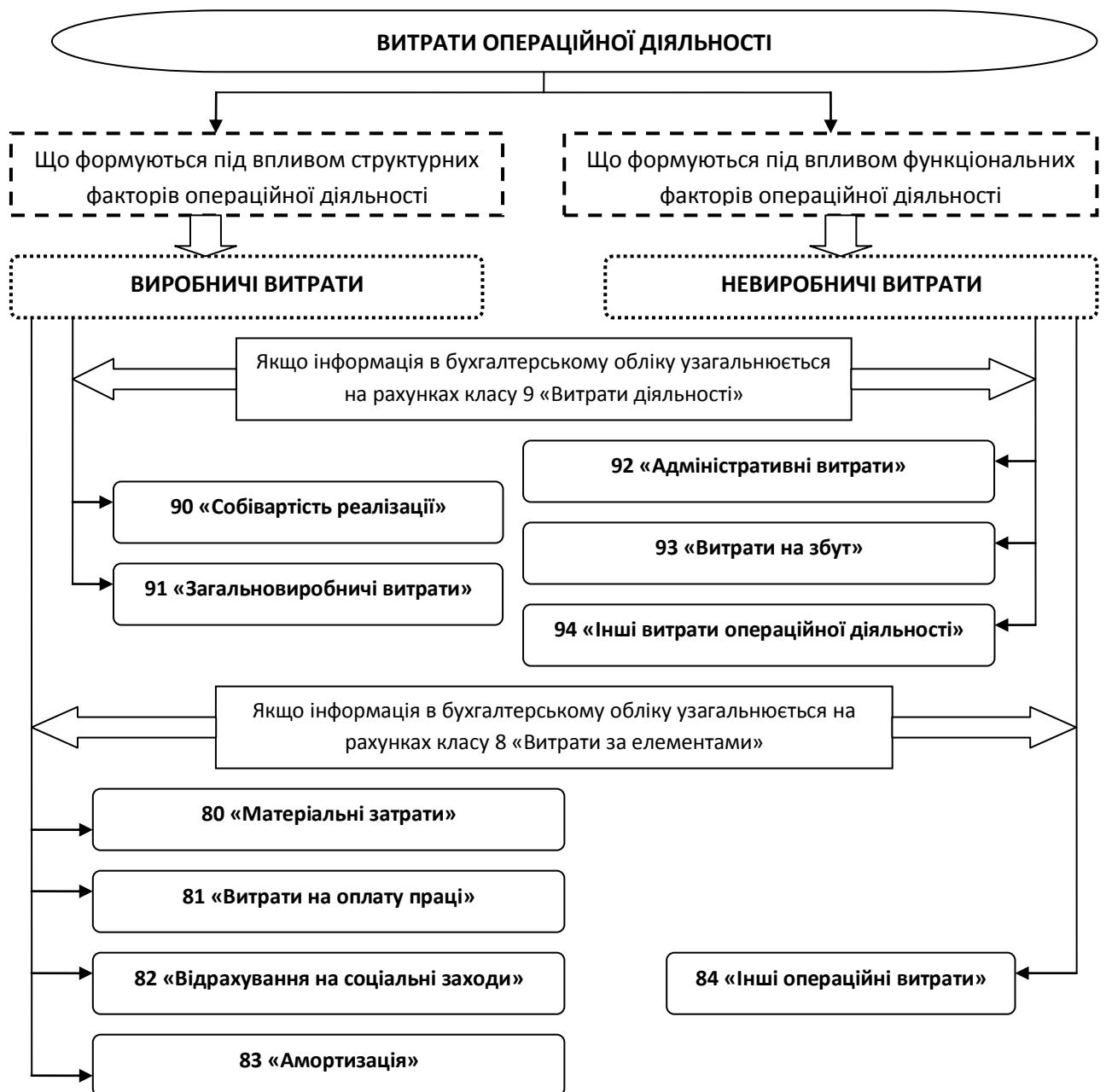

Рис.11.1. Формалізована характеристика «операційних витрат» (витрат операційної діяльності) підприємства як обліково-аналітичного об'єкта

Ефективність системи управління витратами багато в чому залежить від організації їх аналізу, яка, у свою чергу, визначається такими факторами:

- формою і методами обліку витрат, що застосовуються на підприємстві;
- ступенем автоматизації обліково-аналітичного процесу на підприємстві;
- станом планування та нормування рівня операційних витрат;
- наявністю відповідних видів щоденної, щотижневої та щомісячної внутрішньої звітності про операційні витрати, що дозволяють оперативно

виявляти відхилення, їх причини та своєчасно вживати коригувальні заходи для їх усунення; наявністю спеціалістів, які вміють грамотно аналізувати і управляти процесом формування витрат.

Системи обліку витрат, за результатами яких можна буде зробити висновки щодо можливості їх застосування. До таких систем відносять:

- standard costing (СК);
- direct costing (ДК);
- target costing (ТК);
- kaizen costing (КК);
- ABC – costing;
- Theory of constraints (ТОС).–

10.2. Аналітичний інструментарій діагностики витрат для прогнозування розвитку бізнес-структур

Складність аналітичних процедур визначається пошуком застосування аналітичних прийомів, які б дали змогу надати неупереджену характеристику дії суб'єктивних і об'єктивних чинників зміни витрат, точно відобразити функціональні взаємозв'язки та передбачити не лише їх абсолютні та відносні зміни, а і оцінювати вплив на фінансово-економічний стан бізнес-структури загалом.

Ефективність використання аналітичних процедур аналізу витрат значною мірою залежить від вибору доречних показників, алгоритмізації їх взаємозв'язку за внутрішньою будовою і за формуванням кінцевого результату, послідовності проведення аналізу тощо. За наслідками їх виконання доцільно отримати нову інформацію, яка надасть впевненості у прийнятті управлінських рішень та підтвердить достовірність параметризації економічної системи підприємства.

Зміст аналітичних процедур в аналізі витрат можна подати за такими їх групами:

а) аналіз взаємозв'язків між даними про доходи і витрати у різних облікових регістрах (синтетичного і аналітичного обліку), формах звітності та інших джерелах інформації. Це дає змогу встановити достовірність інформаційної бази, виявити істотні розбіжності і причини їх виникнення та визначити програму аудиту, особливо на етапах його планування та підведення підсумків. Такі розбіжності можуть виникати внаслідок різнопланових оцінок масштабів діяльності у натуральних показниках, помилок у ціноутворенні та застосуванні механізму цін, недотримання стандартів списання витрат і ін. Часто такі невідповідності є результатом спотворення інформаційної бази.

б) порівняльний аналіз доходів і витрат для оцінювання кількісних і якісних змін, передбачуваних і непередбачуваних відхилень, тенденцій і закономірностей, можливих наслідків і нових викликів. Порівняльний аналіз часто будується на визнанні еластичності зміни, тобто які очікувані результати доходу чи витрат можна отримати при варіантах впливу на фактори їх формування.

в) прогнозування майбутнього стану економічної системи залежно від очікуваних доходів і витрат. Такі прогнозні оцінки здійснюються на основі аналізу тенденцій та закономірностей, виміру факторного впливу у детермінованих і стохастичних зв'язках, оцінках ризику отримання достовірної інформації про загрози внутрішнього та зовнішнього впливів.

г) аналітичні процедури визнання доцільності й ефективності. Частіше в таких доведеннях використовують показник рентабельності обороту операційної, інвестиційної чи фінансової діяльності за кожним економічним проектом.

Організаційно-методичні етапи (технологія та інструментарій) комплексного аналізу операційних витрат підприємства представлені на рисунку 11.2 і забезпечують досягнення управлінських та стратегічних цілей сучасного стратегічно-орієнтованої бізнес-структури

Технологія аналітичних досліджень	Методичні інструменти аналізу витрат операційної діяльності	Рівень прийняття управлінських рішень
СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ		
Етап 4	- аналіз витрат за ланцюжком створення вартості; - аналіз витрат за життєвим циклом операційної діяльності; - конкурентний та порівняльний аналіз за прийомом бенчмаркінгу; - аналіз витрат на забезпечення якості	Менеджмент високого рівня (топ-менеджмент)
ОПЕРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ		
Етап 3	Аналіз собівартості одиниці продукції за функціями виробів і процесами: - аналіз витрат за методом «кайзен-костинг»; - аналіз витрат за методом «таргет-костинг»; - процесний аналіз загальновиробничих витрат (АВ-костинг)	Менеджмент середнього рівня – начальники підрозділів, провідні спеціалісти
Етап 2	Аналіз собівартості окремого виду продукції за складом груп: - у «стандарт-костинг» або при нормативному методі - у «директ-костинг» - у «абсорпшен-костинг»	Менеджмент середнього рівня – начальники підрозділів, провідні спеціалісти
ТРАДИЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ		

Аналіз загальної суми собівартості реалізованої продукції:		
Етап 1	- оцінка обґрунтованості планового рівня собівартості готової продукції (за нормами, цінами на матеріали);	Економісти, обліковці,
	- аналіз виконання кошторису виробництва;	нормувальники,
	- аналіз витрат за економічними елементами	технологи,
	- аналіз витрат за статтями калькуляції та зміни залишків готової продукції на складі;	модельєри
	- аналіз витрат на 1 грн. реалізованої продукції;	
	- аналіз собівартості окремих видів продукції	

Рис. 11.2. Організаційно-методичні етапи (технологічна карта та методичний інструментарій) комплексного аналізу витрат операційної діяльності підприємства

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики витрат бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики витрат на підприємстві?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики витрат бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики витрат бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика витрат та оцінка їх впливу на результати діяльності та показники фінансового стану бізнес-структур?

Література

1. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості; затв. наказом М-ва промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373. – Київ : Інформаційно-аналітичне агенство, 2007. – 305 с.
14. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухга2ерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Витрати : положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Мних Є.В. Економічний аналіз [Текст]: підручник / Є.В. Мних. - К.: Знання, 2011. – 630 с.
5. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Лівів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
6. Приймак В.І. Математичні методи економічного аналізу [Текст] : навч. посібник / В. І. Приймак ; Львівський нац. ун-т . - Київ : Центр учбової літ-ри, 2009. - 296 с.
7. Сич Є.М. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Є. М. Сич, О. В. Пилипенко, М. С. Стасишен. - К. : Каравела, 2010. - 304 с.
8. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / П. Л. Гордієнко ; Міжнародний наук.-техн. ун-т. - К. : Алерта, 2006. - 404 с.

Тема 12

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ПРИБУТКУ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

13.1 Прибуток як об'єкт обліково-аналітичного забезпечення

13.2 Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку для прогнозування розвитку бізнес-структур

13.1 Прибуток як об'єкт обліково-аналітичного забезпечення

Оснoву економічного розвитку бізнес-структур в сучасних ринкових умовах господарювання становить прибуток, що являє собою грошовий вираз основної частини грошових надходжень, які створюються бізнес-структурами різних форм власності.

Прибуток як економічний показник являє собою різницю між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, послуг), між обсягом отриманої виручки та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції. Функції прибутку бізнес-структур представлені на рисунку 12.1.

Рис. 12.1 –Функції прибутку бізнес-структур

Основними шляхами збільшення прибутку є:

- збільшення обсягу продажів продукту;
- розширення номенклатури продукту і додаткових послуг;
- поліпшення якості обслуговування споживачів;
- зниження собівартості продукту за елементами витрат;

- розширення ринку продажів;
- вдосконалення управління підприємством в умовах конкуренції;
- продаж надлишкового майна, здача в оренду

В процесі управління прибутком бізнес-структур головна роль відводиться формуванню прибутку по операційній діяльності.

Операційна діяльність – це основний вид діяльності бізнес-структур, з ціллю здійснення якою воно создано. Характер операційної діяльності бізнес-структур визначається перш за все специфікою галузі економіки, до якій воно належить. Основу операційної діяльності більшості бізнес-структур создається виробничо-комерційна чи торгівельна діяльність, яка доповнює здійснюване ним інвестиційної і фінансової діяльності.

У бухгалтерському обліку прибуток (збиток) розглядається як частина власного капіталу, і використовується як основний оціночний показник для прийняття управлінських рішень. Різноманіття факторів, що впливають на прибуток, вимагає їхньої класифікації, що у той же час має важливе значення для визначення основних напрямків пошуку резервів підвищення ефективності господарювання. Фактори впливу на суму валового прибутку показані у таблиці 12.1.

Таблиця 12.1 - Фактори впливу на суму валового прибутку

№ з/п	Фактор	Характер впливу
1	Обсяг реалізації продукції	Може здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на суму прибутку: збільшення обсягу продажу рентабельної продукції призводить до збільшення прибутку; якщо продукція є збитковою, то при збільшенні обсягу реалізації відбувається зменшення суми прибутку
2	Структура продажу	Може здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на суму прибутку: при зростанні частки реалізації рентабельної продукції сума прибутку збільшується; при збільшенні питомої ваги низькорентабельної або збиткової продукції – загальна сума прибутку зменшується
3	Собівартість продукції	Собівартість продукції і прибуток знаходяться в обернено пропорційній залежності: зниження собівартості призводить до відповідного зростання суми прибутку, і навпаки
4	Зміна рівня середньо реалізаційних цін	Зміна рівня середньореалізаційних цін і величини прибутку знаходиться у прямо-пропорційній залежності: при збільшенні рівня відпускних цін сума прибутку зростає, і навпаки

Результати аналітичних розрахунків складають необхідну інформаційну базу для розробки товарної політики бізнес-структур та пошуку резервів зниження собівартості продукції.

Систему факторів впливу на прибуток від операційної діяльності наведено на рис. 12.2.

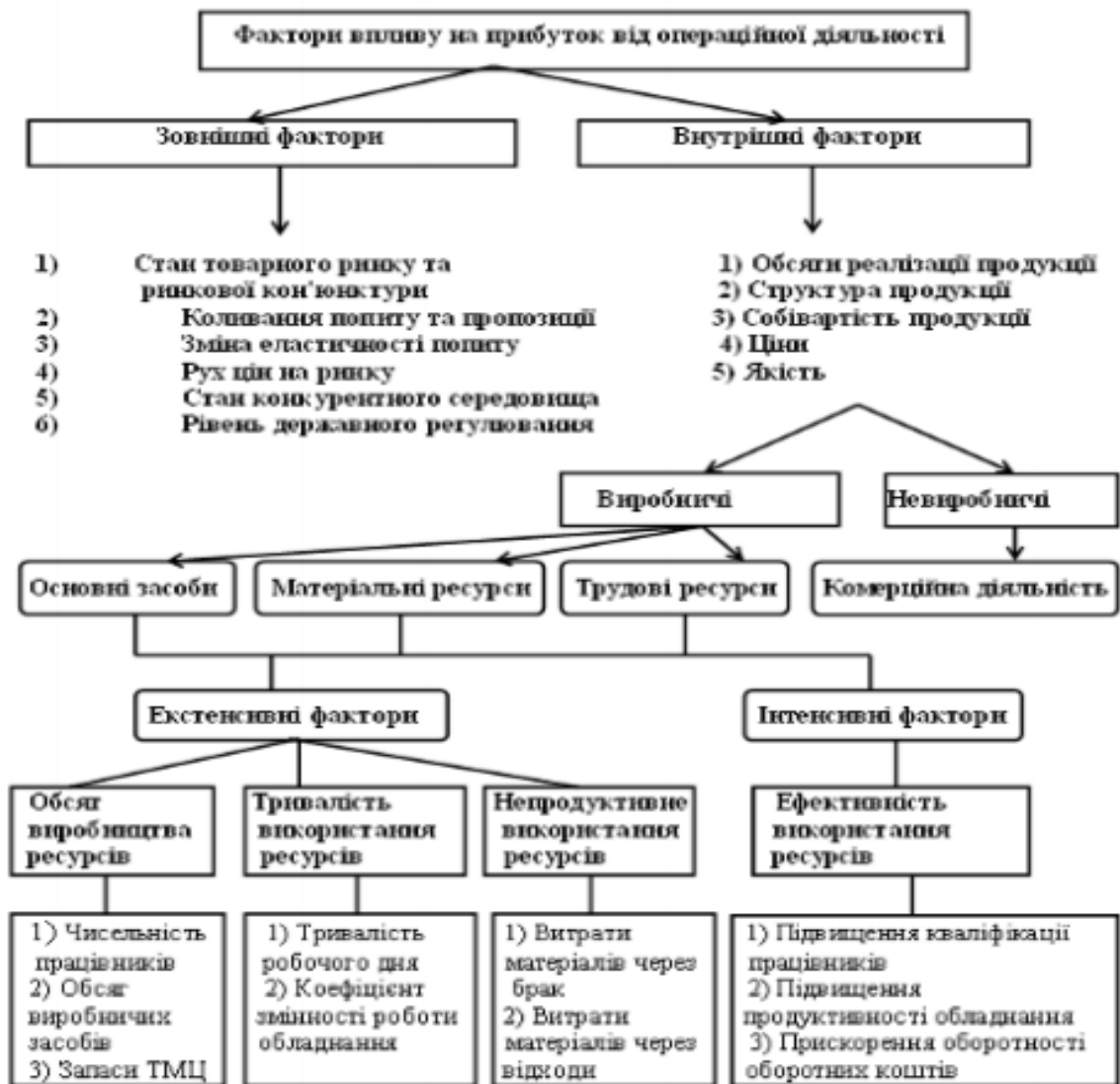

Рис.12.2 Фактори впливу на величину прибутку від операційної діяльності

Механізм керування операційним прибутком будується з урахуванням тісного взаємозв'язку цього показника з показниками обсягу реалізації продукції, доходів і витрат бізнес-структур. Система цього взаємозв'язку, що одержала назву "взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації і прибутку" [Cost – Volume – Profit Relationship; CVP], дозволяє виділити роль окремих факторів у формуванні операційного прибутку і забезпечити ефективне керування цим процесом на підприємстві. У процесі керування формуванням операційного прибутку на основі системи "взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації і прибутку" бізнес-структур вирішує ряд задач:

1. Визначення обсягу реалізації продукції, що забезпечує беззбиткову операційну діяльність протягом короткого періоду. Графічно "крапка беззбитковості" (чи "поріг рентабельності") операційної діяльності

підприємства в короткому періоді, протягом якого не міняються рівень цін на продукцію, рівень перемінних витрат і сума постійних витрат.

2. Визначення обсягу реалізації продукції, що забезпечує беззбиткову операційну діяльність у тривалому періоді. Операційна діяльність у тривалому періоді в порівнянні з коротким періодом перетерплює наступні основні зміни:

а) з ростом обсягу реалізації продукції періодично зростають постійні операційні витрати;

б) з насиченням ринку в результаті росту обсягу реалізації продукції підприємство змушене знижувати рівень цін, що приводить до відповідного зменшенню темпів росту чистого операційного доходу;

в) за рахунок більш ощадливого використання сировини і матеріалів, росту продуктивності праці операційного персоналу, укрупнення партій закупуваної сировини і продукції, що відвантажується, поступово знижується рівень перемінних операційних витрат на одиницю продукції.

3. Визначення необхідного обсягу реалізації продукції, що забезпечує досягнення запланованої (цільовий) суми валового операційного прибутку. Ця задача може мати і зворотню постановку: визначення планової суми валового операційного прибутку при заданому плановому обсязі реалізації продукції.

4. Визначення суми "межі безпеки" (чи "запасу міцності ") підприємства, тобто розміру можливого зниження обсягу реалізації продукції у вартісному вираженні при несприятливій кон'юнктурі товарного ринку, що дозволяє йому здійснювати прибуткову діяльність, визначає можливі границі маневру підприємства як у ціновій політиці, так і в зниженні натурального обсягу виробництва і реалізації продукції в процесі здійснення операційної діяльності в несприятливих ринкових умовах (зниження попиту, посилення конкуренції і т.п.).

5. Визначення необхідного обсягу реалізації продукції, що забезпечував би досягнення запланованого обсягу маржинального прибутку.

6. Визначення необхідного обсягу реалізації продукції, що забезпечував би досягнення запланованого обсягу чистого операційного прибутку.

7. Визначення можливих результатів росту суми валового операційного прибутку при оптимізації співвідношення постійних і перемінних операційних витрат.

Таким чином, механізм керування різними видами операційного прибутку підприємства з використанням системи "взаємозв'язок витрат,

обсягу реалізації і прибутку" заснований на її залежності ("чутливості") від наступних основних факторів:

- а) обсягу реалізації продукції у вартісному чи натуральному вираженні;
- б) суми і рівня чистого операційного доходу;
- в) суми і рівня перемінних операційних витрат;
- г) суми постійних операційних витрат;
- д) співвідношення постійних і перемінних операційних витрат;
- е) суми податкових платежів, здійснюваних за рахунок прибутку.

Ці показники можуть розглядатися як основні фактори формування суми різних видів операційного прибутку, впливаючи на який можна одержати необхідні результати.

Система управління прибутком повинна бути органічно інтегрована із загальною системою управління бізнес-структур, так як прийняття управлінських рішень опосередковано впливає на рівень прибутку. Управління операційним прибутком передбачає наявність комплексної системи дій для забезпечення розробки взаємопов'язаних управлінських рішень підприємства-контрагенти, власники, держава, суспільство, що свідчить про значимість прибутку в умовах ринкової економіки на макро- і мікрорівні.

13.2 Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку для прогнозування розвитку бізнес-структур

Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку для прогнозування розвитку бізнес-структур включає: оцінку, горизонтальний та вертикальний аналіз, факторний аналіз та коефіцієнтний аналіз.

Сегментування діяльності організації з позиції управління можна представити у такий спосіб:

- управління постачальницько-заготівельної діяльністю;
- управління виробничою діяльністю;
- управління фінансовою діяльністю;
- управління комерційною діяльністю.

Необхідно визнати, що дане сегментування НЕ є універсальним і на практиці залежить від наступних факторів:

- масштабів діяльності конкретної організації;
- цілей функціонування організації;
- організаційно-технічних і технологічних особливостей виробництва;
- організаційної структури та ін.

Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку полягає в розробці оціночних індикаторів цільової спрямованості і визначенні їх інформаційного наповнення. Оціночні індикатори цільової спрямованості є максимально можливий кількісний і якісний результат

процесу управління прибутком. На їх підставі вистоюється стратегія управління прибутком, оцінюється результативність та ефективність управління. Приклад групи оціночних індикаторів реалізації цільової спрямованості управління прибутком в залежності від стратегії розвитку бізнес-структури представлений в табл. 13.2.

Таблиця 13.2 - Оціночні індикатори цільової спрямованості

Стратегічний напрямок управління прибутком	Оціночний індикатор результативності	Оціночний індикатор ефективності
Стратегія розвитку виробництва	Обсяг виробництва продукції. Вартість основних засобів. Кількість встановленого обладнання. Кількість використовуваного обладнання. Виробнича площа. Виробнича потужність організації та ін.	Коефіцієнт ритмічності. Коефіцієнт варіації. Продуктивність праці. Співвідношення між розрахунковою потребою в техніці і її фактичною наявністю по потужності і видів устаткування. Середній вік основних засобів. Швидкість оновлення основних засобів. Коефіцієнт використання виробничої потужності. Коефіцієнт змінності та ін.
Стратегія залучення ресурсів	Розрахункова потреба в матеріальних ресурсах. Розрахункова потреба в трудових ресурсах і ін.	Коефіцієнт забезпеченості організації сировиною і матеріалами. Трудомісткість продукції. Матеріаломісткість продукції. Фондомісткість продукції та ін.
Стратегія заощадження ресурсів	Матеріальні витрати на виробництво продукції. Витрати праці і ін.	Відносна економія основних засобів. Відносна економія матеріалів. Відносна економія витрат праці та ін.
Стратегія якості продукції	Кількість повернень реалізованої продукції через виявлені дефекти. Вартість забракованої в процесі виробництва продукції. Вартість дефектної продукції за яку сплачено штраф. Вартість продукції підданої гарантійне ремонту та ін.	Середній коефіцієнт сортності. Коефіцієнт якості. Рівень штрафних санкцій за неякісну продукцію. Доля забракованої продукції та ін.

Для оцінки результативності бізнесу використовують показники рентабельності діяльності бізнес-структури, капіталу (інвестицій), на основі потоків грошових коштів.

1. Показники рентабельності діяльності бізнес-структури..
2. Показники рентабельності капіталу.
3. Показники рентабельності.

В якості інструментів обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку для прогнозування розвитку бізнес-структур використовується факторний аналіз показників рентабельності, які об'єднує в три групи: показники, що базуються на витратному підході (рентабельність) продукції,

рентабельність операційної діяльності); показники, що характеризують прибутковість продажів (валова рентабельність продажів і чиста рентабельність продажів); показники, в основі яких лежить ресурсний підхід (рентабельність операційного капіталу, рентабельність основного капіталу).

Одним з ефективних інструментів обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку для прогнозування розвитку бізнес-структур є CVR-аналіз. Він допомагає керівникам бізнес-структур виявити оптимальні пропорції між змінними і постійними витратами, ціною і обсягом реалізації, мінімізувати підприємницький ризик. Ключовими елементами CVR-аналізу виступають маржинальний дохід, поріг рентабельності (точка беззбитковості), виробничий леверидж і маржинальний запас міцності.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку та рентабельності бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку та рентабельності на підприємстві?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики прибутку та рентабельності бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики прибутку та рентабельності бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика прибутку та рентабельності бізнес-структур?

Література

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
2. Порядок подання фінансової звітності від 28.02.2000 р. № 419, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Лівів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
5. Сич Є.М. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Є. М. Сич, О. В. Пилипенко, М. С. Стасишен. - К. : Каравела, 2010. - 304 с.
6. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / П. Л. Гордієнко ; Міжнародний наук.-техн. ун-т. - К. : Алерта, 2006. - 404 с.

Тема 13.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

13.1 Ліквідність та платоспроможність як об'єкти обліково-аналітичного забезпечення

13.2 Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики ліквідності та платоспроможності для прогнозування розвитку бізнес-структур

13.1 Ліквідність та платоспроможність як об'єкти обліково-аналітичного забезпечення

Проведення діагностики та оцінки рівня ліквідності та платоспроможності бізнес-структури обумовлено необхідністю:

- регулярного прогнозування фінансового стану і стійкості розвитку бізнес-структури;
- своєчасного погашення зобов'язань перед державою, позабюджетними фондами, постачальниками, працівниками, акціонерами;
- підвищення довіри партнерів і інвесторів до проведення спільної діяльності;
- повного повернення кредитів і оцінки ефективності їх використання.

Термін «ліквідність» означає перетворення матеріальних цінностей у кошти. Під платоспроможністю розуміється можливість бізнес-структури вчасно оплачувати свої борги. У більш тісному, конкретному значенні платоспроможність - це наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що вимагає погашення найближчим часом. Тому, іноді замість терміна «платоспроможність» кажуть, і це в цілому правильно, про ліквідності, тобто можливості тих чи інших об'єктів, що становлять актив балансу, бути проданими. Це найбільш широке визначення платоспроможності. Поняття платоспроможності і ліквідності дуже близькі, але друге більш ємне. Від ступеня ліквідності балансу залежить платоспроможність. У той же час ліквідність характеризує не тільки поточний стан розрахунків, а й перспективу (рисунок 13.1).

Управління ліквідністю - це діяльність бізнес-структури щодо забезпечення такого розміщення коштів, щоб в будь-який момент була можливість розплатитися за зобов'язаннями (в короткий період часу перетворити активи в грошові кошти). Існує ряд методів управління ліквідністю:

- 1) загальний метод розподілу коштів, що полягає в розподілі залучених і власних коштів по каналах розміщення з єдиного фонду відповідно до потреб;

2) метод розподілу активів (конверсії коштів), що полягає в розміщенні активів у відповідності з термінами погашення пасивів (наприклад, строкові вклади до одного року спрямовуються на надання кредитів до одного року);

3) метод наукового управління, що використовує апарат лінійного програмування для оптимізації розподілу коштів.

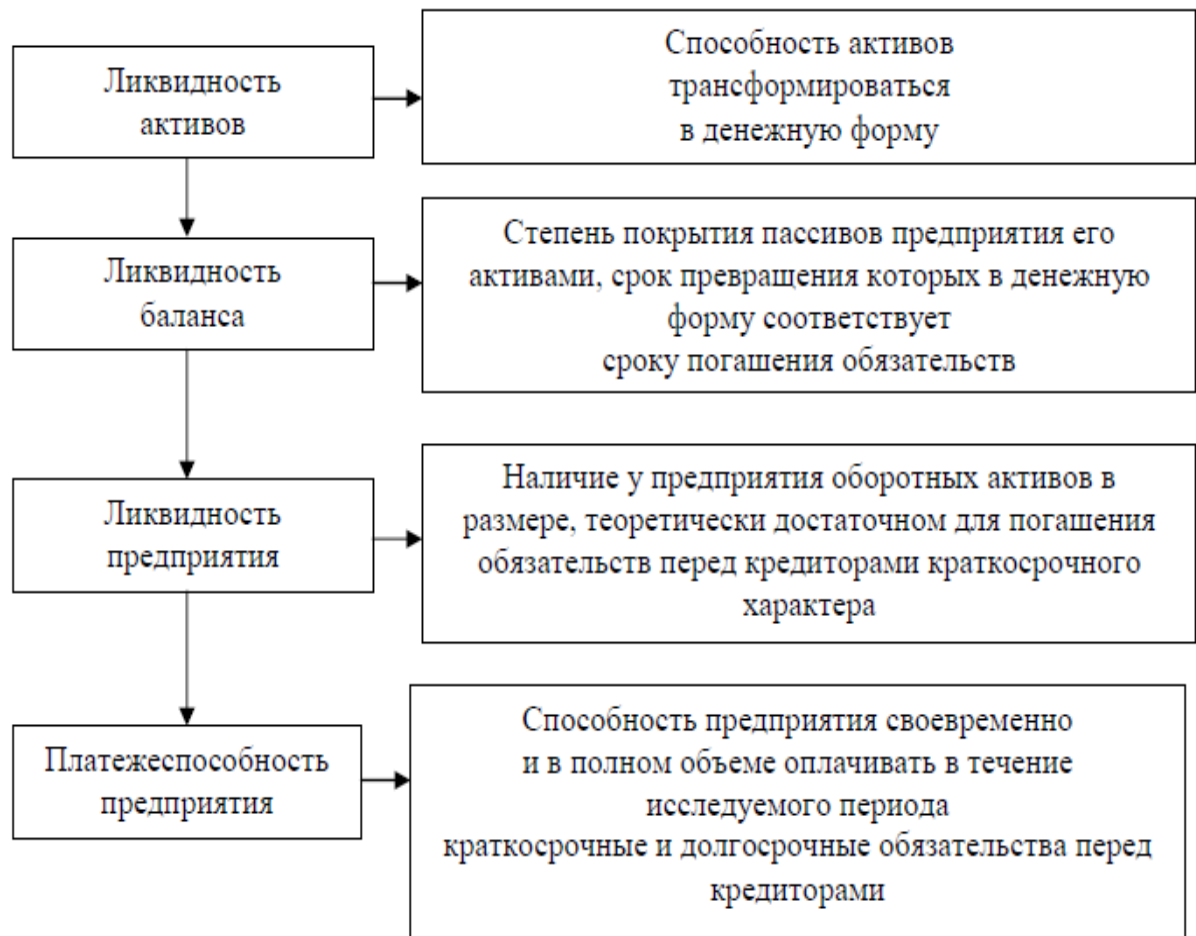

Рисунок 13.1 - Взаємозв'язок і сутність понять «ліквідність» і «платоспроможність»

До критеріїв управління ліквідністю бізнес-структури відносяться як критерій ліквідності, так і критерій прибутковості. Першим критерієм відповідають заходи з підтримки ліквідності, спрямовані на подолання дефіциту грошових коштів, взагалі кажучи, що вимагають певних витрат; згідно з другим критерієм, вільні грошові кошти можуть інвестуватися з метою отримання прибутку.

У практичній діяльності також розрізняють кілька рівнів ліквідності підприємства: нормальна, обмежена і низька. Схематично вони відображені на рисунку 13.2..

Головна мета управління платоспроможністю – своєчасно виявляти і усувати недоліки у фінансовій діяльності і знаходити резерви поліпшення платоспроможності.

Рисунок 13.2 - Рівні ліквідності підприємства

У процесі прийняття рішень щодо управління ліквідністю та платоспроможності керівництву необхідно пам'ятати наступне:

- ліквідність і платоспроможність є найважливішими характеристиками ритмічності і стійкості поточної діяльності бізнес-структур;
- будь-які поточні операції негайно позначаються на рівні платоспроможності та ліквідності;
- рішення, прийняті відповідно до обраної політики управління оборотними активами та джерелами їх покриття, безпосередньо впливають на платоспроможність.

Важливе значення в управлінні ліквідністю підприємства є аналіз ліквідності, який дозволяє отримати вхідні початкові дані про його стан. Висновки, отримані в процесі аналізу, в свою чергу, визначити шляхи вирішення наявних проблем.

Завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики ліквідності та платоспроможності для прогнозування розвитку бізнес-структур:

- 1) на основі вивчення причинно-наслідкових взаємозв'язків між різними показниками виробничої, комерційної та фінансової діяльності дати інформацію для оцінки виконання плану по надходженню фінансових ресурсів і їх використанню з позиції покращення платоспроможності бізнес-структур;
- 2) на основі вивчення причинно-наслідкових взаємозв'язків дати інформація для прогнозування можливих фінансових результатів, економічної рентабельності, виходячи з реальних умов господарської діяльності і наявність власних і позикових ресурсів;
- 3) формування обліково-аналітичної інформації з метою розробки конкретних заходів, спрямованих на більш ефективне використання фінансових ресурсів.

Основними джерелами інформації для діагностики платоспроможності та ліквідності бізнес-структур є бухгалтерський баланс (ф №1) та звіт про фінансові результати (ф №2). Додатковими джерелами інформації є: звіт про

рух капіталу (ф №3) та інші форми звітності, дані первинного й аналітичного бухгалтерського обліку, які розшифровують і деталізують окремі статті балансу.

У таблиці 13.1 наведені фінансові показники, що представляють особливий інтерес для трьох основних груп користувачів: менеджерів фірми, власників капіталу (великих акціонерів), кредиторів (позикодавців).

Таблиця 13.1 - Фінансові показники, що представляють особливий інтерес для трьох основних груп користувачів

Менеджери	Власники	Інвестири
1-а мета - Аналіз виробничої діяльності: коефіцієнти прибутковості; аналіз витрат; операційний важіль; аналіз податкових платежів.	1-а мета - Прибутковість: прибутковість власного капіталу; прибуток на акцію; курс акцій; прибутковість акцій; вартість бізнесу.	1-а мета - Ліквідність: коефіцієнт поточної ліквідності; ліквідаційна вартість; грошові потоки.
2-а мета - Управління ресурсами: оборотність активів; оборотність запасів; оборотність дебіторської заборгованості; управління оборотним капіталом; характеристики кредиторської заборгованості.	2-а мета - Розподіл прибутку: дивіденди на акцію; поточна прибутковість акцій; коефіцієнт виплати дивідендів; коефіцієнт покриття дивідендів.	2-а мета - Фінансовий ризик: частка боргу в активах; власний оборотний капітал.
3-тя мета - Прибутковість: прибутковість активів; маржа прибутку; вартість капіталу.	3-тя мета - Ринкові показники: коефіцієнт Р / Е; співвідношення ринкової і балансової вартості акцій; динаміку курсу акцій.	3-тя мета - Обслуговування боргу: прострочена заборгованість; коефіцієнт покриття боргових зобов'язань; коефіцієнт покриття процентних виплат

Стан ознак (індикаторів), характерний для того чи іншого типу фінансової стійкості, представлено в таблиці 13.2.

Таблиця 13.2 - Фактори і ознаки фінансової стійкості і їх вплив на тип фінансового стану

Тип фінансової стійкості	Фактори фінансової стійкості					платоспроможність	
	Стан і структура капіталу			Використання капіталу			
	Ознаки фінансової стійкості					короткострокова	довгострокова
	Статичні			Динамічні			
	Достатність власного капіталу	Фінансовий ризик	ліквідність активів	оборотність капіталу	рентабельність капіталу		
1. Устойчивое финансовое состояние							
1.1. Абсолютна стійкість	+	-	+	+	+	+	+
1.2. Достатня стійкість	+	+	+	+	+	+	+
2. Финансовая напряженность							
2.1. Недостатня стійкість	-	+	+	+	+	+	+
2.2. Відсутність стійкості в короткостроковому періоді	-	+	-	+	+	-	+
3. Финансовый кризис							
3.1. Хронічна фінансова нестійкість	-	+	-	-/+	-/+	-	-
3.2. Банкрутство	-	+	-	-	-	-	-

Примітки: знак «+» означає, що має місце вплив фактора на фінансову стійкість, «-» показує на відсутність прояву фактора; при кожному типі фінансового стану виділено вплив «сигнальних» (критичних) факторів, зміна яких в конкретному випадку надає найбільш істотний вплив на ступінь фінансової стійкості і в першу чергу визначає перехід від одного типу фінансової стійкості до іншого

13.2 Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики ліквідності та платоспроможності для прогнозування розвитку бізнес-структур

Показники ліквідності бізнес-структури включають в себе кілька локальних параметрів.:

1. Показники ліквідності балансу відображають ситуацію на певний момент ситуацію в співвідношенні наявних у підприємства ліквідних активів і його зобов'язань.

2. Абсолютні показники ліквідності - ширше, ніж ліквідність балансу поняття, що характеризує здатність виконувати зобов'язання партнерами або іншими суб'єктами взаємин (таблиця 13.3).

Таблиця 13.3 - Коефіцієнти ліквідності та їх інтерпретація

Найменування показника	Формула розрахунку	Характеристика	Рекомендоване значення
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, (Кал)	$\text{Кал} = (\text{ДС} + \text{КФВ}) / \text{КВ}$ де ДВ - грошові кошти, КФВ - короткострокові фінансові вкладення, КО - короткострокові зобов'язання	Відображає частину короткострокових позикових зобов'язань, яка при необхідності може бути погашена негайно	0,15 до 0,20.
2. Коефіцієнт поточної ліквідності (Ктл)	$\text{Ктл} = (\text{ДС} + \text{КФВ} + \text{ДЗ}) / \text{КО}$ де ДЗ - дебіторська заборгованість	Відображає прогнозовані платіжні можливості підприємства в умовах своєчасного проведення розрахунків з дебіторами	від 0,5 до 0,8.
3. Коефіцієнт загальної ліквідності (Кзл)	$\text{Кзл} = (\text{ДС} + \text{КФВ} + \text{ДЗ} + \text{З}) / \text{КО}$ де З - запаси товарно-матеріальних цінностей	Відображає оцінку ліквідності активів, показуючи, скільки рублів поточних активів підприємства припадає на 1 грн поточних зобов'язань, необхідно щоб поточні активи перевищували за величиною поточні зобов'язання	2

Аналіз платоспроможності бізнес-структури здійснюють шляхом порівняння наявності і надходження коштів з платежами першої необхідності. Розрізняють поточну і очікувану (перспективну) платоспроможність.

Поточна платоспроможність визначається на дату складання балансу. Бізнес-структура вважається платоспроможною, якщо у неї немає

простроченої заборгованості постачальникам, за банківськими позичками та інших розрахунках.

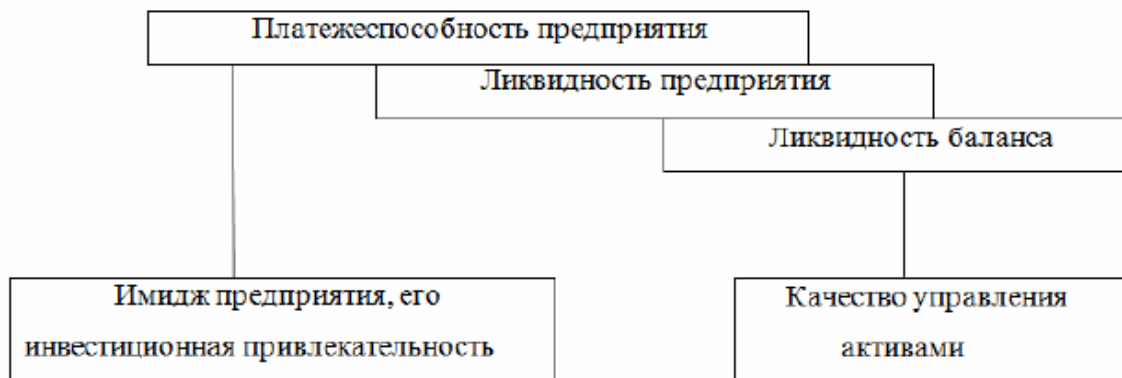

Рисунок 13.3 - Взаємозв'язок між ліквідністю і платоспроможністю бізнес-структури

Очікувана (перспективна) платоспроможність визначається на конкретну майбутню дату шляхом порівняння суми його платіжних засобів з терміновими (першочерговими) зобов'язаннями бізнес-структури на цю дату.

Щоб визначити поточну платоспроможність, необхідно ліквідні засоби першої групи порівняти з платіжними зобов'язаннями першої групи. Ідеальний варіант, якщо коефіцієнт буде складати одиницю або трохи більше. Для оцінки перспективної платоспроможності розраховують показники ліквідності: абсолютний, проміжний і загальний.

Платоспроможність є зовнішнім проявом фінансової стійкості. Виділяють чотири типи фінансової стійкості:

Абсолютна фінансова стійкість. Запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів (ВОК).

Нормальна фінансова стійкість. Запаси і витрати формуються за рахунок СОС і довгострокових позик.

Нестійкий фінансовий стан. Запаси і витрати забезпечуються за рахунок СОС, довгострокових і короткострокових позик.

Кризовий фінансовий стан. Запаси і витрати забезпечуються джерелами формування коштів та підприємство знаходиться на межі банкрутства.

Структура балансу бізнес-структури визнається незадовільною, а бізнес-структури – неплатоспроможною, якщо виконується одна з наступних умов:

$$A1 \geq П1; A2 \geq П2 \quad A3 \geq П3 \quad A4 \leq 4$$

та

$$К_{пл} < 2 \quad К_{сос} < 0,1$$

де $К_{пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності,

$К_{сос}$ - коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами

Таблиця 13.4 – Групування активів та пасивів в цілях оцінки та діагностики ліквідності балансу

група активів		група пасивів	
A1– найбільш ліквідні активи	гроші та короткострокові фінансові інвестиції	П1 – найбільш термінові зобов'язання	кредиторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги
A2 – швидко реалізовані активи	короткострокова дебіторська заборгованість	П2– короткострокові пасиви	короткострокові кредити, інші короткострокові зобов'язання
A3 – повільно реалізовані активи	запаси, довгострокова дебіторська заборгованість, інші оборотні активи	П3– довгострокові пасиви	довгострокові кредити, резерви, доходи майбутніх періодів
A4 – важко реалізовані активи	необоротні активи	П4– постійні пасиви	власний капітал

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики ліквідності та платоспроможності бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики ліквідності та платоспроможності бізнес-структур?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики ліквідності та платоспроможності бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики ліквідності та платоспроможності бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика ліквідності та платоспроможності бізнес-структур?

Література

1. Про Примітки до річної фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України від 29.11.2000 р. № 302 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз [Текст]: підручн. / Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г; за ред. А.Г. Загороднього. – К.: Знання, 2008. – 488 с.
4. Афанасьєв М.В. Економічна діагностика [Текст] = Economic Diagnostics : навч.-метод. посібник / М. В. Афанасьєв, Г. В. Білоконенко ; Харківський нац.економічний ун-т. - Харків : ІНЖЕК, 2007. - 296 с.
5. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Лівів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
6. Сич Є.М. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Є. М. Сич, О. В. Пилипенко, М. С. Стасишен. - К. : Каравела, 2010. - 304 с.
7. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / П. Л. Гордієнко ; Міжнародний наук.-техн. ун-т. - К. : Алерта, 2006. - 404 с.

Тема 14

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

14.1 Дослідження сутності поняття «ділова активність» та факторів, що впливають на її рівень

14.2 Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики ділової активності бізнес-структур

14.1 Дослідження сутності поняття «ділова активність» та факторів, що впливають на її рівень

Термін “ділова активність” почав використовуватися у вітчизняній обліково-аналітичній літературі у зв’язку з впровадженням широко відомих у різних країнах світу методик аналізу фінансової звітності на основі системи аналітичних коефіцієнтів.

У широкому розумінні ділова активність означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування бізнес-структур на ринках продукції, праці, капіталу.

У контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін розуміють вужче – як поточна виробнича й комерційна діяльність підприємства. У цьому випадку словосполучення “ділова активність” являє собою, можливо, не цілком вдалий переклад англomовного терміна “business activity”, який якраз і характеризує відповідну групу коефіцієнтів з системи показників оцінки фінансового стану суб’єктів підприємницької діяльності.

Підходи до визначення поняття “ділова активність” бізнес-структур представлена на рисунку 14.1.

Отже, на сьогодні немає єдиного підходу до визначення сутності даного терміну.

У таблиці 14.1 узагальнено трактування ділової активності бізнес-структур. За результатами аналізу можна сказати, що ділова активність – це комплексна характеристика діяльності бізнес-структур, яка містить в собі оцінку ступеня напруженості та виконання плану по всім видам показників діяльності; сукупність зусиль, спрямованих на зростання прибутковості бізнес-структур та його інвестиційної привабливості, пошук можливих резервів підвищення ефективності виробництва, аналіз ефективності використання трудових, нематеріальних та фінансових ресурсів, прагнення лідерства на ринку.

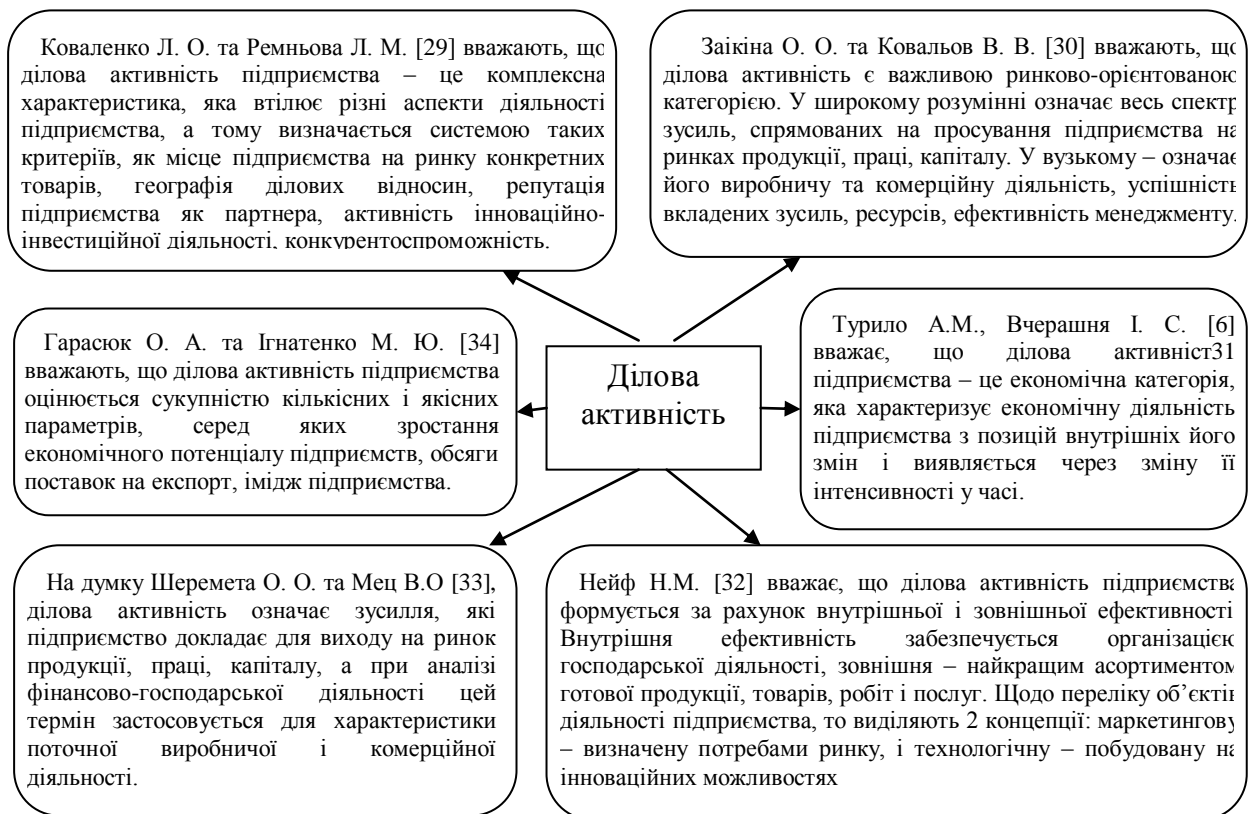

Рисунок 14.1 - Визначення, що характеризують сутність ділової активності підприємства

Таблиця 14.1 – Узагальнення підходів до сутності ділової активності бізнес-структур

Автори	Сутність поняття	Особливість
Шеремет О.О.	Увесь комплекс зусиль, що спрямовує підприємство на ринках продукції, праці, капіталу	Трактування ділової активності підприємства як ринкової активності підприємства
Л.О.Коваленко, Л.М.Ремньова	Ділова активність підприємства – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства, а тому визначається системою таких критеріїв, як місце підприємства на ринку конкретних товарів, географія ділових відносин, репутація підприємства як партнера, активність інноваційно-інвестиційної діяльності, конкурентоспроможність	
Заїкіна О.О. Ковальов В.В.	Ділова активність є важливою ринково-орієнтованою категорією. У широкому розумінні означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу. У вузькому – означає його виробничу та комерційну діяльність, успішність вкладених зусиль, ресурсів, ефективність менеджменту	
Гарасюк О.А., Ігнатенко М.Ю.	Ділова активність підприємства оцінюється сукупністю кількісних і якісних параметрів, серед яких зростання економічного потенціалу підприємств, обсяги поставок на експорт, імідж підприємства, його соціальна і природоохоронна активність	Змішування в певних межах понять «ділова активність підприємства» і «ринкова активність підприємства»
Мец В.О.	Ділова активність означає зусилля, які підприємство докладає для виходу на ринок продукції, праці, капіталу, а при аналізі фінансово – господарської діяльності цей термін застосовується для характеристики поточної виробничої і комерційної діяльності	

Узагальнення підходів до класифікації факторів, які впливають на ділову активність активність бізнес-структур подані на рисунку 14.2.

Рисунок 14.2 – Фактори впливу на ділову активність бізнес-структур

Завдання управління діловою активністю активність бізнес-структур подано на рисунку 14.3.

Управління діловою активністю підприємства доцільно здійснювати за трьома напрямками:

- 1) соціально-екологічне управління;
- 2) управління ефективністю виробничих процесів;
- 3) управління фінансово-господарською діяльністю (рис. 14.5).

Управління економічною діяльністю підприємства починається з постановки мети — підвищення управління діловою активністю. Досягнення поставленої мети передбачає використання відповідних методів та інструментів економічного та неекономічного характеру, які складають основу механізму.

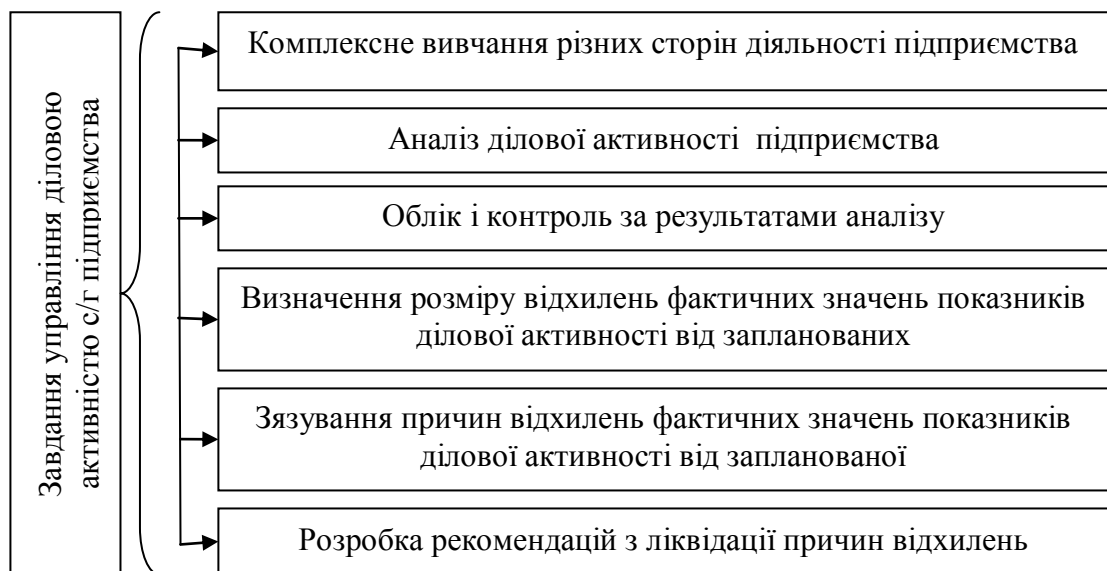

Рисунок 14.3 - Завдання управління діловою активністю підприємства

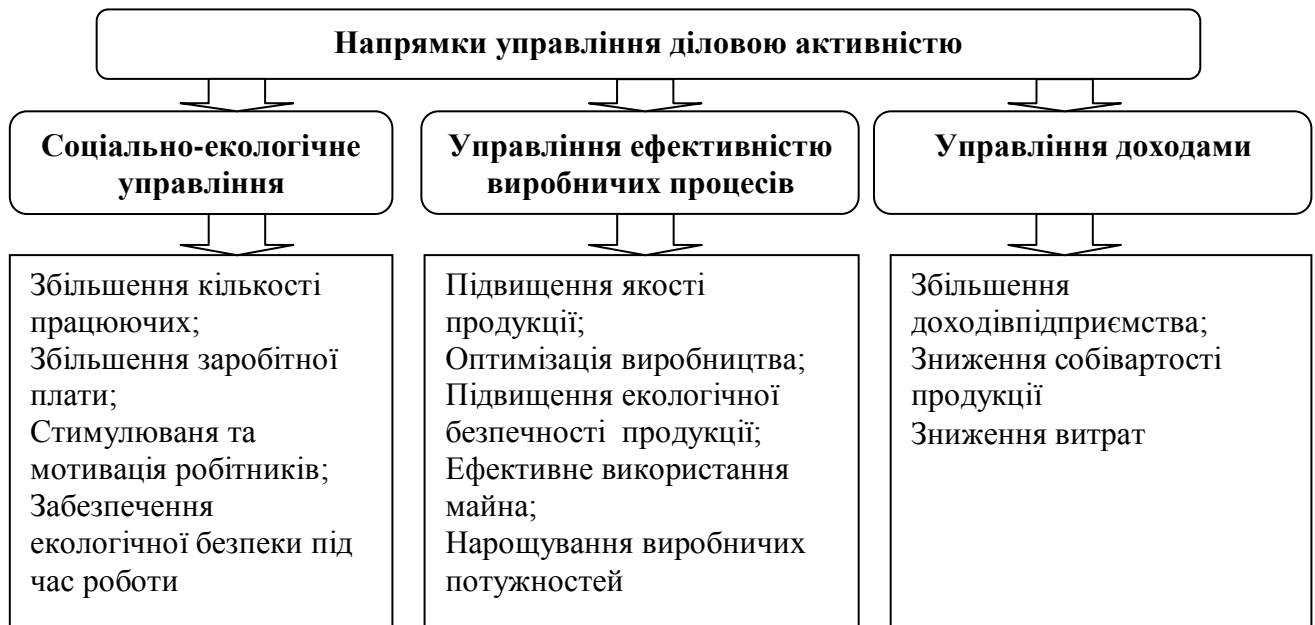

Рисунок 14.5 - Напрями управління діловою активністю підприємства

Мета обліково-аналітичного забезпечення діагностики ділової активності – надання обліково-аналітичної інформації для аналізу структури активів і пасивів, аналізу структури оборотних коштів, аналізу ліквідності та фінансової стійкості, аналізу фондівддачі й прибутковості активів, аналізу прибутковості продажу та діяльності в цілому.

Обліково-аналітична інформація надає можливість:

- моніторингу фінансового стану бізнес-структури;
- оцінці тенденцій зміни показників ділової активності;

— дослідження основних чинників впливу на показники ділової активності та розрахунку величини їх впливу;

— пошуку резервів підвищення ділової активності та розробці конкретних заходів щодо їх використання.

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється на якісному та кількісному рівнях. Якісний рівень оцінки може бути отриманий у результаті порівняння діяльності даної компанії з однотипними за сферою застосування капіталу підприємствами. Такими якісними критеріями є:

- 1) широта ринків збуту продукції;
- 2) наявність продукції (послуг), що експортується;
- 3) наявність унікальної продукції чи послуги, техніко-економічні параметри які перевищують або відповідають світовим аналогам;
- 4) репутація підприємства;
- 5) стійкість зв'язків з клієнтами, партнерами тощо.

Кількісну оцінку та аналіз ділової активності здійснюють за двома напрямками:

- 1) ступенем виконання плану на основі показників, що забезпечують задані темпи їх зростання;
- 2) рівнем ефективності використання ресурсів.

14.2 Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики ділової активності бізнес-структур

Аналіз ділової активності проводять з метою виявлення вразливих місць і визначення шляхів їх усунення. Дані аналізу відіграють вирішальну роль при визначенні конкурентної політики бізнес-структур і використовуються при оцінці виконання поставлених перед ними завдань, розробки програми розвитку на перспективу.

Користувачі інформації аналізують ділову активність з огляду на свою особисту зацікавленість у результатах його діяльності. Зокрема: *кредиторів, позичальників, насамперед, цікавлять* повнота та своєчасність отримання відсотків і основного боргу, рівень ліквідності; *постачальників цікавить* ціна, режим та інші умови постачання, платоспроможність покупців; *покупців цікавить* рівень реалізаційних цін та висока якість продукції, пільговий режим оплати продукції; *адміністраторів та робітників цікавлять* можливість збільшення рівня оплати праці, соціальних виплат, ефективність господарської діяльності; *податківців цікавить* фінансовий стан підприємства, його прибутковість, рівень менеджменту щодо дотримання податкового законодавства.

Розглядати та аналізувати ділову активність підприємства необхідно в трьох аспектах: фінансовому, виробничому і комерційному (рисунок 14.6).

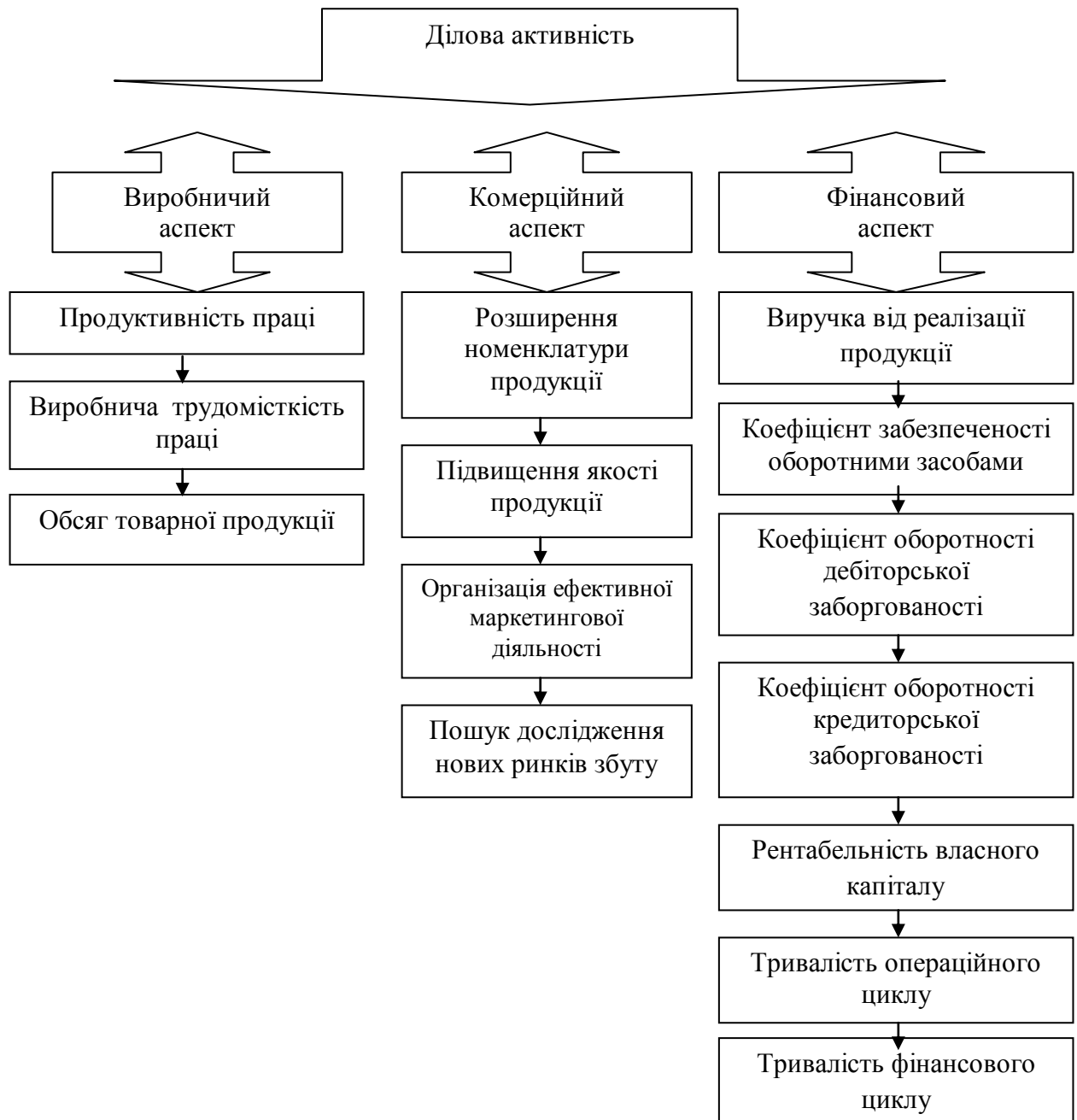

Рисунок 14.6 - Схема оцінки ділової активності бізнес-структур

Система показників ділової активності втілюється у додержанні так званого золотого правила економіки бізнес-структур, яке виражається таким співвідношенням:

$$T_p > T_r > T_a > 100\%, \quad (1.1)$$

де T_p – темп зростання (зменшення) прибутку;

T_r – темп зростання (зменшення) обсягу реалізації;

T_a – темп зміни вартості сукупного капіталу (валюти балансу).

Ця залежність означає, що економічний потенціал бізнес-структур зростає, виручка від реалізації (дохід) випереджає приріст активів, а приріст фінансового результату випереджає приріст виручки від реалізації.

Показники ділової активності доцільно розділити на два рівні: ключові показники (для експрес-аналізу) і додаткові (для поглибленого аналізу). Ключовими показниками є: коефіцієнт стійкості економічного зростання, коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт ділової активності, тривалість фінансового циклу.

Для визначення резервів зростання ділової активності доцільно визначити додаткові показники оборотності: коефіцієнт оборотності запасів, тривалість оборотності запасів, коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках, тривалість обігу коштів у розрахунках, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, тривалість обороту кредиторської заборгованості та тривалість операційного циклу (таблиця 14.3).

Таблиця 14.3 - Економічний зміст показників оборотності капіталу підприємства для оцінки рівня ділової активності

Показник	Економічний зміст	Основні тенденції, які обслуговує
коефіцієнт оборотності капіталу	відображає швидкість обороту капіталу підприємства в цілому.	Зростання значення даного показника свідчить про прискорення оборотності засобів підприємства або інфляційне зростання цін (у разі зниження рентабельності).
коефіцієнт оборотності власного капіталу	визначає швидкість обороту власного капіталу підприємства, що для акціонерних товариств означає активність засобів, якими ризикують акціонери.	Різке зростання значення показника вказує на підвищення рівня продажу, що має в значній мірі забезпечуватись кредитами банків і, як наслідок, знизити частку власників у загальному капіталі підприємства. Суттєве його зниження відображає тенденцію до бездіяльності частини власного капіталу суб'єкта господарювання.
коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	відображає розширення або, навпаки, зниження обсягів комерційного кредиту, що надається підприємству	Зростання значення коефіцієнта засвідчує прискорення сплати підприємством власної поточної заборгованості, а його зниження – додаткове залучення комерційного кредиту
Тривалість обороту кредиторської заборгованості	визначає середній термін повернення підприємством власних боргів (за виключенням зобов'язань перед банками та за іншими позиками)	Є індикаторами стану платіжної дисципліни підприємства, а також ефективності національної системи розрахунків.

Оцінку ділової активності можна здійснювати за показником – коефіцієнтом ділової активності, який розраховується за формулою:

$$K_{da} = \frac{ЧД}{А + ОА + КЗ + ДЗ + МЗ + ВК + ОЗ}$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції;
А – середньорічна сума активів підприємства;
ОА – середньорічна сума оборотних активів;
КЗ – середньорічна сума кредиторської заборгованості;
ДЗ – середньорічна сума дебіторської заборгованості;
МЗ – середньорічна сума матеріальних запасів;
ВК – середньорічна сума власного капіталу;
ОЗ – середньорічна сума основних засобів.

Коефіцієнт ділової активності може приймати такі значення: $K_{д.а} > 1$ – високий рівень ділової активності; $0,5 > K_{д.а} > 1$ – середній рівень ділової активності; $K_{д.а} < 0,5$ – низький рівень ділової активності.

Одночасно існують підходи, які під діловою активністю підприємства розуміють інтенсивність його діяльності в напрямках мобілізації наявних ресурсів підприємства з метою забезпечення економічного зростання та активності в зовнішньоекономічному середовищі, а відповідно до показників, які її характеризують включають абсолютні показники виробничого потенціалу підприємства та показники ефективності його діяльності

Згідно з «золотим правилом економіки підприємства», чим більшими будуть темпи зростання чистого доходу від реалізації продукції на підприємстві за темпи зростання вартості активів, тим кращою буде ділова активність.

Схема взаємозв'язку умов економічної динаміки, обумовленої характером використання ресурсів, які формують ділову активність бізнес-структури показана на рисунку 14.7.

Слід зауважити, що не тільки наявність і використання ресурсного потенціалу активність бізнес-структури виступає фактором формування і рівня прояву його ділової активності, але і, навпаки, від рівня і спрямованості прояву ділової активності залежать динаміка і ефективність використання ресурсів активність бізнес-структури, вибір пріоритетного для підприємства вектора економічної динаміки.

Умови, що зумовлюють залежність ділової активності активність бізнес-структури від ресурсних факторів його економічної динаміки:

- динаміка зростання ресурсів повинна мати однозначну позитивну спрямованість;
- виявлення спрямованості зміни ресурсних факторів економічної динаміки є однією з найважливіших управлінських завдань, вирішення якої забезпечить зростання ділової активності активність бізнес-структури;

– визначення резервної частини ресурсного потенціалу слід розглядати як джерело економічного розвитку.

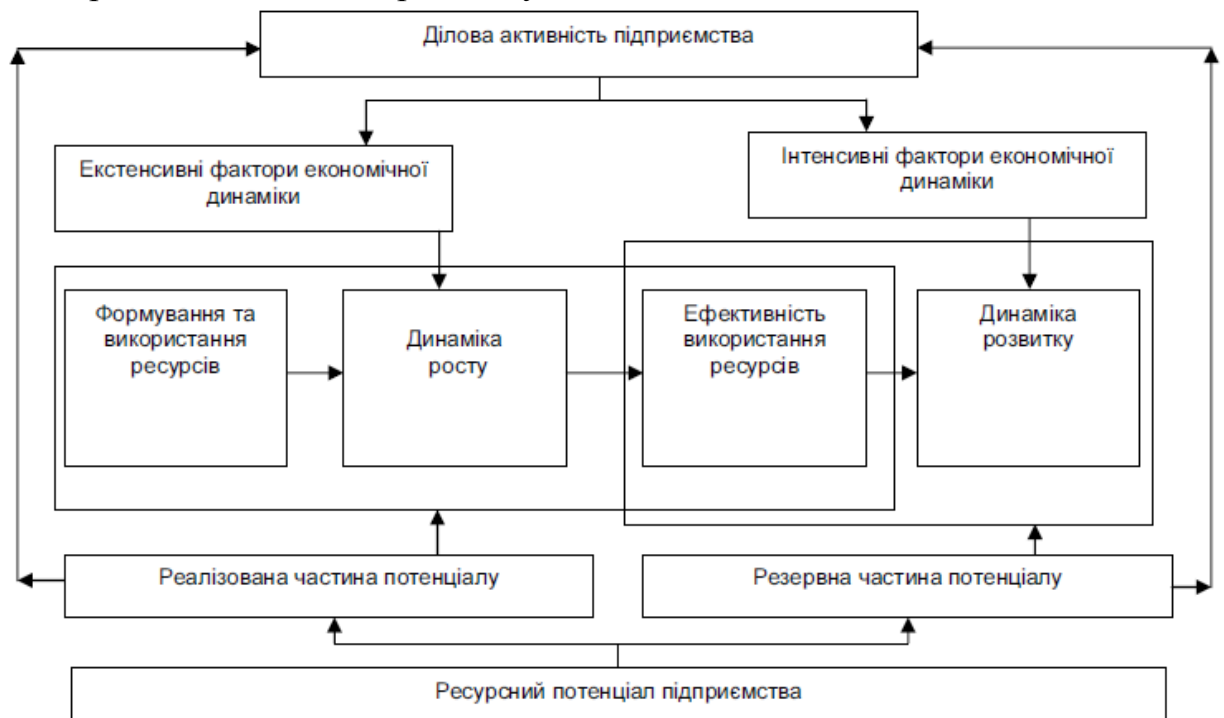

Рис. 14.7 - Схема взаємозв'язку умов економічної динаміки, обумовленої характером використання ресурсів, які формують ділову активність бізнес-структури

Обліково-аналітична інформація про ділову активність надає можливість прийняття управлінських рішень щодо:

- підвищення ефективності діяльності за рахунок прискорення обертання ресурсів і скорочення періоду їх обороту;
- збільшення числа обертів шляхом скорочення періоду виробництва або скорочення періоду обігу;
- скорочення періоду виробництва на основі вдосконалення технології, модернізації і автоматизації виробництва;
- скорочення періоду обігу на основі більш ефективного і раціонального використання ресурсів, прискорення документообороту і розрахунків;
- підвищення продуктивності праці за рахунок преміювання працівників та кращого мотивування їх, а також за рахунок створення гідних умов роботи (працівники повинні бути забезпечені потрібним спецодягом, мати по 5 хвилин перерви кожну годину, тощо);
- покращення структури матеріаломісткості виробництва (перегляд затрат сировини та матеріалів, максимальне використання залишків

сировини, закупівля матеріалу тільки за потребою, щоб останній не залишався на складі, тощо);

— підвищення фондоозброєності, за рахунок збільшення основних фондів.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики ділової активності бізнес-структур.
2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики ділової активності на підприємстві?
3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики ділової активності бізнес-структур?
4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики ділової активності бізнес-структур?
5. Як здійснюється діагностика ділової активності бізнес-структур?

Література

1. Про Примітки до річної фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України від 29.11.2000 р. № 302 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз [Текст]: підручн. / Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г; за ред. А.Г. Загороднього. – К.: Знання, 2008. – 488 с.
4. Афанасьєв М.В. Економічна діагностика [Текст] = Economic Diagnostics : навч.-метод. посібник / М. В. Афанасьєв, Г. В. Білоконенко ; Харківський нац.економічний ун-т. - Харків : ІНЖЕК, 2007. - 296 с.
5. Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч. посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Лівів.: Магнолія, 2015. – 452 с.
6. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / П. Л. Гордієнко ; Міжнародний наук.-техн. ун-т. - К. : Алерта, 2006. - 404 с.

Тема 15.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

15.1 Трудові ресурси в обліково-аналітичному контурі бізнес-структури

15.2 Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану та ефективності використання трудових ресурсів для прогнозування розвитку бізнес-структур.

15.1 Трудові ресурси в обліково-аналітичному контурі бізнес-структури

Сучасна система управління трудовими ресурсами включає такі підсистеми: аналіз та планування персоналу; підбір та наймання персоналу; оцінювання персоналу; організація навчання та підвищення кваліфікації персоналу; атестація і ротація кадрів; управління оплатою праці; мотивація персоналу; облік співробітників підприємства; організація трудових відносин на підприємстві; створення умов праці; соціальний розвиток; кадрова безпека (таблиця 15.1.).

Таблиця 15.1 – Порівняння систем управління персоналом на підприємствах

Традиційна система управління персоналом	Сучасна система управління персоналом
1. Орієнтація на оперативні питання	1. Орієнтація на стратегію
2. Орієнтація на стабільність	2. Орієнтація на своєчасну адаптацію системи управління персоналом до змін у зовнішньому середовищі
3. Організаційний імператив	3. Людський фактор
4. Найважливіший ресурс — організаційна структура	4. Найважливіший ресурс, який можна постійно розвивати, це працівники
5. Максимальний розподіл робіт, прості та вузькі спеціальності	5. Оптимальне групування робіт, багатоаспектні спеціальності
6. Зовнішній контроль (керівники, штат контролерів, формальні процедури)	6. Самоконтроль та самодисципліна
7. Пірамідальна та жорстка організаційна структура, розвиток вертикальних зв'язків	7. Плоска та гнучка організаційна структура, розвиток горизонтальних зв'язків, які забезпечують ефективну взаємодію підрозділів та працівників
8. Авторитарний стиль керівництва	8. Стиль керівництва збудований на зацікавленості усіх працівників в спільному успіху підприємства у цілому
9. Конкуренція та «політична гра»	9. Співробітництво
10. Низька зацікавленість працівника підприємства в його успіху	10. Висока зацікавленість працівників у спільному результаті
11. Діяльність тільки в інтересах підприємства та його підрозділів	11. Діяльність в інтересах суспільства
12. Низька схильність до ризику	12. Орієнтація на інновації та пов'язана з цим схильність до ризику

Механізм системи управління персоналом представлено на рисунку 15.2.

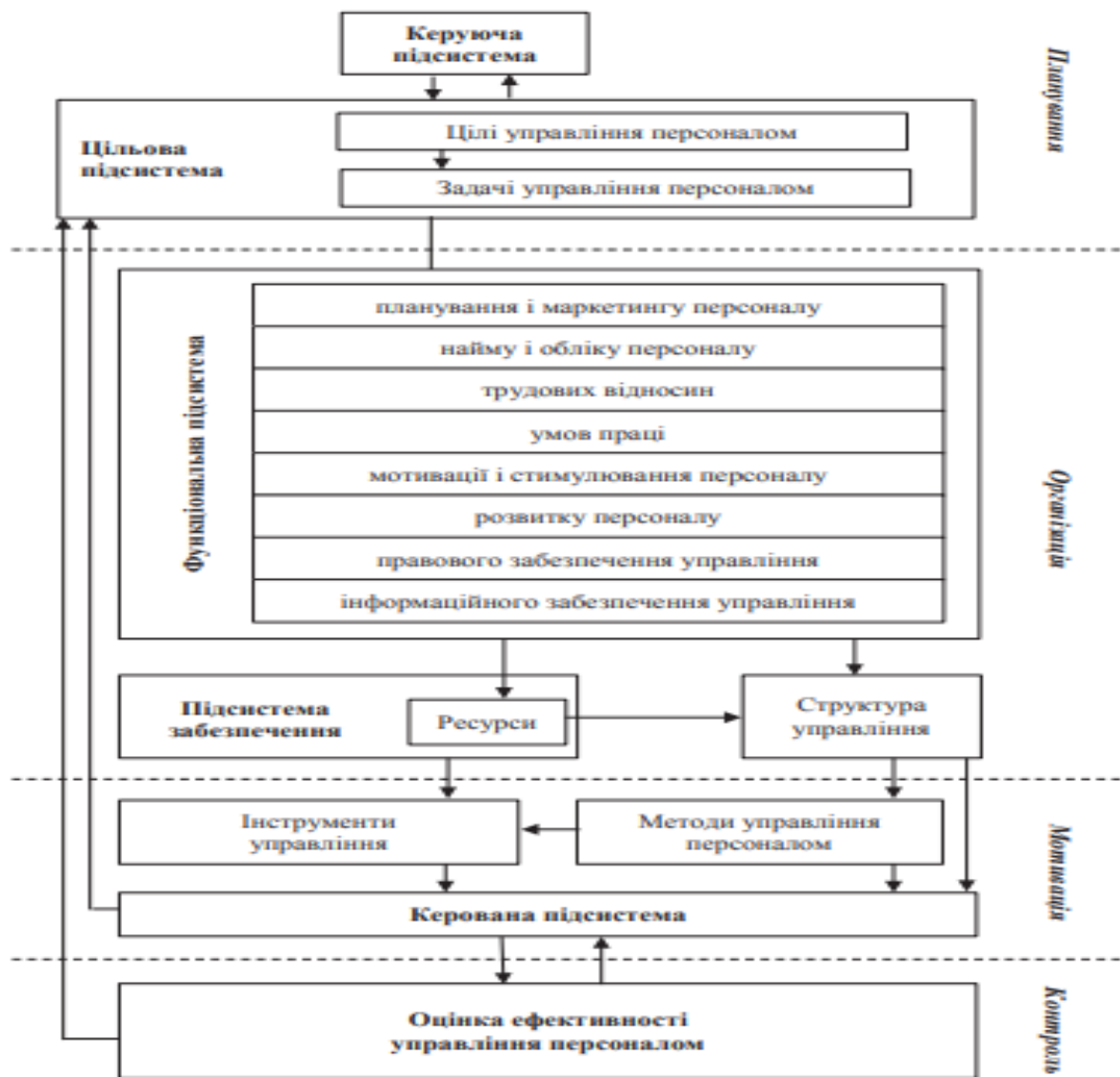

Рисунок 15.2 - Механізм системи управління трудовими ресурсами

Управління трудовими ресурсами, як багатогранний і винятково складний процес, має свої специфічні властивості і закономірності та повинне мати системний характер і завершеність на основі комплексного вирішення кадрових проблем, запровадження нових й удосконалення наявних форм і методів роботи.

Найбільш ефективною система управління трудовими ресурсами є за умов інтегрованого підходу.

Інтегрована система управління трудовими ресурсами – це цілісна структура, компонентами якої є системи, які характеризуються своїми функціями, методами, технологією та інструментарієм управління, пов’язані між собою з метою комплексного досягнення поставлених цілей. Досягнення стратегічних цілей і завдань бізнес-структур інтегрована система управління трудовими ресурсами забезпечує комплексну взаємодію під час виробництва

та обліку, на фінансовому рівні, в ході маркетингової діяльності, а також при впровадженні інноваційних технологій за умов самоідентифікації трудовими ресурсами та формування організаційної культури.

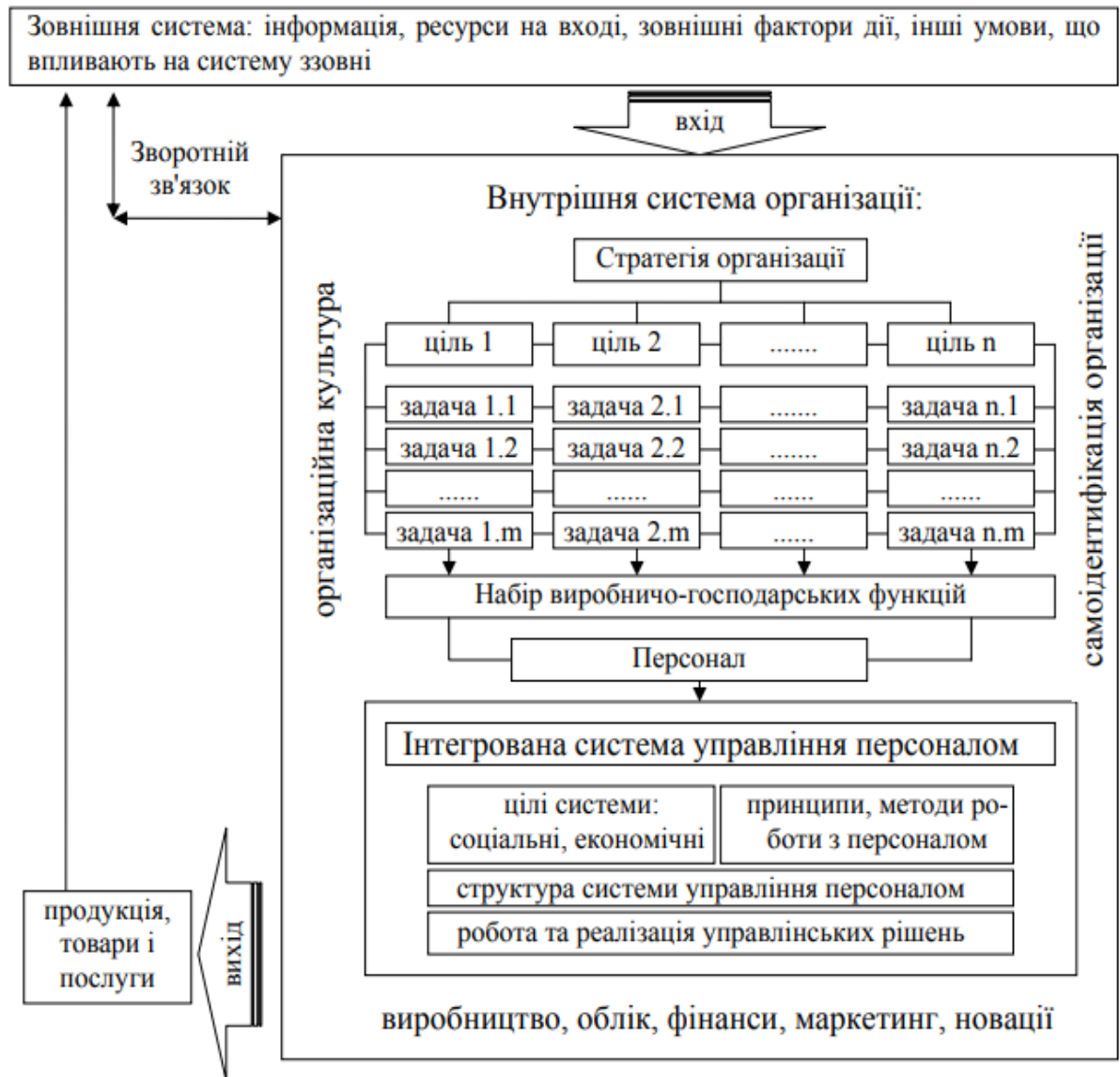

Рис. 15.2 – Місце та роль інтегрованої системи управління трудовими ресурсами у масштабі бізнес-структури

Для підвищення ефективності інтегрованої системи управління трудовими ресурсами трудовими ресурсами потрібна система обліково-аналітичного забезпечення.

Обліково-аналітичне забезпечення управління трудовими ресурсами можна визначити як процес поєднання облікової та аналітичної систем інформаційними потоками для управління економічними процесами, пов'язаними з ефективним використанням трудових ресурсів.

Обліково-аналітичне забезпечення управління трудовими ресурсами бізнес-структур передбачає реалізацію таких його функцій, як облік та аналіз.

Вони тісно взаємопов'язані і утворюють обліково-аналітичну систему, що забезпечує керівництво відповідних структурних підрозділів необхідною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Обліково-аналітичне забезпечення управління трудовими ресурсами має такі особливості:

- трудові ресурси розглядаються як один з найважливіших ресурсів бізнес-структури, тому інформація щодо нього має важливий стратегічний характер;
- акцент на якість інформації щодо залучення, наймання і розвитку персоналу;
- спрямованість обліково-аналітичного забезпечення управління трудовими ресурсами на розвиток цілісної сильної корпоративної культури;
- інтеграція інформації для діяльності менеджерів з персоналу і лінійних керівників;
- системне використання обліково-аналітичної інформації для управління трудовими ресурсами на основі єдиної програми діяльності бізнес-структури.

Базовою в обліково-аналітичному забезпеченні є облікова підсистема, оскільки саме вона забезпечує постійне формування, накопичення, класифікацію і узагальнення необхідної інформації. Цей процес здійснюється у відповідності з розробленою методологією та технологією обліку, що ведеться у бізнес-структурі.

Мета облікової підсистеми – інформаційне моделювання процесу управління підприємством. Досягнення мети зумовлено специфікою обліку, який, діючи в системі управління і виконуючи ряд функцій, охоплює процеси виробництва, обігу та розподілу суспільного продукту, формуючи інформацію про кругообіг засобів і результати їх використання. Критерієм вибору того чи іншого показника в якості елемента структури облікової системи повинна бути його цінність для задоволення інформаційних потреб осіб, що приймають управлінські рішення.

Аналітична система забезпечує кількісну та якісну оцінку змін, що відбуваються в керованому об'єкті. Вона дозволяє вчасно побачити тенденції розвитку як небажаних, так і прогресивних явищ. На основі різних методик аналізу розробляються варіанти управлінських рішень, які дозволяють загальмувати розвиток негативних тенденцій і створити сприятливі умови для прогресивного сталого розвитку. За допомогою аналізу виявляють невикористані внутрішні резерви, що дозволяє або прискорити розвиток підприємства, або перевести його на більш ефективне функціонування.

Аналітична система - це основа для вироблення оптимальних управлінських рішень.

Інформація, яка формується в обліково-аналітичному контурі бізнес-структури формується на основі діючої організації та методики бухгалтерського обліку та економічного аналізу, розробленої відповідно до стратегічних, поточних та оперативних завдань як менеджменту персоналу, так і управління бізнес-структурою в цілому. При цьому критерії відбору облікових та аналітичних показників, що характеризують структуру персоналу та її відповідність виробничим потребам повинні бути побудовані із врахуванням специфіки виробничо-економічної діяльності підприємства та його стратегічних цілей.

Функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення в матриці інтегрованої системи управління трудовими ресурсами бізнес-структур показано на рисунку 15.3.

Рисунок 15.3 - . Матриця інтегрованої системи управління трудовими ресурсами бізнес-структур

15.2 Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану та ефективності використання трудових ресурсів для прогнозування розвитку бізнес-структур.

Інструментарій обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану та ефективності використання трудових ресурсів для рішення сучасних проблем управління трудовими ресурсами відмічається різноманіттям. Існуючі підходи до аналізу використання трудового по-потенціалу зазвичай включають три аналітичних блоків: аналіз чисельності, складу, структури і руху працюючих; аналіз продуктивності праці; аналіз оплати праці працівників. Інструментарій аналізу містить горизонтальний, вертикальний аналізу, коефіцієнтний аналіз, фінансовий аналіз та факторний. Для оцінювання ефективності системи управління використовуються статистичні економіко-математичні моделі показників економічного обґрунтування управлінських рішень.

На основі сформованого масиву достовірної інформації будується модель економічного обґрунтування управлінських рішень.

Абсолютні показники оцінки трудових ресурсів наведені у фінансовій та статистичній звітності. Відносні – потребують розрахунку.

У загальному плані діагностика стану та ефективності використання трудових ресурсів для прогнозування розвитку бізнес-структур має напрями:

- аналіз трудового потенціалу;
- детальний аналіз потреби в персоналі (на основі поточних показників роботи компанії в цілому) і планування чисельності;
- управління рухом персоналу;
- реалізація професійних і творчих здібностей працівників ;
- об'єктивна оцінка результатів діяльності;
- контроль ефективності діяльності;
- оцінку системи оплати праці та системи мотивації

Основними напрямками діагностики ефективності використання персоналу традиційно є аналіз забезпеченості бізнес-структури трудовими ресурсами, аналіз їх кваліфікаційного складу, аналіз використання робочого часу, аналіз продуктивності праці, аналіз використання фонду оплати праці.

Показники продуктивності праці оцінюються обсягом реалізованої (випущеної) продукції, що припадає на одного працюючого, і величиною доданої вартості, що припадає на одного працюючого. Аналіз полягає в розрахунку показників продуктивності праці і порівняно темпів зростання продуктивності праці і заробітної плати. При оцінці показника співвідношення темпів зростання продуктивності праці і середньої заробітної плати необхідно враховувати, що при перевищенні темпу приросту

продуктивності праці відбувається відносно вивільнення працівників, досягається відносна економія витрат на оплату праці, знижується зарплатомісткість продукції, збільшуються рентабельність продажів і рентабельність інвестованого капіталу, що призводить до збільшення можливостей компанії створювати вартість.

При аналізі структури персоналу проводиться оцінка рівня освіти персоналу за категоріями, рівень кваліфікації, вік і стаж роботи у бізнес-структурі.

Показник середнього рівня заробітної плати необхідно оцінювати з урахуванням середнього регіонального і галузевого рівнів оплати праці.

Показники стабільності персоналу побічно характеризують ступінь задоволеності працівників у бізнес-структурі і оцінюються такими індикаторами, як коефіцієнт плинності кадрів (відношення працівників, звільнених за небажаним для у бізнес-структурі причин, до середньооблікової чисельності працівників) і коефіцієнт сталості кадрів (відношення чисельності працівників, які відпрацювали у бізнес-структурі весь рік, до середньооблікової чисельності працівників).

У вітчизняній практиці аналіз витрат на оплату праці переважно зводиться до аналізу формування і використання фонду заробітної плати, основними завданнями якого є:

- оцінка динаміки заробітної плати за категоріями працівників;
- аналіз складу і структури фонду заробітної плати (основна і додаткова, постійна і змінна частини);
- аналіз факторів, що впливають на формування фонду оплати праці на підприємстві;
- аналіз показників ефективності використання фонду заробітної плати;
- вивчення співвідношення між темпами зростання продуктивності праці та рівня його оплати;
- оцінка впливу зростання оплати праці на фінансові результати.

Контрольні питання до лекційного матеріалу

1. Назвіть основну мету та завдання обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану та ефективності використання трудових ресурсів для прогнозування розвитку бізнес-структур.

2. З яких елементів складається загальний порядок формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану та ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві?

3. Назвіть аналітичні методи та інструменти діагностики стану та ефективності використання трудових ресурсів бізнес-структур?

4. Які основні вимоги ставляться до аналітичної інформації для формування обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану та ефективності використання трудових ресурсів бізнес-структур?

5. Як здійснюється діагностика стану та ефективності використання трудових ресурсів бізнес-структур?

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

4. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

5. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості; затв. наказом М-ва промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373. – Київ : Інформаційно-аналітичне агенство, 2007. – 305 с.

6. Зобов'язання : положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 11 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

7. Витрати : положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 [Електронний ресурс] : сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

8 Єршова Н.Ю. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум [Текст]: навч посібник. / Н.Ю. Єршова, О.В. Портна. – Львів.: Магнолія, 2015. – 452 с.

9. Доля В.Т. Модели и методы анализа производительности ресурсов предприятия: Уч.-метод., пособие. - Харьков: ХГАГХ, 1997. - 104 с.

10. Приймак В.І. Математичні методи економічного аналізу [Текст] : навч. посібник / В. І. Приймак ; Львівський нац. ун-т . - Київ : Центр учбової літ-ри, 2009. - 296 с.

110. Сич Є.М. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Є. М. Сич, О. В. Пилипенко, М. С. Стасишен. - К. : Каравела, 2010. - 304 с.

12. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [Текст] : навч. посібник / П. Л. Гордієнко ; Міжнародний наук.-техн. ун-т. - К. : Алерта, 2006. - 404 с.

Навчальне видання

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

«Обліково-аналітичне забезпечення діагностики та прогнозування розвитку
бізнес-структур»

для студентів усіх форм навчання

за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування
спеціалізації 02 «Бізнес-аналітика»

Укладачи:

ЄРШОВА Наталя Юріївна

Відповідальний за випуск *О.В. Манойленко*

Роботу до видання рекомендував

Редактор